فیمنست ناسی و بزووتنەوەی سیاسی

کازیوە سالْح

مێژووی هەر زانستێک لە مێژووی گەلالەبوونە مێتودیەکانیەوە دەست پێدەکات. هەتا میتودیش ئاشکرا نەبێت، زانست بەردی وونبووی گۆمی ڕاجیاوازەکانە، ئاوێنەی بالانومای زانست تەنها ڕووی ڕاستەقینەی مێتودە کە لە پرسی گومانەوەو دەردەهێنێت بۆ پرسی تیۆر و پاشان پراکتیک، بۆیە ناکرێت ، پرسی فیمینیستی و سیاسی لای ژنی کورد بخولْقێنین بە بێ ئەوەی بگەڕێینەوە بۆ کورتە سەرە پێنووسی مێژووی سەرهەلْدانی .

فیمینیزم چییە ؟

فیمینیزم(Feminism) ئەو ناوناتۆرە نیە کە هێزە دژەکانی ژن داویانەتە پالْ ووشەکە و لە ئەرک و کارە پیرۆزیکەی کەم دەکریتەوە ، فیمینیزم واتە زانستی ژنناسی واتە ئەو میکانیزم و فاکتەرەیە کە بە شێوەیەکی زانستی خەبات دەکات بە ئامانجی بەرابەری مافەکانی ژن ، ووشەی فیمینیزم (Feminism) ووشەیکی لاتینیە و لە ووشەی فیمینا (Feminia) وە هاتوە کە بە واتای ئافرەتە ، کەواتە جەندەری (Female)یش هەر لەو ووشەیەوە هاتووە کە ماناکەی (مێ) دەکات واتە لە بنەمادا دەکرێ ووشەکە فیمیلیزم (alesmfem) هاتبیت ،*پێم وایە دروستره بلْێین فیمینیست لە* چەمکی *(Female's liberatio n Movme nt)* ە وە هاتووە بەلام هەندێک پێیان وایە ئەو چەمکە *(Women libertation Movment)* ە وە هاتووە .

، کە ئەمەشیان هەر ڕاستە و سەرجەم بۆچونەکان واتای خربوونەوە لە دەوری مێ ، کە رزگارکردنی ژن و بەرگری لە مافەکانی دەگەیەنێت*، بەرگریش دروست نابێت بە بێ هێز و هێزیش نایەتە ئاکام بێ پرسی سەردەم ، کەواتە فیمینیزم لە پرسیاری سەردەمەکان بەرامبەر بە مافەکانی ژن و هەولْدان بۆ گەیاندنی ئەو پرسیارانە بۆ ئاستێکی بالا بۆ ئەوەی کاریگەری لە سەر گوێی کاسی ئەو مرۆڤ و فاکتەر و پنتانە هەبێت کە نایانەوێ گوێیان لەو پرسیارە چارەنووسسازە بێت ، فیمینزم ئەو پنتە ستەم لێکراوەیە کە لە چوارچێوەی گروپێکدا خۆی رێکخستوە بۆ چوارچێوەی ووشەیەکی زانستی بۆ گەیاندنی خواست و مافی ژن لە کەنارەوە بۆ سەنتەر واتە سەنترالیزمی ژن لە ژیاندا .

فمینیست کێیە ؟

فمینیست مرۆڤی ژنناسە ، مرۆڤی مرۆڤدۆستە . ئەو مرۆڤەیە دەزانێت پێویستی بە پەیمانی کۆمەڵایەتی نوێ هەیە ، لە چوارچێوەیەکی مەعریفیانە، ئاشتیخوازانە و مرۆڤانە بۆ پێناسەکان دەگەڕێت ، ئەو مرۆڤەیە دەزانێت ژن هەتا شوناسی خۆی دیاری نەکات ناتوانێت شوناسی کۆمەڵایەتی و سیاسی و رۆشنبیری بۆ کەسانیدی نیشان بکات و هەوڵی فەراهەم هێنانی بدات. شوناس نیشانکردنیش لە ناسینی خودەوە سەرچاوە دەگرێت وەکو ئەوەی مرۆڤێک چۆن خودی خۆی دەناسێ؟! وە چون خودی خۆی دەناسێنێت؟!

پاش هەر دوو تەوەری ناسین چون گوزارشت لەو ناسنامەیە دەکات ؟؟

هەموو مرۆڤێک بە رەهایی (من) ی بۆ خودی خۆی و (ئەو) ی بۆ ئەوی دی زەند کردووە، هەروەها بۆ هەموو کۆمەڵ و گەل و نەتەوەیەکیش هەر وایە هەتا (من) بەرجەستە(ئەو) یش نادیارە ، هەتا شوناسی (من) نەدوزێتەوە ناتوانێت رێزی (ئەو) یش بگرێت و خۆت پابەندی بەدیهێنان و پاراستنی شوناس بکەیت. بۆیە فمینیست پێی وایە پێویستە سەرەتا سەرقاڵی دروستکردنی شوناسی (من) بێت ئەوجا داوای دروستکردنی شوناسی(ئەو)یش بکەیت.

فمینیست ئەو مرۆڤەیە درک بەوە دەکات کە هەروەکو چۆن وڵاتە زلهێزەکان باوەڕ بە سەروەری ووڵاتە لە خۆیان کەم هێزترەکان ناکەن و کەی بیانەوێت سەروەرییان زەوت دەکەن ، بەو شێوەیە سەروەری پیاو کە سەر خراوە بەسەر سەروەری ژندا ، پیاوان دەستبەرداری ئەو سەروەری یوتوبیایەی خۆیان نابن بە بێ هەبوونی ئەو فاکتەرانەی کە هێزی فیکری و سەروەری زەوت کراو و گوتاری ژنانە فراوان دەکات بەسەر گوتاری سەروەری زەوتکەر و گوتاری پاتریارکی و فاکتەرە کۆمەڵایەتییەکانی دی کە نەوی لە مرۆڤەوە پێشنیار کردوە بۆ کویلە.

سەرهەڵدانی فیمینیزم.

سەرهەڵدانی پرۆسەی فیمینیزم وەکو واتا وکاری ژن دەگەڕێتەوە بۆ کۆتایی سەدەی ناوەراست و سەرهەڵدانی کاپیتالیزم وزیادبوونی خواست و ئاواتەکانی مرۆڤ ، جۆش دانی هەستی وەدیهینان لای مرۆڤ ، لەوێوە ژیانی ژنیش گۆرانکاری بەسەردا هات و توانی هەنگاوێکَ بنێت بەرەو خواستەکانی... لە رۆژگاری شەری سەربەخۆیی ئەمەریکادا لەساڵی (١٧٧٥-١٧٨٣) بۆ یەکەم جار ژن درکی بەوە کرد کە مافی سیاسی و ئابوری و پیشەیی هەیە و داوای مافی هەڵبژاردنی کرد و روو بە رووی دەسەڵاتە تولیتاریەکانی ئەو سەردەمە بووە . ..ئەو ئامانج و خواستەی ژنی ئەمەریکی کاریگەری خۆی گەیاند بە ژنانی فەرەنسا و لەو ووڵاتەدا ٨ هەزار ژنی کرێکار و سەوزە فرۆش لە ساڵی ١٧٨٩ دا هێرشیان کردە سەر کۆشکی ڤیرسایی بۆ وەدەست هێنانی مافەکانی خۆیان لە نان و ئازادیدا.کەواتە لیرەدا هەست بە

پێویستی هەبوونی گروپی فیمینستی کراوە ، ئەگەر وەکو چەمکیش ناوی نەنرابێتت فیمینیست.چونکە یەک دەنگی و یەک ئامانجی هەمان واتا دەگەیەنێت .

لە ساڵی ١٧٩٢ لە لەندن بۆ یەکەم جار کتێبی بەرگری لە مافی ژنان لە لایەن ژنە نووسەر " ماری ولستونکرافت " وە بڵاو کرایەوە کە زۆر بە توندی بەرگری لە ژن و مافەکانی دەکات ...ئیتر لەو سەدەیە دا ژن نەیتوانی بگات بە خواستی زیاتر و هەر زوو ئەو هەوڵانەی لە ناوبرا کە پێشتر بۆ مافی سیاسی و نان و ئازادی لە بواری بیرمەندیدا دابووی و لە ساڵی ١٧٩٣ دا سەران و دەسەڵاتدارانی فەرەنسا لەو هەندە ئازادییە پاشگەزبونەوە و بریاری داخستنی سەرجەم سەندیکا و رێکخراوەکانی ژنان دراو هەر لەو ساڵەدا بوو مەدام رۆلان " خاوەنی ووتەی " ئەی سەربەستی چەند تاوان بە ناوتەوە دەکرێت " کە رۆڵێکی گرنگی هەبوو لە بڵاوکردنەی بیری سەربەستی و خاوەنی دیوەخانێک بوو بۆ کۆبوونەوەی ژنان و کەسانی پێشکەتووخواز و لەوێوە لە واتای سەربەستی خەبات کردن تێگەشتن و بەو بیانوەی سەرپێچی یاساکانی پاشگەزبوونەوەی سەرانی فەرەنسای کردوە و بەرگری لە بیر و باوەری خۆی کردوە سەری بەخشی بە سەربەستی و بە دەستی دەسەڵاتدارانی ئەو وولاَتە سەری قرتێنرا ، چی دی ژن نەیتوانی خاوەنی هیچ پەیرە و پرۆگرام و تایبەتمەندی خۆی بێت هەتا ساڵی ١٨٤٨ و شۆرشی گەورەی ئەوروپا لە کاتی ئەو شۆرشەدا ژنانی فەرەنسا جارێکی دی بە باڵای خەباتی خۆیاندا هەڵچوونەوە و چەند یانە و سەندیکای ژنانیان دامەزراند کە داوای یەکسان بونیان دەکرد لە رووی سیاسی و ئابورییەوە .

لە ساڵی ١٨٦٧ یشدا لە بەریتانیا ئافرەتانی ئەو وولاتە داوای مافی هەڵبژاردنیان کرد و لە ١٨٦٩ شدا ژنانی ئەمەریکا لە نیویورک رێکخراوی سەربەخۆیی ژنانیان دامەزراند و ئیتر لێرەوە هەتا ساڵی ١٨٨٨ بوو بە رۆژی هەڵهاتووی ژن و لە زۆربەی وولاتانی جیهاندا رێکخراو و سەندیکای ژنان دامەزرا ئەو بەر بلاَویەش هانی ژنانی ئەمەریکای دا کە پێش هاورەگەزەکانیان کەوتبوون لەو روەو " ئەنجومەنی وولاَتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا " و بەدواشیدا " یەکێتی ژنانی جیهان" دابمەزرێنن . ١

ئەو بارودۆخە لە نێوان رەتکردنەوە و پەسەند کردندا مایەوە هەتا دەرکەوتنی بیری سۆشیالیزم ، بە دەرکەوتنی بیری رۆشنی سوشیالیستەکان لە ساڵی ١٨٩١ دا ژنانی کرێکار لە زۆربەی وولاتانی جیهاندا رێکخراوی تایبەت بە خۆیان دامەزراند و هەر ئەو خەبات و ساردنەبوونەوە تیکۆشانە بەردەوامە بوو کە هەتا ساڵی ١٩١٠ هەنگاوی گەورەیان بەرەو ماف و تایبەتمەندیەکانی خۆیان نابوو و ساڵانە گۆنگرەیان دەبەست و ژنانی زۆرینەی وولاتەکان بەشداریان تێدا دەکرد ، لە دووەم کۆنگرەی ئافرەتانی جیهاندا و لە ساڵی ١٩١٠ لە کۆپنهاگنی پایتەختی دانیمارک بەسترا و لەو کۆنگرەیەدا لە لایەن " کلارا زتکین " پیَشنیازی رۆژی ٨ مارس کراو لەو کۆنگرەیەدا برَیاری لە سەر درا .

٨ ی مارس ئەو نەریتە بوو کە ژنانی جیهان زۆریان سوود لیَ بینی و لە ئاگادار بوونەوەی هەواڵی یەک لەو کاتەدا ٨ مارس پردی بە یەکگەیشتنی ژنان بوو بۆ گۆرینەوەی بیر و بۆچوون و یەک گرتنی هەوڵەکانیان بە مەبەستی گەشتن بە ئامانجەکانیان و بەڵام *٢ بە سەر هاتی شەری یەکەمی

جیهانی كۆسپی زۆری هێنایە ڕێگەی بزوتنەوەی ئافرەتان و لەگەڵ تەواو بوونی ئەو شەڕەدا تێهەڵچوونەوە ، ژمارەیەک ڕێکخراوی تری ئافرتان دروست بوو ، وەک یەکێتی فیدرالی ئافرەتانی زانکۆیەکانی جیهان لە ساڵی ١٩١٩ دامەزرا .هەروەها ڕێکخراوی ئوممیەت بۆ ئازادی ئابوری کرێکاری ١٩٢٩ دامەزرا ، دامەزراندنی یەکێتی ئەو ئافرەتانەی بە کاری سەربەستەوە خەریکن ساڵی ١٩٣٠ " .
ئیتر لە سەرەتای سەدەی نۆزدەشەوە بزوتنەوەی فیمنستی بە هێزیەکی جیاوازەوە لە ڕووی ئەدەبی و سیاسی و کۆمەڵایەتی و یاساییەوە دەرکەوت و هەر ئەو هێزە جیاوازەی فیمنیست بوو دابەشیکردن بە سەر فیمنیستی لیبرال ، رادیکال ، مارکسی ، ئیسلامی و.. تاد. خستنیە پەراوێزی چەمکە سیاسیەکانەوە کە لەو کاتەدا دەرکەوتن ، بە پێی ناوی ئایدەلۆژیا و گروپە سیاسیە جیاوازەکان ئایدەلۆژیای فیمنستیس دابەش کراو ئیتر لەوێوە فیمنست واتا ڕاستەقینەکەی خۆی دۆڕاند و بوو بە پاشکۆی عەقڵ و بۆچوونە جیاوازەکان نەک بزوتنەوە ژنناسی یان فیمنست .واتە ژنانی فیمنست دەستیان کرد بە کاری سیاسی و بانگەشەی گروپە جیاوازەکان و نوێنەرایەتی کردنی گروپی ژنانی ئایدەلۆژیە سیاسیەکان .

فیمینزم ئەو فریادڕەسەی پەرداخەکە پڕ دەکات

ئەوەی سەبارەت بە جێگە و شوێنی ژنان و بڕوابوونیان لە سەنتەرەکانی بڕیاردان و دادگا و پەرلەمان و پۆستە گشتیەکانی دیدا دەیانخەینە ڕوو بەڵگەی نەوی بوونی ژنە بۆ ئاستی بێئۆمێدی ، بەڵام ژن لەبەر ئەوەی وەکو کالایەکی پرۆپاگەندەی ڕاگەیاندنەکان زۆر بەکاری دەهێنن و بانگەشەی زۆر بۆ مافەکانی دەکەن و لە لایەکی دییەوە زۆربەی وولاتان بە کوردیشەوە زیادەڕەوی دەکەن لە بانگەشەکاندا کە گوایە ژنی وولاتی ئەوان گەشتووە بە زۆربەی خواست و ئامانج و مافەکانیان و خەڵکانی دەوروبەری وولاتانی دی بە پرۆپاگەندەی ماکیاژکراو چەواشە دەکەن ،بەڵام سەیر لەوەدایە کە ژن خۆشی باوەڕی بەو چەواشەکارییە کردووە و وا دەزانێت مافەکانی هەر ئەوەندەیە یاخود بە هەبوونی چەند ژنێک لە بوارە جیاوازەکاندا ئیتر توانیویتی ئامانج بپێکێت و ئەو چەند ژنە دەتوانێن پەلی ژنانی دی لە چاڵی نەهامەتیەکاندا ڕابکێشێن بەرەو دەرەوە، بەڵام ئەوە تەنیا خەیاڵێکی بێبەرهەمە و زۆربەی ئەوانە لە کاتێکدا توانای ژنانێکی خاوەن مەعریفە و گووتاری ژنانە ڕووی تێکردن ناتوانن خۆشیان ڕزگار بکەن، چونکە لە بنەمادا خاوەنی ئەو هێز و توانا و گووتارە ژنانیانە نین کە متمانەی مانەوەیان پێ ببەخشێت .

ژن لە ڕێگەی ڕەخنەگرتن لە عەقڵەوە دەتوانێت بگات بەو ناتەواویانەی کە لە باری بێدەنگی و ڕەخنە نەگرتندا نایدۆزێتەوە.ئەوەش کاتێک ژن پێی دەگات کە بگات هۆشیاری ڕەخنە گرتن و هۆشیاری بیرکردنەوەو بڕیاری سەربەخۆ نەک بڕیاری خوازراو و بیری خوازراو ، زۆرێک لە ژنان کە

باسی مافی ژن و ئازادیکانی دەکەن یەک ووشەی زادەی بیری خۆی نیە و خوازراوە لە نوسراو و بلاوکراوەکانی دییەوە وەریگرتووە ، بۆیە من پێم وایە پێویستە ئەو سیستم و ئایدیای باوەڕم پێی هەیە ناوم ناوە فیمینزمێکی جیاواز لەوەی لە جیهاندا هەبوو بخەینە سەر هاوکیشەیەکی زانستی دەروونی ئەو کات بە پێی ئەو هاوکێشەیە مرۆڤ بکەین بە دوو بەشەوە، بۆ ئەوەی وەلامی پەرداخێک ئاوی نیوە بەتالی بدەنەوە ، بۆ ئەوەی بۆ مرۆڤی بسەلمێنین کە ڕەخنە گرتن مایەی دروستکردن و بونیادنانی شتەکان و بە هێز کردنی تاک و کۆیە ، ئەو دوو بەشەی مرۆڤ بەم شێوەیە شیتەل دەکەین وەکو ئەوەی لە زانستی دەروونیدا هاتووە .

بەشی یەکەم : ئەو بەشەی کە دەلێ نیوەی پەرداخەکە پڕە بە
Idealist Optimistsناوزەد دەکرێت ، ئەمانە خواستەکانیان پەردەی باوەڕیان نادرێت و بەوەی هەیە ڕازین و خواستی گۆڕانیان تێدا نی‌یە .

بەشی دووەم : ئەوانەی دەلێن نیوەی پەرداخەکە بەتالە لە زانستی دەروونیدا بە
Critics / Pessimistic ناوزەد دەکرێن، ئەمانە ئەو جۆرە مرۆڤانەن لە خواستی گۆڕانیان لە سەرو ئەوەوەیە کە لە ڕاستیدا هەیە و لە سەر زەوی واقع دەیبینن ، لایان وایە ئەوەی بەتالە پێویستە پڕ بکرێتەوە ، واتە ئەوەی خراپە چاک بکرێت ،ئەوەی نەشیاوە شیاو بکرێت ، ئەمەش نەریتی مرۆڤی تەواوە ، مرۆڤێک کە خاوەنی ئایدیای مەعریفی و نەریتی شارستانی و خواستی فمینستی بێت چۆنکە لای من فمینیست دەچێتە نێو کۆمەلەی دووەمەوە ، ئەوانەی دەیانەوێ بە تالەکە پڕ بکەنەوە، خراپەکە چاک بکەنەوە.

ئافرەت هەتا سەرەتا شۆڕشێک لە ناخی خۆیدا نەکات ناتوانێت بگات بە حەقیقەتی شتەکان و ناوەرۆک بەتالەکان ،بەشی بەتالی پەرداخەکەی ژیانی کاتێکیش دەگات بەو شۆڕشە دەگات بە فیکری فمینیستی ئەو فمینیستەی کە مەبەستمانە لە جیهانی کوردیدا سەرهەلبدات و فمینیستێکی لە دەرەوەی هەلە و نسکۆی فمینستەکانی جیهان، چۆنکە ژنی کورد ئەمڕۆ لە جیهانی پێشکەوتنی تەکنۆلۆژی و زانیاریدا دەژی و گوناە دەکات ئەگەر ئەویش جارێکیدی بە نسکۆ و هەلەو نەشیاویەکانی فمینیستی جیهان دووبارە بکاتەوە و لە هەلەکانی ئەوان سوود وەرنەگرێت کە ئەمی فمینیستی کوردی ڕێگەیەکی ڕاست و دروستی فمینیستانەی نوێ بگرێتە بەر. چونکە ئەگەر فمینیزم هەلەکانی نەبینێت ، لێیان نەکۆلێتەوە و ڕەخنەیان لێ نەگرێت ناتوانێت لە دوای ئەو چارەسەرە دروستە بگەڕێت کە پەرداخەکەی پڕ بکات ، وە ئەگەر پڕی کرد ڤایروس و خلتەی نیوە پڕەکە شادی نەکات. .

ژنان لە هەر کوێ بن پەرداخەکەیان بەتالە

لەوانەیە هەندێک پێیان وابێت فیمنستەکانی جیهانی ڕۆژئاوا بێ خەوش بوون و ژنانیان گەشتوون بە خواستەکانیان ، لە کاتێکدا گەلێک گۆشەنیگای جیاواز هەیە دەکرێت لێوە بڕوانینە کێشەی ژنان، لەو ڕوانگەیەشەوە ئەو خەسڵەتە جیاوازەی دەدرێتە پاڵ دیاردەکانی ژنان چ بە ڕووی نیگەتیڤ یان پۆزیتڤ لە هەر دوو باریش دا کەس ناگات بە لێکدانەوەیەکی قەناعەت پێهێنەر ، چونکە لە بنەمادا ئامادەبوونی دیاردەکە وەکو دیاردەیەکی زەق ئامادەبوونێکی سەرەکیە ، ئەو ئامادەبوونەش دەبێت بە هۆی وروژاندنی جۆرە پرسیار و ژێر پرسیار خستنێک .

لە وانەیە هەندێک پێی وابێت ژنانی ڕۆژئاوا توانیویانە بەشە بەتاڵەکەی پەرداخەکە پڕ بکاتەوە و گەشتوون بە مافەکانیان و سووکایەتی‌یان پێ ناکرێت، ناکوژرێن و جیاوازی‌یان ناکرێت. نەخێر ، ئەوە زایناری‌یەکی درووست نیە و هەتا ئێستا هیچ ئایدولۆژیایەکی گشتگیر و تاکرەو هیچ جۆرە فکر و فەلسەفەیەک لە کۆمۆنیستەکان ، ئایینەکان ، مەزهەبەکان ، لیبرالی کۆن و نوێ ، کۆنەخوازەکان و مەسیحی‌یەکان ، ناسیونالیستەکان بانگەشەکانی مافی مرۆڤ و جیهانی بوون و شۆڕشی زانیاریش نەیتوانیوە سەرجەم مافەکانی ژن دەستەبەر بکات و چەوساندنەوەکانی لە بنەوە ڕیشەکێش بکات.

ئەوانەش پێیان وایە هەر یەک لەو ئایدۆلۆژیانە لە ڕۆژئاوادا چارەسەری کێشەی ژنی کردووە و ژنان ئازادن، ئەوە تووشی هەڵە و بگرە دەمارگرژیش بوون بەوەی هەندێ بەکار هێنانی کاڵایی ژن بە ئازادی بزانێت.

چۆن بەکار هێنانی کاڵایی بە ژنی ڕۆژئاوا؟!... بەو بەڵگەی ژنی ڕۆژئاوایی لە هەموو شت زیاتربوون بە کاڵای سەر سەرجەم شتە بەنرخ و بێنرخەکان و لە فرۆشتنی گۆرەوی‌یەکەوە هەتا جلی ژێرەوە وسەرجەم بەکار هێنراوەکانی‌تر ژنان بێت یان پیاوان وێنەی ژنانی ڕووتی دەخرێتە سەر و بۆ سەرنج ڕاکێشانی کڕیار و فرۆشتنی شمەکەکان، بەدەیان نەشتەرگەری جوانی دەکەن بۆ ئەوەی کاڵایەکی سەرنجراکێش بن لەسەر ڕووی ڤیدیۆ و فۆتۆگراف و کاناڵە سێکسیەکان، وەکو ئامێرێکی سێکسی باندی بازرگانی گەورە بە ڕێوەیان بەرێت و هاوردە و بردە (استراد و تصدیر) دەکرێن لە نێو وولاتە جیاوازیەکاندا ئەوەش بە یاسای کۆمەڵی مەدەنی پەردەپۆش دەکرێت و کۆمەڵێکی زۆری ژنان هوشیاریان نەگەشتووە بەوەی کە جیاوازی نێوان کاڵابوون و مرۆڤ بوونی خۆیان بکەن، چونکە لە بنەمادا وولاتانی سەرمایەداری سەرجەم چەمکە فەلسەفی و مۆڕالیەکان لە بۆتەی سەرمایەدا تواندۆتەوە مرۆڤ تەنها وەکو کاڵا سەیر دەکەن، هەندێ جار ئابووری نالەبار و ژیانی سەختی ژنان پاڵی پێوە دەنێت ئەو کاڵا بوونەی لا پەسەند بێت ئەگەر هوشیاریشی مرۆڤایەتی و کاڵابوون لێک جودا بکاتەوە.

ژنی کورد تەنیا بە داڕشتنی یاسای یەکسانیخواز ڕزگاری نابێت، وولاتانی ڕۆژئاوا لە مێژە سەرجەم یاساکانیان خستۆتە خزمەت ژنان و زۆر تایبەتمەندی و بژێویان بۆ ژن دابین کردووە ، بەڵام لەگەل ئەوەشدا نە یاسا و نە هاوکاری ئابووری‌یەکان نەیتوانیوە ژن لە کاڵابوون ، ژن لە کوشتن، ژن لە ئیختیساب کردن ڕزگار بکات.

ڕۆژانە لە دادگاکانی ڕۆژئاوادا کێشەی ژنی کوژراو هەیە بە دەستی مێردەکەی وەیان دۆستەکەی ، تەنها لە یەک خاڵدا ئەو کوشتنانە جیاوازی هەیە لە گەڵ کوشتنەکانی کوردستاندا ، ئەویش ئەوەیە لە کوردستاندا ژن بە بێتاوان بە تاوانی شەرەف دەکوژرێت لە ڕۆژئاوا دا ژن بە بێتاوان دەبێت بە قوربانی هاوڕێ و هاوسەرە تلیاک کێشەکەی ، یا خود داوای پارە پەیدا کردن و خۆفرۆشی لە ژنەکەی یا هاوڕێ کچەکەی کردووە...هتد. (ئەو نەخۆشیانەی ڕۆژئاوا بە پێی ڕۆژنامەکان بەو دواییە گەشتوونەتە کوردستانیش) . ئازادیەکانی ئەوروپا چونکە بە ناهوشیاری و بەر لە هوشیار بوونەوە بە ژن بەخشرا و پاڵنەرەکانی شەڕی جیهانی یەکەم و دوووەم هۆکاری سەرەکی بوون، بە لێشاو ژنانی لە کونجی ماڵەوە گواستەوە بۆ تیاترۆکان و سۆزانیەتی ڕەسمی. لە پەروەردە کردنی مناڵەوە گواستەوە بۆ پەروەردە کردن و پارە پەیدا کردنیش بۆ بژێوی پەروەردە کردنی مناڵەکە، گواستیەوە بۆ ڕێژەیەکی زۆری هەبوونی مناڵی نامەشروع و پەروەردەکردنی مناڵی بێ باوک. لە گەل ئەو هەموو پێشکەوتن و خواستانەی کە ژنانی ڕۆژئاوا پێی گەشتوون بەڵام کەم و کوڕیەکان و نیگەتیڤەکان زیاترە لە پۆزیتیڤەکان
ژنی کورد کێشەی ئەوەی هەیە مناڵەکەی هیچ سیفەتێکی ئەو وەرناگرێت و بە ناوی ئەوەوە ناونووس ناکرێت، ژنی ڕۆژئاوا کێشەی ئەوەی هەیە مناڵەکەی بە ناوی کێوە ناونووس بکرێت و لە کوێ باوکە نادیارەکەی بۆ بدۆزرێتەوە هەتا دەگاتە سەرجەم کێشەکانی دیش.
بۆیە ئێمە پێمان وایە ژن نە تەنها بە یاسای داسەپاو نە بە یەکسانیەکانی پیشەو سیاسەت و دام و دەزگاکانیتر ناگات بە مافەکانی ، ناگات بەو ئامانجەی کە ئێمەی ئافرەت خەونی پێوە دەبینین هەتا شۆڕشی هوشیار کردنەوەی ژن و کۆمەڵ ڕوو نەدات . دیارە هوشیاری ژنیش بە هوشیاری کۆمەڵەوە بەندە ،بەڵام کاتێک سەرجەم ئاراستە سیاسیەکان پێچەوانەی ئەو مەبەستە بێت ژن پێویستە لە ناو خۆیدا خۆی ڕێک بخات و هەنگاو بنێت بەرەو هوشیاری ، بەر لە هوشیار بوونەوەی ژن و یەکگرتنی لە ژێر دروشمی ژنانە و دەرچوونی لە ژێر چەتری حیزب و لایەنە شۆڤێنی و بەرژەوندخواستەکان ناتوانێت بگات بە هوشیاری.
ژنی کورد تەنیا بە ئایدیۆلۆژیایەکی گشتگیر کە لەدەوری ڕەگەزەکەی خۆی کۆ بێتەوەو خوێندنەوەی درووست و زانستی هەبێت بۆ کێشەکان دەتوانێت بگات بە چارەسەرێک کە خۆی لەو مەینەتی و بەشخوراوی ڕزگار بکات ، لە لایەکی دی هەڵەکان و بانگەشە بریقەدارەکانی ڕۆژئاوا نەیخەڵەتێنێ کە هەڵەکانی ئەوان دووبارە کاتەوە. ژنی کورد پێویستە لە هەڵەکانی ئەوان و دەوربەر سوود وەربگرێت و ئەمڕۆی جیهانی تەکنۆلۆژی ڕاست و هەڵەکانی سەرجەم مرۆڤایەتی لە توێی پەڕاوێکی بچووکدا یا خود لە چوارچێوەی گوندێکی بچووکدا خستۆتە روو کە ناوی ئەنترنێتە، لەوێوە ژن دەتوانێت سوود لە خاڵە بە هێز و لاوازەکان وەرگرێت و نەهێڵێت هەڵەکانی مافی ژنانیش وەکو هەڵە سیاسیەکانمان دووبارە ببنەوە، یان لایەنی کەم هەندە زۆر و زەق نەبێت کەچارەسەر کردنی وەکو ئێستای ڕۆژئاوا تاریک بێت و خۆیان لە پەیوەندییە بێ دیسپلینەکانی نێوان خۆیان بپارێزن.

بەچاو خشاندن بە گۆڕانکاری پێشکەوتنە سیاسی‌یەکاندا بۆمان دەردەکەوێت کە سیاسەت بەرەو دەستەڵاتخوازی ڕۆیشتووە، ئەوە دەکرێت بڵێین شارستانیەتی کۆنی یۆنانی داهێنەری چەمکی زانستی سیاسییە ، لە ڕاڤە کردنی زانستی سیاسیدا ڕاستەوخۆ ناوی سوکرات و ئەفلاتوون و ئەرەستۆ دەکەوێتە نێو چوارچێوەی بیرمان ،کە ئەو سێانە بە بناغەدانەری فەلسەفە پانتایی مێژوویان گرتووە. زانست و فەلسەفەشەش دوو چەمکی هاوبەشن. سوکرات ٣٩٩ پ.ز. بە بونیادنەری فەلسەفە دادەنرێت لەگەل ئەوەی یەک ووشەی نەنووسیوە، ئەوەی کە زانراوە دەربارەی تیوریە فەلسەفەکانی تەنیا لە ڕێگەی قووتابیەکانی گەشتوون بە خەڵک، کە دیارترینیان ئەفلاتۆن بوو. ئەو مرۆڤەی شەهیدی فەلسەفە بوو چۆنکە پەرچەکردار و پاشەکشەی لە حەقیقەت پێ نەنگی بوو تا گەشت بەوەی لە ساڵی ٣٩٩ پ.م لە تەمەنی حەفتا ساڵیدا تیورەکانی بەو هاوڕێ و خوێندکارانە بەخشی کە بەرلە مەرگی شاریان بە جێ هێشت.

ئەفلاتوون ٣٢٧ -٣٤٧ پ. ز- یەکەم فەیلەسووفە کە کارەکانیمان بە تەواوەتی دەگاتە دەست و لە وانە (کۆمار ، رامیاری،گفتو گۆی یاساکان) کە تێیدا زۆربەی زانستە سیاسی و ئابووریی و کۆمەلایەتی‌یەکانی بەرجەستە کردووە ، جگە لە تیوریە فەلسەفی‌یەکانی سەبارەت بە مردن و نەمری پاش مردن و سرووشتی عەقڵ. لەگەل ئەوەی تیورەکانی ئەفلاتوون بەراوورد بە سیاسەت و تیوری سیاسی ئێستا زیاتر لە یوتوپیادا خۆی دەبینێتەوە، چۆنکە ئەفلاتۆن کۆمەڵێ ڕاستی دەگرێتەوە ،ئەو ڕاستی‌یانەش لە جیهانی سیاسی ئەمڕۆدا جێگەیان نابێتەوە، لەسەردەمی خۆیشی‌دا بە تیوری نموونەیی ناوزەت کراوە، مەحاڵیشە نموونەیی لە نێو دووریانە تاریکەکانی سیاسەتدا هەڵبکات چۆنکە تیوریەکانی ئەفلاتوون لە سەر ئەم ڕاستی‌یانە پێک هێنرابوون.

١) چاکەخوازی پەیکەری دەوڵەتە.

٢) بنەمای چاکەخوازیش پەروەردەو فێر بوونە.

٣) دادوەری سیفەتی بنەمایی فەرمانڕەوایە.

٤) پێشکخستنی بەرژەوەندی کۆمەڵ بەرلە بەرژەوەندی تاک.

٥) حوکم کردن هونەرێکە پێویستی بە شارەزایانی ڕاهێنراو هەیە. [٢]

فەلسەفە عیشقە بۆ زانست وە بەر لە هەموو شتێکیش هەڵویستی مرۆڤە بەرانبەر رووداو سیاسی و کۆمەلایەتی و سروشتیەکان ، دیارە مەبەست لەو جۆرە هەڵویستە یە کە لە تیوری فەیلەسوفەکاندا ڕاڤەکراوە ، وەکو ئەو هەڵوێستەی "کامی " دەربارەی مرۆڤی یاخی دەیخاتە ڕوو ، وەکو هەڵوێستی سوکرات ئەو مرۆڤە بوو کە بە تۆمەتی تێکدانی خویی لاوانی ئەسینا کرایە بەندینخانەوە و قوتابیەکانی لێی پاڕانەوە کە ڕابکات و ڕۆحی ڕزگار بکات لە مردن ، ئەو ئەوەی نەکرد و بەڵێشی

نەکرد بۆ نەیارانی بیرو باوەڕی ، لە بەردەمی ئەواندا ژەهری خواردووە گیانی سپاردە بە بیروباوەڕ خۆی بە ویژدانێکی ڕازییەوە . بۆیە فەلسەفەی سیاسی جیاوازە لە گەل سیاسەتی پراکتێکی ، بۆیە .نامەوێت بچمە سەر فەلسەفەی سیاسی چونکە فەلسەفەی سیاسی ئەو سیاسەتە تیورییە کە بایەخ بە دیاردە سیاسیەکانی پابەند بە بارودۆخی دەوڵەت و حکومەت دەدات و جیاوازە لە گەڵ دیاردە ئابوری و رۆشنبیری و دادوەری و بەریوەبردن و بارودۆخی خەڵک ، جیاوازە لە سیاسەتی پراکتیکی کە واتای پروسەی سیاسی دەگرێتەوە لە فەرمانڕەوایی کردن و بارودۆخی خەڵک و بەرژەوەندیەکانیان دەکۆڵێتەوە ، ،جگە لە وانەی باسمان کرد " تۆماس هۆبز " دەربارەی سیاسەت دواوە " التنینا و لفیاتان" باس لە زۆرداری و سەرجاوەکانی دەکات کە بە ئامادەباشی سروشتی مرۆڤ کۆتایی دێت ببێت بە گورگ بۆ مرۆڤەکانی دی . مۆنتسکۆش ١٦٨٩ – ١٧٥٥ لە (روح الشرائع) دا بە وردی ڕاڤەی تیورەکەی خۆی دەکات سەبارەت بە فەرمانرەوایی کردن کە بە کۆماری و مەلیکی و زۆرداری پۆلێنی کردوون . جگە لە زانایانی فەرەنسی بواری یاسا لە پێشکەوتنی زانستی سیاسیدا. بەڵام ڕاڤەکردنی ئەو چەمک و پنتانە لە دەرەوەی سروشتی ژن و هێز و توانای نەکراوە ٢٥ سەدە بەر لە ئێستا سوکرات داوای یەکسانی کردووە ، بەڵام گوێ‌ی لێ نەگیراوەو هەتا لە زمانی ئەفلاتوونی قووتابی‌یەوە گەشت بە خەڵک کە سوکرات گووتویەتی:"پێویستە ژنیش وەکو پیاو بە تەواوەتی پەروەردە بکرێت و ڕابهێنرێ چۆنکە ژنیش وەکو پیاو دەتوانێت موسیقاو وەرزش بەرجەستە بکات ، بە پێ‌ی پێویستی توانای هەموو کارێکی تیادا هەیە".[٢]

واتە لە سەرەتای دۆزینەوەی فەلسەفەو هۆشیاری‌یەوە، درک بە پێویستی یەکسانی کراوەو ئاماژەی پێکراوە، بەڵام وەکو تیوریەکی سەربەخۆ کاری بۆ نەکراوە. تەنانەت بە دەرکەوتنی تیوریە سیاسی‌یەکانی ئەرەستوش ١٥٠٥-١٥٦٤ پ. ز کە یەکێک بوو لە گەورەترین بیریارە سیاسی‌یەکانی یۆنان تا ئێستا مرۆڤایەتی ناسیویەتی. ژن درکی بە پێویستی چالاکی سیاسی نەکرد وەکوو شوناس و دەستەبەکردنی کەسایەتی سەربەخۆ. ئەرەستو بەم شێوەیە مرۆڤ بە سیاسەتەوە دەبەستێتەوە. (مرۆڤ ئاژەڵێکی سیاسی‌یە، ئەو مرۆڤەش بێ‌دەوڵەت دەژیت مرۆڤی کوێلەو ئاژەڵە). مەبەست لە ئاژەڵی سیاسیش ئاژەڵی سیڤیلی‌یە نەک کۆمەڵایەتی چۆنکە بە تەنیا مرۆڤ دەتوانێت سیاسی و سیڤێل بێت . کەواتە ئەرەستو دەستەڵات و سیاسەت گرێ دەدات بە دەوڵەتەوە، مرۆڤی بێ‌دەوڵەت بە ئاژەڵ و کوێلە دەزانێت، بەم پێوەرە مرۆڤی کورد لەسەرەتای مێژووی دا نەبێت کە خاوەنی سەروەری و دەوڵەتی خۆی بووە ئیتر مافی ئەوەی نەبووە کە بەشداری بواری سیاسەت بکات. چۆنکە مرۆڤی بێدەسەڵات و کوێلە ئاژەڵ بووە بە پێ‌ی تیورەکەی ئەرەستو ،هەر ئەو تیورە لای ئەسپێنۆزا بەم شێوە گوزارشتی لێ دەکرێت و پێئ وایە ئامانجی دەوڵەت تەنها لە پشتگیرکردنی لە تاکە کەس و کورت دەبێتەوە ،تاکو بتوانێت بە ئازادییەوە ڕۆح و جەستەی بە هاوکاری عەقڵێکی رۆشنگەرانە پەروەردە بکات '، ئەمەش حەقیقەتەو مرۆڤ لە چوارچێوەی سەروەری خود وەک تاک و پاشان سەروەری کۆمەڵ کە لە چوارچێوەی دەوڵەتدا ئاقار دەگرێت، پێناس دەکرێت، بەڵام ئەو نەهامەتی‌یە تەنیا یەخەی

هۆشیاری وکردەی مرۆڤی کوردی نەگرتۆتەوە بەڵکو سەرەتای مێژووی سیاسی بە گشتی سەرەتایەکی پڕیشێوی و ناجێگیر و بێدەربەستە بەرامبەر بە مافی زۆر چین و توێژ لەوانە توێژی ژنان و توێژەکانی خوارەوە واتە توێژە هەژارەکان ، توێژە نامۆکان ،واتا ئەوانەی خەڵکی ناتیڤی ئەو وولاتە نەبووبن جێگایان لە بواری سیاسی ئەو وولاتەدا نەبووە گەرچی ئەو تیورە شۆڤێنیە هەتا ئێستاش هەر بەردەوامە.

ڕاستە بە گۆڕانی کۆمەلایەتی و سیاسی وفەرهەنگی هەر ناوچەو وولاتێک شێوازی پیادەکردنی دەستەلات گۆڕاوە، بەلام هەمیشە میتودی سیاسی تەنها وەک تیوری باسی لە توانای ژن کردووە و وەکو پراکتیک بەردەوام تووڕهەڵدانی ژنی بۆ دەرەوەی مێژووی خۆی هەڵبژاردووە، لە کاتێکدا کە سەرچاوەکان ئەوە دەسەڵمێنن کە بەر لە دۆزینەوەی زانستی سیاسی کە بە ڕۆشنبیری کلاسیکی یۆنان ناسراوە بە ٢٥ سەدە بەر لەوە مێژووی نووسین دۆزراوەتەوە کە ئاماژەیە بە مەعریفە، مەعریفەش واتا هەبوونی هۆشیاری و درک کردن بە چوارچێوەی پۆزیتیڤ و نگەتیڤەکان لەگەل ئەوەشدا سەردەمی فەرمانڕەوایی ژن و فەرمانڕەوایەتی ژنان بەسەردەمی نەزانین و تاریکی ناوزەت کراوە ٤

لە مێژووی کۆندا تەنیا ناوی کیلوپاترا وەکو فەرمانڕەوایەکی بەهێز و توانا دێتە بازنەی مێژوو.ئیتر پاش هەرەس هێنانی مێژوو دەسەلاتی ژن و سەرهەڵدانی هەژموونی بالادەستی سیستمی باوک سالاری هیچ ژنێک نەچووە ئاستی دەسەلاتی بەرز ، هەتا بۆ یەکەم جار خاتوو (کۆڵۆنتای) بوو بە یەکەم وەزیری ژن لە جیهاندا و هەتا ساڵی ١٩١٨ لە پۆستەکەیدا مایەوە .٥

سیاسەت چیە ؟

فەرهەنگی لێتره لە ساڵی ١٨٧٠ ی. ز بەم شێوەیە دەربارەی سیاسەت دەدوێ:

(زانستی سیاسی زانستی حوکم کردنە). فەرهەنگی دوبیریش ١٩٦٣ ئەڵێت: (سیاسەت زانستی حوکم کردنی کۆمەڵە مرۆییەکانە). ئەم دوو پێناسەیەش یەک واتا و ناوەرۆکی هەیە هەر بۆیە (دوفرجیە) لە نێوان ئەم دوو پێناسەیەدا بەم شێوەیە ڕای خۆی دەردەبڕێت: (نزیکی ئەو دوو پێناسەیە کە سەدەیەک نێوانیانە شتێکی گرنگە، بەلام پێناسی نوێ فەرمانڕەوایەتی دەوڵەت و فەرمانڕەوایەتی کۆمەڵگا مرۆییەکانی دیش دەگرێتەوە، ووشەی حوکمیش واتە لە نێو هەموو گروپێ لە گروپەکان دەسەلاتێکی سیستەماتیزە کراو ، دام و دەزگا و سەرکردایەتی و زۆر بۆ هێنان هەیە). (مدخل الى علم السياسه). سادق شیرازیش دەڵێت : (سیاسەت چونێتی بەڕێوەبردنی خەڵکە لە شەڕو ئاشتی، بە خشین و لێوەرگرتن و دژواری و نەواییە کۆمەلایەتییەکاندا).

لە هەر چوار پێناسەکەداو لەسەرجەم دیدو بۆچوونەکانی مێژووی سەرهەڵدانی کۆن و نوێدا ئەو ڕاستیە دەردەخەن و هەمووان لەسەر ئەوە کۆکن کە مەبەست لە سیاسەت تەنها بەڕێوەبردنی خود و بەڕێوەبردنی کۆمەڵێک بۆ کاروباری کۆمەڵێکیدی نیە ، بەڵکو پێویستە ئامۆژگاری و ئامادەیی ژیان

و دەسەڵاتی مەعنەوی بێت بەرلەوەی ئامرازەکانی دەسەڵاتی حەقیقی بەکار بهێنێت، جگە لە هەبوونی مەعریفە و عەقلێکی پەسەند بۆ پرۆسەی سەرکردایەتی کردن بۆ چاکەخوازی و پێشخستن بەرلە هەنگاو نان بۆ پراکتیزەکردنی دەسەڵاتخوازی و سیاسەتخوازی .

لە دەروازەیەک بۆ زانستی سیاسیدا وا هاتووە کە ووشەی سیاسەت لە (السیس)وە هاتووە کە واتای ماڵی کردن و ڕام کردنی ئەسپ دەکات ،ئەم پێناسەیە لە سەجەم پێناسەکانی دی زیاتر من رازی دەکات من و زیاتر باوەڕم پێیەتی و وای بۆ دەچم کە ووشەی ڕامیاریش کە لە کوردیدا بە کاردەهێنرێت هەر لەو وشەیەوە هاتبێت ،واتە لە ووشەی ڕامکردنەوە هاتووە و ڕامیاری نوێش بە هەموو خەسڵەت وکۆدەکانیەوە ڕامکردنی لە زاکیرەی مرۆڤ دا تۆمار دەکات .

ناچمە سەر ڕایەکانی هیگل و سپینوزا و ئەرەستو مەنتیسکیو ، دیکارت و جارێکی دیش سوکرات و ئەرەستو و ئەفلاتۆن ، چونکە سەرجەم پێناسەکانی جیهان سەبارەت بە سیاسەت لە بۆتەی سیاسەتی جەنگەڵی ئەم سەردەمەدا تواونەتەوە ، وەکو ئاماژەم بۆ کرد تەنها بووە بە سیاسەتی ڕامکردنی مرۆڤەکان ، لە ٣٥ ساڵی ڕابردووەوە گۆڕانی ڕیشەیی نیگەتیڤ لەو مەسەلەیەدا لە سەرتاپای جیهان ڕووی دا چ لە ئاستی ڕژێمی سیاسی و سیستمی فەرمانڕەوایی کردن بێت تاکو ئەوەی لە هەندێ کۆمەڵگا ڕژێمە دەسەڵاتدار و سیاسی و ئایینی و دیکتاتۆرەکان چوونەوە یەک و لە هەمان کاتدا هەر هەمان سیستم لە هەندێ شوێنی دی کە گەشەی نەکردبوو بە دەستێکی ئەفسوناوی ژێر بە ژێر گەشەی پێ کردن .چ لە ئاستی ئەو بانگەشە گەورەی ئەمڕۆ لە جیهاندا بۆ دیموکراسیەت دەکرێت ، هەتا ئێستا تەنیا یەک تەوەری تا ڕادەیەک هاتوەتە دی و بە واتای دیموکراسیەت سەرکەوتنیان تێدا بەدەست هێناوە بەرامبەر بە مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی ئەو یش گۆڕینی بابەتی ڕەعیەتە (subject) بۆ هاووڵاتی(citizens) [٦]، جگە لە پابەندبوونیان بە لۆژیکی خوێندنی بە کۆمەڵ لە پێناوی بەرژەوەندی گشتیدا، ئەو فاکتەرانەش کاریگەری کردە سەر پرۆسەی گۆڕان لە ڕۆژهەڵاتدا لە لایەکیتر ترسی لە لای دەسەڵاتداران دروست کرد ، یەک : بە ناشیرن کردن و تاوانبارکردنیان لای ڕای گشتی و دەرەوە . دوو: بە لە دەستدانی کۆمەڵێکی زۆر هاووڵاتی. هەمیشە ئەو جۆرە کارانەش دەرگا دەخاتە سەر پشت بۆ بەشداری ژن بەڵام هەموو کاتێک یەک ئاراستەی نیە بە تایبەت سیاسەتی ئەم چەند ساڵەی دوایی .لە ئێستادا ئەو نرخەی ژن هەیبوو لە هەیبەتی سیاسی دا لێ ی وەرگرتەوە بە بێ‌ئەوەی هەست بە خۆی بکات. دەتوانم هۆکاریش بۆ ئەو پۆلێن و پێناسە نوێیە بگەڕێمەوە بۆ ئەوەی کە ئەمڕۆ زانستی سیاسی خۆی تێدا پێشنیار کردووە کە زانستی ڕاڤە کردن و پیاهەڵدان و دیدەنی و سازشە بۆ دەوڵەت و دەسەڵات کە دیارە ئەو فاکتەرانەو ئەو زانستەش لەسەر بنەمای فراوانی زانستی کۆڵەکەی خۆی دەچەقێنێتە زەوی واقیعی سیاسی تاڵ، لێرەوە دەڵێین ئەوەی خاوەنی زانیاری بێت دەسەڵات وەدەست دەهێنێت ، کە دیارە بۆ ووڵاتە هەژار فیکرو و عەقلی و زانستی و زانیاریەکان مایەی لەدەست چوونی یەک وگرتنە دەستی سفرە.

دەتوانم وای مەزەندە بکەم کە هەر ئەو ڕاستییە زانیاریانەشە وای کرد ژن لە ئەوروپاو لە گەورە زلهێزێکی وەکو ئەمریکاش دا بە پێی پێویست نەتوانێت بچێتە نێو بوارەکانی سیاسەت و بە تایبەت سەنتەری بڕیاردان ئەوانەش لەو سەنگەرەدان و گەشتوون بە سەرکردایەتی ئامرازی جێ بەجێکاری فەرمانی نێر بوون و سووکایەتی نێرانەیان پێ بکرێت لەوانە کە بە مارگرێت تاتچر دەووترێت تەنیا پیاوەکەی حوکمەت ، بە ئۆلبرایت دەووترا نێرە بازوو ئاسنینەکە، بە ڕایسی دەمڕاستی جۆرج بووشیش دەووترێت پۆلیس مەن واتە پۆلیسی پیاو، هەر یەک لەو سیفەتانە بۆ خۆی ئاشکرا کردنی بێنرخی کاری ژن لە دووتوێی گرتووە ، لە لایەکیش دەکرێت ژنان ئەو ناوانەیان لێنابن چونکە تەنیا ئامرازی جێ بە جێ کاری خواست و فەرمانەکانی پیاوانی دەسەلات بوون و هیچ گۆڕانکاری و خێرێکیان بۆ ژنانی وولاتانی خۆیان نەبووە.

سیاسەتی کوردیش لە ناو ڕیزەکانی سەرکردایەتی خۆیدا ژنی هەلاواردوو. تەنانەت لەو شوێنانەشدا کە هەن ڕەعیەتەکانی حیزبی خۆین، ئەوەش مانای ئەوەیە لە ناو دەسەلاتی کوردیدا ژن وەکو رەعیەتی سیاسی توانیویەتی بەشدار بێت نەک ڕاڤەکاری سیاسەتی ڕەسمی لە کاتێکدا نەدەبوو ژنان لە سەر حیسابی هەندێ باری کۆمەلایەتی سەرباری کاری سیاسی کرانایە وەکو پەیوەندییە کۆمەلایەتی و چینایەتییەکان کە ئەمڕۆ لە ناو دەسەلاتە کوردییەکاندا گەرچی بانگەشەی دیموکراسیەت دەکەن پەرەپێدەرو پراکتیزەکاری ئەو نەریتە دواکەتووەن. بە هەمان شێوە ئەو ژنانەش خاوەنی گوتاری ژنانە نین .

هەتا ژنان بە هوش و بیر و توانای خۆیان،ریشالیزمیانە(Rationalism) ٧ یەک گوتاری تێکەلاوی کاری سیاسی ڕەسمی نەبن لەوێشەوە لە هەوڵی بەرفراوانکردنی ڕیسای ژنانەو گوتاری ژنانە نەبن بارودۆخی ژن لە ئێستا باشتر نابێت چونکە تەنانەت ئەگەر بچینە نێو سەنتەرەکانی بڕیاردانیشەوە بە بێ هەبوونی ئەو فاکتەرانە تەنها(ژنە پیاو)دەبن نەک ژنی ژن و ژنناس ، ژنانی رۆژئاواش هەمان هەڵەیان کرد هەر بۆیەش هەتا ئێستاش داوای سیاسی ژن یەکێکە لە سەرەکی ترین داواکانی و لەگەل ئەوەشدا تا ئێستاش جێ بە جێ نەکراوە بە تێبینی ئەوەی یەکێکە لەو داوایانەی کە نەتەوە یەکگرتووەکان لە هەموو داوایەکی دی زیاتر پێی لەسەر دادەگرێت..

زانستی سیاسی لە مێژووی نوێدا

دەتوانین بلێین پەرتووکی (ئەمیر) کە لە ساڵی ١٥١٣ نووسراوە لە لایەن زانای سیاسی ئیتاڵی میکیاڤیلی نیکۆلۆ یەکێکە لە ژێدەرە باوەڕپێهێنراو و سوودلێوەرگیراوەکانی سیاسەتی نوێی جیهان. میکاڤیلی تەنگ و چەڵەمەو قەیرانەکانی دەسەلات و سیاسەتی بە شێوەیەکی زبر و لۆژیکێکی توند و تیژ خستە ڕوو... سیاسەتی میکیاڤیلی مرۆڤ فێری ڕۆشنبیری سیاسی و توندوتیژی و بەکارهێنانی هێز دەکات پێچەوانەی ئاراستەکانی ئەفلاتوون کە چاکەخوازی بە مەعریفە و بە لوتکە گەیاندنی دەوڵەت دادەنا.

بەو شێوەیە میکیاڤیلی بونیادی زانستی سیاسی نوێ دەووروژێنێ بە ناواخێنکردنی زانستی دەروونی و پەروەردە ، هەرئەو فاکتەرانەش دەکات بە پاڵپشتی (ئەمیر)ی زاڵم و توند و تیژ کە پێی وایە " هەموو ڕێگەیەک ڕەوایە بۆ گەشتن بە ئامانج" ئەویش واتای نووچدانی هەردوو چەمکی کۆمەڵایەتی و شارستانیەت دەگەیەنێت، نووچدانی ئەو دوو چەمکەش واتای لێکترازانی پەیمانی کۆمەڵایەتی دەکات لە پێناوی بەدیهێنانی خوددا (الذات) کە دەکرێ لە پەیمانی کۆمەڵایەتیدا بگەڕێمەوە سەری.

بەدەرکەوتنی تیوریەکانی میکیاڤیلی و وروژاندنە سیاسیەکانی ئەو سەردەمەش ، بەردی سەنگینی ژن لە بواری ڕامیاریدا لە جێی خۆی نەجولا و هێندەی بە حەپەساوی بەدیار دیاردە نوێیەکانەوە مایەوە ، هێندە لە بارودۆخی خۆی ڕانەما ، چۆنکە لە بنەمادا لە سەدەی ١٤ و هەتاسەرەتایی سەدەی پازدەشی دەرئەنجامی ململانێی نێوان کڵێسا و حاکمەکانی ئەو سەردەمە ئەو دەستەڵاتەش ژن پێشتر بەدەست هێنا بوو ڕووبەڕووی هەرەسهێنان بووەوە. جگەلەوەی من پێم وایە تیورەکانی میکاڤیلی هێندە تیورێکی مرۆیی نین تاکوو ڕەچاوی ماف و ئەرکی سەرجەم چین و توێژەکان بکات. بۆیە سەبارەت بە ژن لە بەردەکەی سیزەر دەچوو ئەگەر چی بشبرایەتە سەرەوە خلۆر دەبووە بۆ خوارەوە ،ئەو بارودۆخە چەق بەستووەش هەتا کۆتایی سەدەی ١٧ و لە ٣ی جەنیوەری دەرکەوتنی یەکەم ژنە فیمینست ماری وڵستون(Mary Wollstone).یەکەم ژنە باسی لە تیوری فیمنست کردوە و بەرگری لە مافی ژن کردوە ،یەکێک بوو لەوانەی بەڕاستی فکری فینستی کۆنترۆڵ کردبوو ، چ بە ڕەلاو کردنەوەو لێدوان چ بە کردەوە .[٨]

پاش ئەویش(جان دۆران)[٩] دەستی پێکرد ، دۆران یەکەم ژن بوو ساڵی ١٨٤٩ بانگهێشتی مافی ژنی کردو خۆی پاڵاوت بۆ هەڵبژاردن لە کاتێکدا دەیزانی ئەو هەنگاوەی ناویەتی نا یاساییە، بەڵام ئەو وای دەبینی کە بۆنەیەکی گونجاوە بۆ ئەوەی لەو کۆبونەوە ئینتخابیەدا وەکو هەلێکی باش بیقۆزێتەوە بۆ ئەوەی وتارێکی سەبارەت بە مافەکانی ژن تێدا بخوێنێتەوە، هەر ئەویش سکاڵا نامەی ژنانی نووسی بۆ حکومەتەکانی ئەو سەردەمە .

سۆزان ئەنتۆنیش[١٠] (B Susan .ythonAn) (١٨٢٠- ١٩٠٦) یەکێکبوو لە فمینیستە لێهاتووە ئەمریکیەکان کە لەو سەردەمەدا وێراویەتی بۆ مافی وەدەستهێنانی دەنگ دانی ژنان تێبکۆشێ ، جگە لە خەبات کردنی دژی کویلایەتی و ئازادی کۆیلە ، ئەم خاتوونە یەکەم فمینیستە وەکو ڕێز لێنان وێنەی خرایە سەر دولاری ئەمریکی پاش مردنی ، بەڵام بەرلەوەی خەونە گەورەکەی کە مافی دەنگدانی ژن بوو بە حەوت ڕۆژ بەر وەدیهێنانی ئەو خەونە و لە ڕۆژی ١٣ مارسی ١٩٠٦ ڕۆحی بەخاک و ناوی بە نەمری بەخشی. ئیمەلێین پارخۆست[١١](Emmeelin Pankhu rst) (١٨٥٨ – ١٩٢٨) یەکێک بوو لە هاوڕێیانی سۆزان ئەنتونی کە لە بریتانیا دەستی کرد بە خەباتی فمینیستی و یەکێک بوو لە چاکسازانی شۆڕشی ژنان و مانگرتنی برسیەکان وتەقینەوەکانی ناو بریتانیا ،کۆمەڵەی ژنانی لە ساڵی ١٩٨٩ دامەزراند پاش دامەزراندنی ڕێکخراوەکە بەچەند ساڵێک توانی مافی دەنگدان بۆ ژنانی بریتانیا مسۆگەر

بکات، چه‌ندین جار گیراوه‌و له‌ پێناوی ئامانجه‌کانی مانی گرتووه‌ ، له‌ ساڵی ١٩١٤ دژی جه‌نگی شه‌ڕی جیهانی وه‌ستاوه‌ له‌ هه‌مان ساڵدا یادداشته‌کانی خۆی بڵاو کردۆته‌وه‌. خاوه‌نی چه‌ندین هه‌ڵوێستی مێژوویی‌یه‌ هه‌تا ڕۆژی ١٤ ی جوونی ١٩٢٨ مه‌رگ له‌و خه‌باته‌ی دابڕی. پاشان ساروژینی ئاید[١٢] ١٩٧٩-١٩٤٩ نووسه‌رێکی هیندی‌یه‌و له‌ نێوان هیندوستان و به‌ریتانیا دا ژیاوه‌. ئاید له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی له‌خیزانێکی بورژوازی بووه‌ که‌ ئازادی‌یه‌ خودی‌یه‌کانی خۆی تێدا فه‌راهه‌م هێنا بوو ، به‌ڵام هۆشیاری‌یه‌که‌ی پاڵنه‌ری ئه‌وه‌ بووه‌ درک به‌چه‌وساندنه‌وه‌وژێرده‌سته‌یی ڕه‌گه‌زه‌که‌ی خۆی بکات و ببێت به‌ سه‌رکرده‌یه‌کی به‌ توانای بزووتنه‌وه‌ی فمینیستی یه‌کێک بوو له‌ وانه‌ی کاریگه‌ری پۆزه‌تیڤی له‌سه‌ر بڕیاره‌کانی گاندی هه‌بوو. به‌ ڕاده‌یه‌ک له‌ ساڵی ١٩٢٠ بوو به‌ نوێنه‌ری گاندی له‌ نه‌ته‌وه‌ یه‌ککگرتووه‌کان.

ئه‌م ژنه‌ وه‌کو یه‌که‌م ژنه‌ هێندی ساڵی ١٩٢٥ وه‌کو سه‌رۆکی کۆنگریسی هیندوستان هه‌ڵبژێردرا ،ده‌توانم بڵێم ئاید یه‌کێک بووه‌ له‌ به‌ تواناترین ئه‌و ژنانه‌ی هاتنه‌ بواری سیاسی له‌وسه‌ده‌یه‌داو کاریگه‌ری پراکتیکی گه‌وره‌ی به‌سه‌ر ژنان به‌جێ هێشت و بوو به‌ ئه‌زموونێکی نموونه‌یی که‌ ده‌کرێت زۆرێک له‌و توانایه‌ی بگه‌ڕێته‌وه‌بۆ ئه‌و حیکمه‌ت وعه‌قڵانیه‌ته‌ی که‌ گاندی فه‌رمانڕه‌وایی پێده‌کرد له‌و سه‌رده‌مه‌دا. پاش ئه‌ویش خاتوو ئێما گۆلدمه‌ن[١٣] (Emma Goldman) (١٨٦٩-١٩٤٠) یه‌کێک له‌و ئافره‌تانه‌ی به‌ئه‌نارکیسم (الفوضوی) واته‌ ئاژاوه‌گێڕ ناسرابوو که‌ له‌ ساڵی ١٨٨٥ بوو به‌ سه‌رکرده‌ی بزووتنه‌وه‌ی ئه‌نارکیسمه‌کان و چه‌ندین جار به‌ تۆمه‌تی ئاژاوه‌گێڕی ده‌گیرێت و ئازاد ده‌کرێت هه‌روه‌ها ڕۆژنامه‌یه‌ک بۆ هه‌مان مه‌به‌ست به‌ ناوی " مادر له‌ند " ده‌رده‌کات. هه‌ڵوێستی ئاشتیخوازانه‌ی دژی جه‌نگی جیهانی یه‌که‌م مه‌دالیای جوانی ڕووی خاتوونی به‌ ئاژاوه‌گێڕ ناوزه‌د کراوه‌ ،له‌سه‌ر ئه‌وشێوه‌ کارکردنه‌ ماوه‌ته‌وه‌ هه‌تا ساڵی ١٩١٧ به‌ تۆمه‌تی دژایه‌تی کردنی یاسا زیندانی ده‌کرێت. پاش دوو ساڵ ئازاد ده‌کرێت و له‌ ئه‌مریکا وه‌ده‌رده‌نرێت به‌ره‌و سۆڤیه‌ت. له‌وێش شێوه‌ی حوکمڕانیه‌کان و شێوه‌ی مافه‌کانی ژنی لا ئاشکرا ده‌بێت ده‌ست ده‌کات به‌ ڕه‌خنه‌گرتن له‌ سۆڤیه‌تیش ئه‌وانیش دیسان ده‌ری ده‌که‌ن و بۆیه‌ ڕوو ده‌کاته‌ بریتانیا له‌ وێ به‌ هه‌مان شێوه‌ درێژه‌ به‌ بیر و باوه‌ڕی خۆی ده‌دات هه‌تا ساڵی ١٩٤٠ مه‌رگ له‌و بیرو باوه‌ڕه‌ی ده‌کات.

بارودۆخی سیاسی و هه‌وڵه‌کانی ژنان له‌ هه‌ڵزنان و نووشستیدا بووه‌ هه‌تا ناوه‌ڕاستی سه‌ده‌ی نۆزده‌ که‌ زانستی سیاسی به‌رگێکی نوێتری پۆشی جارێکی دی له‌ کۆتایی چله‌کان و له‌ سه‌ره‌تای په‌نجاکان و پاش شه‌ری جیهانی دووه‌م مێژووی له‌ دایک بوونی سیاسه‌تێکی نوێتر درا، پاڵنه‌ری ئه‌و چه‌مکه‌ نوێه‌ش ده‌زگاکانی یونسکۆ بوون که‌ بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌ دامه‌زرابوون ببن به‌ هانده‌رو پێشخه‌ری ئه‌و زانسته‌ ، هه‌ر ئه‌وانیش بوون به‌ هۆی دامه‌زراندنی " کۆمه‌ڵه‌ی نێوده‌وله‌تی بۆ زانستی سیاسی" که‌ یه‌که‌م کۆنگره‌ی خۆیان له‌ ساڵی ١٩٤٩ دا به‌ست.

لێره‌وه‌ زانستی سیاسی به‌ هه‌وڵی یونسکۆ و ئه‌و کۆمه‌ڵه‌یه‌ چووه‌ نێو مێتوودی خوێندن و دامه‌زراندن به‌شی تایبه‌ت و تیوری تایبه‌ت به‌و زانسته‌ له‌ زانکۆکانی ئه‌مریکا و ئه‌وروپادا تا گه‌شتن به‌وه‌ی به‌ هه‌زاران بیریار ولێهاوتووانی بواری زانستی سیاسی و مرۆڤایه‌تی له‌و به‌شانه‌وه‌ بڕوانامه‌ی به‌رزیان

بەدەست هێنا بوو، لێرەوە ژنانیش وەکو ڕەگەزەکەی دی ڕووی کردە ئەو بوارەو سەدانیان بوون بە خاوەنی بڕوانامەی بەرز و چوونە سەنتەری بڕیاردانی سیاسیەوە، هەر لەو سالآنەدا بوو کە بزووتنەوەی فیمینیستی بە هۆش و بیری جیاواز پەیڕەو بیری خۆیان ئاشکرا کرد و بوون بە سمبۆل بۆ لە دایک بوونی سەدەیەکی گەشەدار و بەرەو پێش چوو سەبارەت بە مافەکانی ژنان و مافە مرۆییەکانیان ، بە تایبەت کە هەر ئەو کاتە جاڕی گەردوونی مافی مرۆڤ گەلآڵە ببوو لە بەندەکانیشدا باسی زۆرینەی مافەکانی ژنان و منالآن کراوەو ڕەچاوی سەرجەم مافە ساسی و سیڤیلەکانی مرۆڤ بە گشتی کرابوو. ئەمەش بوو بە هاندەرێکی باش کە چەندین ژن بچنە چوارچێوەی خەباتی ئافرەتانەو هەندێکیشیان فیمینیستانە چۆنکە ناتوانین هەموویان بە فیمینسیت ناوزەد بکەین لەبەر ئەوەی فیمنستی و فیمنست خواز ڕیسا و بنەمای تایبەتی هەیە وەکو لە بەشەکانی دیدا باسمان کرد ،بەڵام مێژووی نەیتوانیوە خۆی لە خەباتی ژنە فیمنستی راستەقینەی فەڕەنسی(سیمۆن دی بۆڤوار) بوێری و کۆشش و خەباتە فمینیستەکانی بۆ تۆمار نەکات ، یەکێک بە لێهاتووترین ژنە فمینیست ناوزەدی نەکات و جگەلەوەی یەکێک لە داهێنەرانی چەمکی فەلسەفی بوونگرایی خەباتی بێبڕانەوەی سیمون بۆڤوار چەندین ژنی پەلکێشی نێو بازنەی فیکری بوڤوار کرد کەوتنە هەوڵدان بۆ وەدەست هێنانی مافە سیاسییەکانی خۆیان.

بەتایبەت ژنانی ئەمریکی و فەڕەنسی لەو سۆنگەیەوەی کە بۆڤوار لە سەرەتای ڕێژەیەکی زۆری سەرەتای دەستکردن بە خەباتی فکری و فیمینستی لاوێتی لە ئەمریکا بەسەر بردووە یا ، لەوانەش جانێت رەنکین[١٤](Ranken ،Janet) (١٨٨٠- ١٩٧٢) وەکو یاساناس و فیمینیست یەکەم ژنە سیاسەتمەداری ئەمەریکییەکە مێژوو لە ساڵی ١٩١٧ ئەندامی ئەنجومەنی نوێنەرایەتی ئەمەریکای بۆ تۆمار کرد ، لە کارەکەشیدا ئەو کاریگەریەی هەبوو کە دەنگی داوە دژی هەڵگیرسانی شەڕ دژ بە ئەڵمانیا و پشتگیری لە ئاشتی وپرۆسەی ئاشتیخوازانە کردووە. پاش جانێت ، شێرل چێشۆلم (Sherley Chisholm) ١٩٢٤ ئەویش[١٥] بە هەمان شێوە یاسانسێکی ئەمریکی بوو داوای لە مافی ڕەشپێستەکان کردووە یەکەمین ژنە ڕەشپێست بووە هەڵبژێردراوە بۆ کۆنگریسی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، لە ساڵی ١٩٧٢ خۆی هەڵبژارد ببێت بە سەرۆک کۆماری ئەمریکا بەڵام سەرکەوتنی بەدەست نەهێنا. ئەم خاتوونە تا ئێستا لە ژیاندایە و پرس و ڕای سیاسی و کۆمەڵایەتی لەسەر کێشەی ژنان پێ دەکرێت.

(Gloria Steinem) گلۆریا ستەینەم[١٦] کە لە ١٩٣٤ هاتووەتە دنیاو تا ئێستا لە ژیاندایە ، ڕۆژنامەنووسێکی ئەمریکی و خەباتگێڕێکی فمیینیستییە یەکێک بوو لە هاوکارانی شارلی و هاریکاری بەستنی کۆنگرەی نەتەوەیی سیاسی ژنانی کردووە ، لە چەندین رۆژنامە و گۆڤاری سیاسیدا کاری کردووە و یەکێکە لە هاندەرانی ژنان بۆ خۆهەڵبژاردن ، ئەمانەو چەندینی دی لە ئێستاداهاتوونەتە نێو سیاسەتی ئەمریکی و ئەوروپییەوە بەڵام ئەوانەی ئێستابەدەگمەن باس لە خەباتی فمینیستی و بیر لە ئازادیەکانی ژنان دەکەنەوە بەڵکو هەندێکیان وەکو تاتچر و کۆندەلیسە

رایس ڕاوێژکاری ئاسایشی ئەمریکا لە پلانی ڕەشەکوژی و بێوەژن خستنی ژن و هەتیو کردنی منالانیشدا بەشداری دەکەن. ئەمە لە کاتێکدا ئاگاداری ئەو شەرمەزاریەن کە وولاتێکی زلهێزی وەکو ئەمەریکا پابەندی پەیمان نامەی بنبڕکردنی سەرجەم جیاوازیەکانی ژن نیە ،وە زۆر لە ولاتانیش پێشی کەوتوون لە مافی هەڵبژاردندا و

لە ساڵی ١٨٩٢ نیوزیلەندا بوو بە یەکەم وولات لە جیهاندا کە مافی هەڵبژاردنی بە ژنان دا، ئەو وولاتانەی دیش کە پاشان پێشبڕکێی وەرگرتنی ژمارەکانیان دەکرد.

١- فینلەندا ١٩٠٦ مافی هەڵبژاردنی ژنانی ڕاگەیاند.

٢- ئەڵبانیا ١٩٢٠ مافی هەڵبژاردنی ژنانی ڕاگەیاند.

٣- مەنگولیا ١٩٢٤ مافی هەڵبژاردنی ژنانی ڕاگەیاند.

٤- ئەکوارد ١٩٢٩ مافی هەڵبژاردنی ژنانی ڕاگەیاند.

٥- تورکیا ١٩٢٠ مافی هەڵبژاردنی ژنانی ڕاگەیاند.

٦- سریلانکا ١٩٢١ مافی هەڵبژاردنی ژنانی ڕاگەیاند.

هەندێک وولاتی دی کە بەو دوایە و پاش نوێکردنەوەی کردنەوەی بەشەکانی زانستی سیاسی لە لایەن یونیسف و دان پێدانانی مافە سیاسی و سیڤیلیەکانی ژندا لە بەندەکانی مافی مرۆڤدا مافی هەڵبژاردنی بە ژن بەخشی

عێراق ساڵی ١٩٨٠

نامیبیا ١٩٨٩

کازاخستان ١٩٩٤

بەڵام لەو سەدەی (٢١) یشدا هێشتا هەندێ وولات دانی بە مافە سیاسیەکانی ژندا نەناوە، ژن مافی هەڵبژاردنی نیە لەو وولاتانەش:

١) برۆنای دارالسلام ٢ – عەمان ٣ – کوێت ٤ – سعودیە ٥- ئیماراتی عەرەبی وە لەو وولاتانەی کە لەسەر پەیماننامەی نێودەڵەتی بۆ بنبڕ کردنی سەرجەم جیاوازیەکانی دژ بە ژنان سی ئی یو ئەی دەبلیو مۆری نەکردووە و چەند وولاتێکی دواکەوتووی عەرەبین لە وانە ١- قەتەر ٢- سعودیە ٣ – عەمان ٤- ئیماراتی عەرەبی

وە تەنها وولاتێکی پێشەسازی زلهێز کە بە مۆر نەکردنی ئەو پەیماننامەیە وولاتەیەکگرتووەکانی ئەمریکایە.CEDAW

ئاشکرایە لە ناو کوردستان و نەتەوەی کورددیشدا لە ساڵی ١٩٩٢ وە و تەمها یەک ساڵ پاش ڕاپەڕین و سەربەخۆی کورد مافی هەڵبژاردن بە ژنی کورد دراوە تەنها لە ئاستی پەرلەماندا نەک سەرکردایەتی ، ئەم مافەش جگە لەوەێ خەڵکانی سەربەخۆ و دوور لە سیاسە^ی نەگرتووەتەوە ،تا ئێستا ڕێژەی ژنان تێدا نەشتووە بە ڕادەی لە سێ لە یەک .

ئاستی ژنی کورد لە سیاسەتی نوێدا .

بە بەراورد لە گەل ئەو ژنانەی لە خەباتی فمینیستیدا باسمان کرد ئەوانەشی لە دەرەوەی خەباتی فمینیستین وەکو رایس و ئۆلبرایت و تاتچر ، ژنی کورد لەبەرەی یەکەمیان نی‌یە و هەتا ئێستا هزر و هۆشی خەباتی فمینیستی لا نەوروژاوە ، بەڵکو تەنها وەکو بریکاری بیروبۆچوونی پیاو جیهانی پاترياکی و وەکو بوژانەوەی(ئەو)ی باڵا کە هاوسەرەکەی یان براو کەسەکەی کە پیاوە هاتووەتە نێو بوونی سیاسی و کەوتووەتە بەرەی دووەم.
، لە وولاتانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست بە تایبەتی عێراق نەبێت لە هەموو پارچەکان زیاتر ژێر رکیف کەوتووی ئەو رژێمە ستەم کەرو دکتاتۆرە بووە، بەڵام کوردی ئەو دەڤەرە کەمتر لە ژێر کاریگەری قەبیلەکانی بیاباندا بوون، بەڵکو لە ژێر کاریگەری شاخ نشینەکاندا بوون، لەبەر ئەوە لە زۆر رووەوە ململانێی رۆشنبیری جیاواز لەگەڵ ناوەڕاست و باکوری عێراق. لەم ڕووەشەوە ژن لە ململانێی بێ بەش نەبووە بەشدار بووە تێیدا. لەکاتێکدا ئافرەت لە ماوەی حوکمی عوسمانیدا ١٦٣٨-١٩١٧ تەنها وەکو ئامێری زاوزێ تەماشا دەکرا، وە لە ماوەی داگیر کردنی بەرتانیادا ١٩١٧-١٩٥٨ هەرچەندە رۆڵی ئافرەت گۆڕا بوو، لە ڕاپەرینە جەماوەریەکان دژ بە بەریتانیا و شۆرشی بیستدا بەشداری کردبوو، لەگەڵ ئەوەشدا رۆڵی هیچ بەشدار بوونێکی وەکو هی پیاو نەهاتە ژماردن و لەرووی بەرهەم هێنانیشەوە وەکو توخمێکی مرۆیی ((عنصر البشري)) سەیری نەکراوە هەر ئەو نەخەملاندن و کەم تەرخەمییە وایکرد کە رەوتی کرداری دووفاقی لە ئافرەتدا فەراهەم بێت . [١٧]

بەشدار نەبوونی مێینە لە بواری سیاسەت و بریارداندا کەلێنێکی زەق و حاشا هەڵنەگرە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە وەکو ڕەگەزێکی خولقێنەری مرۆڤایەتی سەیر ناکرێت، هەردەم ئەو مرۆڤە پارسەنگی دەداتەوە کە چەند تاوانی جینات و کرۆمۆسۆماتی دراوەتە پاڵ سروشتی، ئەم تاوانەش بەشێوەیەک پەردەی گوێی دەسمێت کە خۆشی باوەری و بەو کەم نرخاندن و ناتەواوی وکەموکوڕیە کردوە کەدراوەتە پاڵی.
ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت عەقڵی کورد لە سایەی نەبوونی کیان و کەسایەتێکی نەتەوەیی راستەقینە، هەمیشە بە رووکەش لە چەند و چون و بەرەو پێش چوون و گۆراندایە لە ناوەرۆکدا، لەرووی پەراکتیک کردنی تیورییەوە عەقڵیەتێکی وەستاو نەگۆرە و بۆ وەدست هێنانی خواستەکانی خۆی هەمیشە روو بە رووی شکست بووەتەوە.
بەو شێوەیەش دەبینن خەباتی سیاسی ژن بەرەو پوکانەوە دەچێت، ئەو شکستە لە بوارە جیاجیاکانی تریشدا بەرجەستە بووە لە هەمووشیان زیاتر لە بواری ئابووری و کۆمەلایەتیدا ، لە بواری ڕامیاریشدا بە تەواوی بووە بەمانشێتی چەند و چونەکانی رۆژانە و هیچی دی.

بۆ سەلماندنی ئەم چەمکەش با بگەڕێینەوە بۆ ڕەهەندەکانی پێش بە دەسەڵات بوونی سیاسەتی کوردی، رۆڵی خودی سیاسەتی کوردی بەر لە دەسەڵات بوونی ئەو سیاسەتە (١٣-١٤) ساڵ بەر لە ئێستا ژنی پیرۆز دەکرد و خەباتی سیاسی ژن لە شاخدا و لە ڕێکخراوە نهێنیەکانی ناو شاردا هەر لە گواستنەوەی چوکلێتە نامەوە، هەتا ئەوانەی وەکو پێشمەرگە خەباتی سیاسیان تۆمار کردووە، هەر ئەو ژنە شارنشینەی کە دوای کەس و کاریان دەکەوت، وپاڵنەرێکی زیاتری لادێ نشیسنەکان بوون بۆ بە ئەنجام گەیاندنی هەندێ کارو باری سیاسی جگە لە خزمەت کردن بە گیانێکی لێبوردوانەوە. هەتا ئەو ژنانە لە بەندیخانەکاندا ئازار دەدران و (اغتیساب) دەکران و دوایش کۆمەڵگا دەیکردن بە قوربانی داب و نەریت، کەچی لە مێژووی چەند ساڵە پراکتیکی سیاسەت و دەسەلاتی کوردی ، سیاسەت بوو بە چەمکێکی هێندە تۆقێنەر جارێکی دی (بڤە .نە.) بۆ مێنە فەراهەم بێنێت.

ئەمەش تەنها بە ڕەچاو کردنی پەیرەو پرۆگرامەکانی لایەن و لایەنکاری و هەل و مەرجە دژوارەکانی سیاسەت نا، بەڵکو بە گەڕانەوە بۆ بنەمای سیاسەتی کوردی و ڕەچاوکردنی ئەو دووفاقیەی کە زۆربەی سیاسەتمەداران تێدا دەژی، بەوەی کە لەوساتانەدا بانگهێشتی ئازادی و ماف و یەکسانیان و بۆ ژنان دەکرد، پەیرە و پرۆگرام وبانگ کردنیان بۆ ئامادەگی ژنان بوو لە ڕێکخستن و بوارەکانی سیاسەتدا، بەڵام هەر زوو دووفاقی مەشیسمو ((Machismo)) یەت زاڵ بوو بەسەریاندا سەرەتا بەوەی ک ڕێگایان لە خێزان و خوشک و کچانی خۆیان دەگرت لە چوار چێوە و قاڵبی دوور لە سیاسەتیان دەدان یان ڕەوانەی هەندەران دەکران، قۆناغی دوای ئەوەش وون بوونیان بوو لەدەروازەکانی زایندە (الجنس) دەروونی خۆیان ئەوەی کە پیاوەتی لای پیاوی ناحاڵی بەرجەستە دەبێت، ئەمریکای لاتینی ناوی ناوە (سادو ماسوشی) ماسوشیەت و لەهەمان کاتیشدا سادیەت، بەڵام (برسیمان) زانای کۆمەڵناسی بە بە پیاوانی ڕۆشنبیری دۆڕاوی Men vanitg caltur ناوزەد کردوە،

ئەم ناو لێنانەش بەهۆی ئەو نابەرامبەریەوە بوو کە لەئەمریکای ناوەڕاست و ئەمریکای باشوور لەساڵانی ١٩٦٢ لەئارادا بوو، دەبوو پیاوانی سیاسەتی دیماگۆکی زیادەرۆیی لە کردارەکانیاندا بنوێنن وەکو (ماشو-machow) ، ئەگەر بیانویستایە ەرکەوتووبن لە هەڵبژاردنەکاندا ، ئەویش لەو شێوەیەدا خۆی دەبینی کە بەربادی سیکسی لەژیاندا گەورەترین کاریگەری هەبوو لەسەرهەڵبژاردن، بەوە دەهاتە ئاکام کەپیاوی سیاسی دڵخواز (عیشقە) یەکی شۆخ و شەنگ و دیاری هەبوایە بۆ ئەوەی لەقاوەخانەو ئاهەنگی شەوان تەنانەت لەو کۆنگرانەشدا کە حزبەکانیان دەیانبەست دەیانخستنە و ڕوو بەمەش دەوترا جۆرێک لەدیماگۆکیەتی پەسەند.

ئەو پەسەندیەش لەوەوە بەرجەستە دەبوو کە ژیانی زیندەیی (جنسی) خۆیان بەسێ جۆر دابەش دەکرد، بەشێکی لەگەل سۆزانیەکاندا دەبردەسەر، لەپرۆگرامی سیاسیشیاندا بەردەوام هەوڵی ئەوەیان دەدا کە ئەم جۆرەیان لەچواردەوریان کۆ بێت ، جۆری دووەمیان سەرقاڵبوون بوو بەخۆشەویست یامەعشوقە ڕەسمیە کانیان و لەگەڵ ئەمانەشدا کەم تەرخەم نەبوون بەرامبەر بەژنەکانیان.

هەنوکە ئەم ئاکارە نیگەتیڤی یە سەرتاپای سیاسەتی کوردی داگیر کردوو سیاسەتمەداری کورد نەک هەر چەندین و مەعشوق و... هتد یان لەدەوری خۆیان کۆکردونەوە بەڵکو ئەوانەش پاش ماوەیەک زانیان دەست نادات تاوانێکی دەدرێتە پاڵ ، کەم نین ژمارەی ئەو ژنانەیَ بێ تاوان کوژران تاوانێکی کۆمەلایەتی بۆ دروست کرا ،ئەوانە بێ تاوان ئاوارە بوون و مەنفایان هەڵبژارد ،ئەوانە تووشی حاڵەتی دەروونی بوون ناوی نرا دەردی خودا ، ئەوانەی لە هەموو شتێک دوور کەوتنەوەو ناویان نرا بێ توانا ...تاد ، بەلام لە بنەمادا تاوانیان تەنها مل نەدان بوو بۆ پیاوانی دەسەلات وەکو ئەو تاوانانەی لەسەردەمی رژێمدا دەدرانە پاڵ ژنی کورد و کەس و کاری پێشمەرگە .واتە ئەو دیماگوکیەتەی سیاسەتی ئەمریکای ناوەراست لەسالانی ٥٠-٦٠ گواسترایەوە نێو سیاسەتی کورد ئیدی کەسیش گوێی لەدەنگی زولاڵی ئەوان نەبوو بۆ بانگهێشت کردنی ژنان، ئەو هەڵەیە ئەمەریکا قەرەبۆکەیی قورس دا کوردیش پێدەچێت وایانزانیبێت ئەوە مانای ئەو دیموکراسیێیە کە باسی دەکەن بۆیە بە هەمان شێوە قەرەبووی قورس تریان دا بە خەڵکی لێقەوماو بریندار کورد .

پاش ئەو سەرزەنشتانەی لەو قۆناغەدا بوو بە خەلاتی سیاسی کوردی ، مۆرکێکی نوێتریان هێنایە پێشەوە، دیارە ئەم قۆناغە یان ئەوە بوو کە دەبوو نوێنەرایەتی ژنان لە کۆمیتە حیزبیەکانەوە بگوێزرێنەوە بۆ پۆستە بالاترەکان وەکو وەزارەتی بەرێوەبەری گشتی و ئەندامێتی بەرزتر لە کۆمیتەی حیزبەکاندا و نوێنەرایەتی حزب لە دام و دەزگاو دەرەوەی کوردستان ، ئەمەشیان بەو شێوەیە دابەشکرا کە چەند پۆستەکە بەرزتر بێت ژنێکی زیاتر نزیک خزم و کەس و کار و ژنی سیاسەتمەداران و دەسەلاتی کوردی خۆی بۆ هەڵبژێرن و ئەوەشی بۆ ملهۆری دەسەلاتێکی نا دیموکراسی گونجاو ترین سیاسەتە کە ژنی تێدا کوێلە بکەن کە تێدا ببێت بە ژنێکی گوێرایەڵ و بەڵێ کار بۆ سەرجەم گووتار و جیهانبینی پیاوان و پراکتیزەکاری سەرجەم میکرۆبە نامەعریفی کۆمەلایەتیەکانی پیاوانی سیاسەتمەدار و بلاوکردنەوەی ئەو میکرۆبە کوشندە بە نێو هۆش و عەقلی سەرجەم ژناندا لە رێگەی ئەو جۆرە نوێنەرانەوە بەو شێوەیە ژن فریای ئەوە ناکەوێت بیر لە هەوڵێکی مەعریفی و عەقلانی بکاتەوە، هەموو هەوڵێکیش لە دەرەوەی ئەو دوو فاکتەرەوە نەهلستێت و درۆی مێژووی پێشوازی لێ دەکات ئەوەش لەبەر بەرژەوەندی ئەو چینەی ئێستای سیاسی کوردیدایە ، چۆنکە:

ئەو ژنانە خێزان و خوشک و ژنی خۆیانن و بە فەرمانی ئەوان هاتوونەتە پێشەوەو و لە باشترین حالتدا بە خاتری هەبوونی ئەوان لە بواری سیاسیدا هەڵبژێردراون بۆ ئەو پۆستەو تواناو تێکۆشان و ئایدیاو مەعریفەیەکی خۆیانی لە پێشەوە نیە بۆیە هەر بەفەرمانی ئەوانیش دەگەرێنەوەو پراکتیکاری فەرمانەکانی ئەوانن. جگەلەوەی تاکی حیزبیدا لە ناو کۆمەڵی حیزبیدا کە بە سیاسەتی حیزبایەتی چەوت پەروەردەی فکری کراون خاوەنی باکگراوندێکی مەعریفی و مرۆیی و تەنانەت نەتەوەییش نین کە بتوانن ببن بە خاوەنی گوتاری ژنانە . وە سیاسەتی کوردی و جیهانیش نەک هەر ژن بەڵکو هەموو مرۆڤ و تاکێکی خاوەن گوتاری مەعریفی لە ناودا جێگەی نابێتەوە چونکە لە بنەمادا گوتاری مەعریفی کە بۆ دەرکەوتنی حەقیقەت و جوانکردنی ناشیرینەکانە و گوتاری

سیاسیش گوتاری درۆ و ناشیرین کردنی جوانیەکان بە شاردنەوەی حەقیقەتەکان کە من قەناعەتم وایە ژنان کەمتر دەتوانن لەو جیهانە درۆیە نزیک ببنەوە هەتا پیاوان کەمتر دەربارەی هونەری دووفاقیەت و درۆگەورەکانی ژێر کڵاوی سیاسەتمەداری تێناگەن هەر بۆیە ڕێژەی ژنانی سیاسەتمەدار و هەبوونیان لە سەنتەرەکانی بڕیاردان لە جیهاندا هێندە کەمە کە دەرکەوتنیان مایەی شەرمەزاریە بۆ جیهانی پاتریاکی سیاسی.

ئاماری پۆستی سەرکردایەتی ژنان لە بواری ڕامیاریدا .

لە نێوان زیاتر ١٨٥ دەوڵەتدا تەنێ ١١ دەوڵەت ژن سەرکردایەتی دەکات ئەمەش ناوی ئەو ١١ بەسەنتەری بڕیار گەشتوو و وولاتەکەیانە :

١- هیلین کلارک	سەرۆک وەزیرانی نیوزیلەند
٢- تاریا هالۆنین	سەرکردەی فنلەندایە
٣- ماری ماکالیس	سەرۆکی ئیرلەندەیە
٤- شاندریکا کوماراتونجا	سەرۆکی سریلانکایە
٥- مادیو ربوبی	سەرۆکی سنگال
٦- فایرافایکی / فرایبرغا	سەرۆکی لاتفیا
٧- جنیڤێر سمیت	سەرۆکی برمودا
٨- گلۆریا میکیگال	سەرۆکی فیلیپین
٩- میگاوتی سوکارتو	سەرۆکی اندونوسیا
١٠- خالدە زیا	سەرۆک وەزیرانی بەنگلادش
١١- میریا موسکوسو	سەرۆکی پەنەما

ئەو ژنانەی لە جهیاندا پۆستی بریکاری سەرۆکیان وەرگرتووە لە کاروباری حکومەتدا لە جیهاندا ژمارەیان تەنها (٤) ژنەو پێک هاتوون لە:-

١- ئەیساتو ناجیە سەعیدی	بریکاری سەرۆک وەزیرانی گامبیا
٢- ئەتسرەید فیشەل فۆلیو	بریکاری سەرۆک وەزیرانی کۆستریکا
٣- میلاگرۆس ئاورتە زبۆش	بریکاری سەرۆک وەزیرانی دۆمینیکەن
٤- ئەنتی لۆ	بریکاری سەرۆک وەزیرانی تایوان

لە نێو هەموو جیهانیشدا تەنیا سێ ژن دادوەری گشتییە. یەکەم وولآتیش کەنەدایە کە بەو هەنگاوە گرنگە هەلساوە. ئەوانیش :

١- ئەدریان کلارەکسەن دادوەری گشتی کەنەدا

٢- شیلا کاراترایت دادوەری گشتی نیوزیلەند

٣- بیرلەیتی لویزی دادوەری گشتی سانت لویس

لە هەموو جیهانیشدا تەنیا ٥ ژن سەرۆکی حیزبی ئۆپۆزیسیۆنن ئەوانیش:

١- سۆنیاگاندی سەرۆکی حزبی کۆنگرە / هیندوستان

٢- وان عەزیزە اسماعیل سەرۆکی حزبی دادی نەتەوەیی / مالیزیا

٣- ئایۆنگ سان سوکی سەرۆکی حزبی کۆمەلەی نیشتمانی لە پێناوی دیموکراسیدا / بۆرما

٤- جەتنی شیللی سەرۆکی حزبی نیشتمانی / نیوزیلەندا

٥- ئەنجێلا میرەکل سەرۆکی یەکێتی دیموکراتیخوازنی کریستان (سی دی یو) ئەلمانیا

ئەو دەردە کوشندەی ژنانی تێوە گلاوە لە جیهاندا تەنها سەنتەرەکانی سەرکردایەتی و دادوەری و نیە، تەنانەت لە پەرلەمانەکانیشدا هەمان هەلاوارد کردن بەدی دەکرێت و ژنان و لاوان لە جیاتی پەرلەمان لەو دیوی پەردەی فەرامۆشکردنەوەن ئەمەش دەتوانین بە ئامار بسەلمێنین لە سەرجەم جیهان تەنها ڕێژەی ١٣%ی ژنان بەشداری پەرلەمانەکانی جیهانن لە وانەش ، وولآتە پێشکەوتوو زلهێزەکانن وەکو ئەمریکا و فەڕەنسا و یابان دیسان فەراموشکردن و کەمتەرخەمی بە کاری ژنان و ڕێژەی بەشداربوونیان دیارەو ئاماری هەریەک لەو وولآتانەش ئەوە دەسەلمێنن کە بانگەشەی ساختەکانیان دیموکراسی لە هەناویدا دڕندەیەکی پاتریاک و دیکتاتۆری حەشار داوە.

١- ئەمەریکای زلهێز تەنها ١٢،٢ % ڕێژەی ژنانی بەشداربووی نێو پەرلەمانەمە.

٢- فەڕەنسا بە ڕێژەی ١٠،٩ %.

٣- یابان بە ڕێژەی ٤،٦ %.

هەر ئەو سێ وولآتە زلهێزە و کێبڕکێ کەرەی دیاردەکانی جیهانگیری لە غەفلەتدا نازی بەرامبەر مافەکانی ژنان بەلکو زۆرینەی جیهانی سیاسەت و وولآتانی دیش زۆر لە خوار وولآتانی زلهێزەوە

ئاوریان لە چارەنووسی ئافرەت داوەتەوە. ڕێژەی بەشداری ژنانی پەرلەمانی ئەو وولاتانە دا حاشا هەڵنەگری ئەو ڕاستیەن لەوانەش:

١- ئەرجەنتین	٢٧،٦ %
٢- ڤیتنام	٢٦%
٣- نامیبیا	٢٢،٢%
٤- نەتەوە ئەفریقیەکان	١٢%
٥-سەرجەم ئەمریکا و ئەوروپا	١٦%
٦- سەرجەم وولاتە عەرەبیەکان	٤،٦ %
٧- مەغریب	٠.٦ %
٨- فەلەستین	٦ %
٩- نیجریا	٧،٥ %

وە تەنێ (نەمسا) یەکێک لەو وولاتانەیە کە ژن هەڵبژێردراوە بۆ سەرۆکی پەرلەمان و هەتا ئێستا لە جیهاندا لەبری ١٧٨ پەرلەمان تەنها ٣٦ ژن سەرۆکی پەرلەمانن و ٦٠ پەرلەمانیش لە جیهاندا خاوەنی مەجلیسی تەشریعین. تا ئەمرۆکەش تەنها (نیوزلندا) هەموو مافە سیاسیەکانی بە ژن بەخشیوە، هیچ ژنێکی لە مافی سیاسی بێ بەش نەکردووە .
هەتا ئێستا لە جیهاندا تەنها سوێد ڕێژەی بەشداربووانی پەرلەمانی یەکسانە ئەویەکسانیەشی لە ساڵی ١٩٩٥ وە بە دەستهێناوە لەو کاتەوە پەرلەمانی سوێدی ٤٢% ی ئافرەت بوون.
لە نێو هەموو وەزیرەکانی جیهاندا ژن تەنها بەڕێژەی ٧% یان وەزیرن ئەویش لە هەموو بوارەکان زیاتر ڕوویان کردووەتە بوارە کۆمەڵایەتییەکان لە وانەش:
١٤ % وەزیری کۆمەڵایەتین بەراورد بە بوارەکانی دی.
٩،٤ % لە بواری دادوەریدا.
٤،١ % لە بواری ڕامیاریدا دەسەڵاتیان وەدەست گرتووە.
٢،٤ % کاروباری سیاسیان وەئەستۆ گرتووە.
٢،٩ % کاروباری جێ بە جێ کردنیان لەسەر شانە.

وە هەتا ئێستا تەنها(٩) ژن لە نەتەوە یەکگرتووەکان کاری باڵوێزی (سفیر) یان خراوەتە دەست ئەوانیش باڵوێزی ئەم وولاتانەن ١ -جامایکا ٢- کازخستان ٣- لیشنستاین ٤- سۆماڵ ٥- تورکەمەنستان ٦- قیرگزستان ٧- گوینا ٨ – فنلەندا ٩- لیبریا

لە کاری بەڕێوەبردن و جێ بە جێ کردندا تەنها ٩% ی پۆستە باڵاکانی بەڕێوەبردنیان دراوەتێ ٢١ % ی سەنتەرە باڵاکانی بەڕێوەبردنیان خراوەتە ئەستۆ ٤٨ % دراوە بە ژن دیسان بۆ شوێنە خزمەتگوزاریە سیڤیلی و زانستیەکان لە بە پۆستی خوارتر ناوزەد دەکرێن.

ژن چۆن دەتوانێت نیوەی پەرداخەکە پڕ بکات

ئەمەیان ئاماژەمان پێ کرد بە رەخنەگرتن لە عەقڵ و کردار ، بۆ ئەم مەبەستەش پێویستە ئافرەتی کورد خۆی بخاتە نێو تاقیگای ئەو شۆڕشە دەروونیە، فاکتەرەکانی دەست بەرکردنی ئەو شۆڕشە خستنە ژێر پرسیاری خودە. بۆ ئەوەی لە دەرئەنجامدا بگەین بە ژێر پرسیار خستنی سەرجەم سیستمی پاتریاکی. ئەو ژێر پرسیار خستنەش بەوە دەکرێت کە سیستمێکی باڵاتر لەوەی هەیە و ئەو لە ناویدا ڕاڤەی خەونەکانی خۆی تێدا دەکات دروست بکات. دەکرێت ئەو سیستمەش ئایدیای فمینیستی بێت لە نێو تاقیگەی فمینیستیدا. پێویستە سەرەتا ژن بە خۆیدا بچێتەوە کە لە کوێدایە؟ کاری چیە؟ شوناسی چی؟ ئامانجی چیە ؟ لە هەمووشی گرنگتر ئایە ڕێگەیەکی مەشروعی گرتووە بۆ بە دیهێنانی ئامانجەکەی .

لەمەیاندا پێویستە هەندێ شتی زۆر ساکار بخەینە ڕوو بۆ ئەوەی ڕوونی بکەینەوە لە وانەی کە خۆم بینیومەکە بەداخەوە لە ژنانێک وەشاوەتەوە خۆیان بە داکۆکیکاری ژن دەزانن...ژنێک کە هەنگاو دەنێت بەرەو فمینیزم چۆن دەست دەکات بە ڕەخنەگرتن لە خود.

١- ئەگەر تۆی ژن لە ڕێکخراوێکی ژنانەدا لەوانەی کە حیزبەکان وەکو هەر ڕێکخراوێکی پزیشک و خوێندکار / قوتابی، ئەندازیاریان کردوەتەوە بە ئێوە کە توێژێک لە چین و توێژەکانی کۆمەڵی بۆ ڕێک بخات، ئەوە بێگومان ئەو ژنە فمینیستە نیە چونکە فمینیست ئەو مرۆڤە نیە ئەو ژنە نیە کە لایەنێکی پاتریاکی وەکو ئامێری جێ بە جێ کردنی ئایدیای پاتریاکی بەکاری دەهێنێت.جیهانبینی پاتیاکی قبوڵ نیە و ڕەخنەی لێدەگرێت .

٢- ئەگەر تۆ لە ڕێکخراوێکی بەناو سەربەخۆی لەوانەی لە ناوەوە یان لە دەرەوەی کوردستان دامەزراون ، بەلام متمانەیان ماددی و مەعنەوی خستووەتە سەر دەسەڵاتەکان و بە ناوی مافی ژنەوە دەسەڵاتەکان لە خۆیان و خۆیان لە دەسەڵاتەکان نزیک دەکەنەوە و ژنانی کەنار گرتوو بەمەش مەینەتی و چەوساوە و کرێکارت هەڵاواردوی دوورن لە کیشە سەرەکێکان، تۆ فمینیست نیت ، چۆنکە فمینیست ئەو مرۆڤە نیە کە خەونی باڵابوونی لەگەڵ دەسەڵاتە جیاوازیەکاندا هەیە، ئەو مرۆڤەیە کە خەون و مەینەتی و ئازارەکانی ژنان لە نەوییەوە دەبات بۆ باڵا، بۆیە کارکردنی لە واقیعەوە هەڵدەزەنێت بۆ باڵا، لە سەرەتادا لە هۆی بەتاڵ بوونی نیوە پەرداخە دەپرسێت نەک دەست بە باڵ گرتنی نیوە پڕەکە.

٣- ئەگەر لە بوارێکی ڕۆشنبیریدایت و نارەوایی پێشکەوتنی هاڕەگەزەکەت دەبینی و پێی شیتگیر دەبیت و شێلگیرانە دەکەویتە سەرزەنشت کردن و تەکتەلول کۆکردنەوەی پاترياکەکانی دەوروبەرت کە تۆ ئامێری جێ بە جێ کاری فەرمانەکانیت. ئەوا فمینیست نیت و جوانتر ئەو ووشەیە بەکار نەبەیت و تەنانەت خۆشت بە داواکاری مافی ژنیش ناوزەد نەکەیت چونکە فمینیست ئەو مرۆڤەیە کێبڕکێ هاوڕەگەزەکەی ناکات بەڵکو پێشبڕکێی سەرخستنی مەسەلە پیروزەکەیان دەکەن بەرامبەر سیستمی پاترياکی. گوتاری ئافرەتانە / ژنانەی خۆی دەبێت بەرامبەر گوتاری پاترياکی و دەبێت جیهانبینی ژنانەی ئەو لەوە گەورەتر بێت کە هیچ گووتارێکی پاترياکی بتوانێت گوتارێکی مێیییانە گوتارێکی فمینیستانە بهێنێتە پەراوێز ، نەک خۆی دەست تێکەڵ سیستمی پاترياکی و نووسەرەوەی گوتارە پاترياکیەکە بێت لە دژی گوتارە فمینیستە ئەو ژنە ، یان با بڵێین ئەو ژنە گوتار ژنانین چونکە پێشبڕکێی سەرەکی پێویستە لە سەر چونیەتی پڕکردنی بەشە بەتاڵەکەی پەرداخەکە بێت.

٤- ئەو ژنەی وێنەیەکی قەشەنگی هاوڕەگەزەکەی سەرکەوتنێکی هاوڕەگەزەکەی دەبینێت لە کەناڵەکانەوە تووشی هیستریادەبێت. بە سەدان وێنەی جۆراوجۆر و دەیان بابەتی بێژێدەر و نازانستی وناوناتۆرە بڵاو دەکاتەوەو کەف و کوڵی دڵی بەو دادەمرکێنێتەوە وا هەست دەکات ئەگەر بابەتەکانی زیاتر بوو مێژوو بە مەزنتر ناوزەدی دەکات یان مێژووی جوانتر و پڕشنگدار دەکات ،یان ئەگەر خەڵکی لەکەدار کرد خۆی جوانتر دەبێت ، خەڵکی گوناگ بار کرد گوناهە زۆر و زەوەندەکانی خۆی دەشارێتەوە یان هاوگوناە دەدۆزێتەوە و ئیتر لۆمە ناکرێت ، ئەمە کردەوەی فمینیست نیە ، بەڵکو ئەوە لە زانستی دەروونیدا پێی دەووترێت نەخۆشی کەمسەری واتە هەست بە کەمی کردن ،مرۆڤی فمینیستیش مرۆڤێکی تەواوە ، نەخوشیە دەروونیەکانی خۆی چارەسەر کردووە،باوەڕی بهکۆششە بۆ هەوڵی غۆڕینی ئەو کەلتورە دارزاوەی ئەوی ژن بە گوناگ بار نیشان دەدات نەک پەرەپێدانی . ئەنجا توانیویەتی ببێت بە خاوەنی گوتارێکی مەعریفی فمینیستی. فمینیسم خەباتێکی بابەتیە نەک نەوعی ، خەباتێکی مەعریفییە نەک نەهلیستی، خەباتە لەسەر بابەتی پڕکردنی پەرداخەکە، چونکە دەکرێ پڕ بکرێت و لێشی برژێت بەڵام پڕکردنێکی بابەتی نەبێت. لێرەدا دوو دێڕە شێعری شاعیری گەورەی کورد پیرەمێرد دەهێنمەوە، بەڵام هێنانەوەی ئەم دوو دێڕە بە مەبەست کردەوەی فمینیستە بەهەڵەچووەکەدا دەهێنمەوە نەک پەرداخەکە نێوە بەتاڵەکە.

ئەبێ بەخشندە مل کەچ کا لە ئاستی مووچەخۆری خۆی
سوراحی بۆ پیاڵە سەر فرۆ دێنێ کە تێکا بۆی

پیرەمێرد لە بەخشندە مەبەستی خاوەن دەسەڵات و خاوەن کارو بە پێی بارودۆخی ئەو کاتە ئاغایە و مووچەخۆریش ، فەرمانبەر و کرێکار و وەرزێرە دەگرێتەوە لێرەدا بە مەبەستی ... کەسی یەکەم کە دەستەڵاتدارە یاخود مووچەدەری کەسانی مووچەخۆری نابێت لە دادوەری و مامەڵە و مافەکانیدا

بەخشندە نەبێت بە ئارەزووی خۆی یان ئەو ناحەزانەیان لەگەڵ بکات کە کە لای ئەوانی دەسەڵات بۆیان تێدەچنین و ڕوخساریان ڕەسەن دەکەن، چۆنکە ئەوە ڕوویدا ئەو ئە و سوراحیە ئاوەی کە لێی دەکرێتە پیاڵەوە لێی دەڕژێ و فروو دەکات..

ئەو شێوەیە بە سەرجەم دەسەڵاتە جیاوازیەکاندا پراکتیک دەبێت. دەرئەنجامی..... سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری، ژنانی ژنێک ئەگەر لە لووتکەی دەسەڵاتی ژنانەش دابێت، لە لووتکەی دەسەڵات و توانای ڕۆشنبیریشدا بێت ئەگەر نەیتوانی مامەڵەیەکی مەعریفییانە و دروستی....
نەیتوانی لەبری هەڵوێستی لاواز و نەخۆشی لەبری کێ بڕکێ ناڕەوا پێویستە بەخشندە بێت و بەچاوی ڕێز گەرە لەسەرەتا سەیری خۆی بکات بۆ ئەوەی بتوانێت ڕێزی بەرهەم و چالاکی خەڵکیتریش بگرێت. ئەو ژنەی دەکەوێتە نێو کارتێکەری ئیرەیی ، مرۆڤێکە کە خۆی و بابەتی خۆی لا کەمەو ناتوانێت ڕێزی بەرهەمی خۆ بگرێت ، بۆیە تووشی ئەو نەخۆشیە دەبێت، مرۆڤی فمینیست لەو جۆرە ئاکارە بێبەرییە، هەرژنێکیش تووشی ئەو قەیرانە دەروونییە بوو ئەوا بەشی دووەمی شێوەکەی بەسەردا پراکتیک دەبێت پەرداخەکەی بۆ پڕ دەکرێت و لێشی دەڕژێت ، بەڵام پڕ لە مایەپووچی خۆی و بێئۆمیدی بەرامبەر بۆی. کاتێکیش دەگات بەو ئاستە ئەوا نەک کاری بۆ بەرژەوەندی پڕ کردنی شێوە بەتاڵەکەی پەرداخەکە نەکردووە، بەڵکو هەوڵی داوە شێوە پڕەکەشی پڕ خڵتەو خەوش و لێڵی بکات.

٥- ئەو (ژنان / ئافرەتان/ خانمان) ەی خاوەنی دەسەڵاتی ژنانە و ڕاگەیاندنی ژنانەو تەنها قەڵەمی پیاوان و بایەخی پیاوانی لە دەرەوەی خۆی کۆ کردۆتەوهە ، هەمیشە چاوی لە ئاستی ژنانی داهێنەر و دەرەوەی ڕێکخراو و گروپ و حزبەکەی داخستووە و ڕاستتر بڵێم لە ناو حزبەکەشیدا چاوی ڕۆژنامەکەی خۆی و جێگەکەی لە ئاستی ژنانێکی لەخۆی داهێنەرتردا داخستووە ، ئەو ژنە نەک فمینیست نییە ، بەڵکو کەسێک نیە دەربارەی مەسەلە ساکارەکانی ژنانیش تێبگات ئەگەرچی بڵاوکراوەشی بە ووشەی ژن و کێشەی ژن مافی ژن برازێنێتەوە....ئەو جۆرە ژنانە تەنها هەڵگری ئاڵای پاتریاکی و لەبەر دەرگی دەزگا پاتریاکیەکاندا خۆیان پڕ چەک کردووە بۆ پاراستنی عەقلیەت و کەلتوور و سیستەمی پاتریاکی.

٦- ئەو ژنانەی شەڕی حیزبەکان دەکەن ئەوانەن کەبە هۆی کەس و کاری دەسەڵاتداری و حیزبییەوە گەشتوونەتە دەسەڵاتی سیاسی و ڕێکخراوەیی ئەوانەی بە هۆی پاراستنی عەقڵیەتی پاتریاکی دەسەڵات و حیزبە جیاوازەکانەوە گەشتوون بە دەستەڵات ، هیچ کام لەوانە فمینیست نین، چۆنکە هیچ کام لەوانە خاوەنی دەسەڵاتی مەعریفی و فکری خۆیان و گوتاری ژنانە نین، بەڵکو ڕۆژانە گوڵەبەڕۆژەی گوتارە پاتریەکەکانی کە بۆیان دانراوە دەتروکێنن و ناتوانن لێشی لابدەن، ئەگەر

به ڕاستی بۆ باکگراوندی پڕ سەختی ژن بگەڕێنەوە بۆیان دەردەکەوێت کە ئەو جۆرە ژنە چاودێرەی خواستی پاتریارکی هۆی مەینەتی و سەختیانەن چۆنکە:

١- خۆیان خاوەنی هیچ جۆرەگوتارێکی ژنانە نین و بە هیچ شێوەیەکیش ڕێگە بە گوتاری ژنانە نادات دزە بکاتە نێو دەسەڵاتی پاتریاکی ئەوانەوە

ب- لەبەر ئەوەی لە نێو دەسەڵات و حیزبە جیاوازەکاندا ڕۆڵی نوێنەری کۆمەڵی ژنان بەوان دراوە. ژنانیش لەو ڕاستیە تێگەشتوون ئەگەر ڕامی عەقلیەتی پاتریارکی ئەوان نەبن هیچ بەرگریەکیان لێ ناکرێت و کێشەکانیان بۆ چارەسەر ناکرێت ،بۆیە لە لایەک کۆمەڵێکی ژن نائومێد بوون و لە خەباتی ژنانە دوور کەوتوونەتەوە ، کۆمەڵێکی دیش لە هەر لایەکەوە ڕەشەبا بێت باراشی بە با دەکات و هەمان نەزمی پاتریاکی ئەوان پراکتیک دەکات و لە ناو کۆمەڵدا بووە بە دەنگی دووهەمی ئەمان ، ئەمەشی بۆخۆی مەترسیدارە چۆنکە پەرەپێدەری سیستم و عەقلیەتی و پاتریاکیە، بڵاوکەرەوەی ئەو ڤایرۆسەشە لە نێو عەقڵی و هۆشی ژنانی دیشدا بە تایبەت

ژنانێک کە خۆیان خاوەنی هۆش و بیری کۆمەڵایەتی دروست نین ، ژنانێک نەخوێندەوار، ژنانێکی بەشە مەینەتی و چەوساوە کە ئەوان بە تەنها فریادڕەسی دەزانێت، کاتێکیش دەگات بۆ لای فریادڕەسەکەی ئەویش دەیباتەوە نێو عەقلیەتی پاتریاکی بە شێوەیەکی دەمامکدار و بە کاغەزی مۆدێرن و ڕازاوە.

ج) هیچ کام لەو ژنانە ئەو پۆست و کارەی خۆی نەفۆستۆتەوە بۆ ئەوەی تەنها بۆ هەفتەیەکیش بێت یاخی بێت بانگەشەی گوتارێکی ژنانەی یەکگرتووی بدات و چوارچێوەی پاتریاکی داڕێژراو بۆی وردو خاشی بکات و تەنها ڕۆژێک ببێت بە خاوەنی مێژووی ئەو یاخیبوونە. پاشان با دەریشی کەن، نەک ساڵانێک ببێت بەخاوەنی مێژووی پارێزەری گوتاری پاتریاکی .

د) هیچ مرۆڤێکی کورد ڕۆژی لە ڕۆژان نەیبینی یەکێک لەو ژنانە بە دەنگێکی بەرز بیر بکاتەوە و ناتەواویەکانی پرۆگرامی حیزبەکەی بخاتە ڕوو. خاوەنی ئەو ڕەخنە مەعریفیە بێت کە پەرداخەکە پڕ بکات.

ە) هیچ کام لەو ژنانە جارێک یاخی نەبوون لە هەر کردەیەکی نادروست کە لە لایەن حیزبەکەیان بەرانبەر بە ژنێک دەکرێت، بە تایبەت بەرامبەر بەو ژنانەی کە لەدەرەوەی حیزبەکەی ئەوانن، ئەوەش واتا ڕازی بوون بە عەقڵ و سیستەمی پاتریاکیەو هەبوونی هەر سیمایەکی پاتریاکیش ناتوانێ خۆی لە نێو گوتاری ژنانی فمینیستیدا بدۆزێتەوە.

و) هەتا ئێستا ئەو جۆرە ژنانە نەیانتوانیوە خاوەنی ڕێسا و یاسایەکی سیڤیلیانەو گوتارێکی سیڤیلیانەی دوور لە بەرژەوەندی حیزب بن کە لە دەرەوەی کاری کۆمیتە حیزبی‌یەکەیان بۆشایی‌یەک هەبێت بۆ عەقل و لۆژیک ئەوانی تێدا کۆ بکاتەوە و بتوانن یەک دەنگی لە کێشەکاندا ژنانەیی لە گوتارەکاندا فەراهەم بهێنن.ئەمەش ناچێتە پێناسەی فیمنستێتەوە

٧) ئەو ژنانەش کە لە دەرەوەی ژنانی خاڵی (٦) سەربەخۆ ئازادن لە دەربڕیندا، ئەو ژنانەی ئەمڕۆ خەریکن بە دووی گووتارەکی فمینیستانەدا بگەڕێن دەستپێکی کارەکانیان و کۆ کردنەوەی گوتارە ژنانەکانیان لەو ژنانەوە دەست پێدەکەن کە باسمان کردن ،ئەوانیش گەر چی سەربەخۆ بن و لە ناو هیچ کام لەو ڕێکخراو و دەزگایانەدا نەبن، گەر چی خواستی گوتاری فمینیستانەیان هەبێت ، دیسان ئەوانیش فمینیست نین چونکە فمینیست گوتاری ژنچێتی نی‌یە ، کاتێک من خۆم بە فمینیست بزانم بچم کەسانێکی داکۆکی‌کار و درێژەدەر بە عەقڵی پاتریاکی و حەس حەسێکی بە وەفای دەرگا ئاسنینەکانی پاتریاک لە خۆم کۆ بکەمەون ، کەسانێک کە چاوی ژنانی داهێنەر و سەربەخۆ نەبینێت ، ئەوا من هەرگیز نەک فمینیست نیم بەڵکو لە ئایدیای فمینیزم تێ‌نەگەشتووم، چۆنکە بە کورتی فمینیست واتە هەبوونی گوتارێکی ژنانی مەعریفی بۆ پالاوتنی پەرداخە نیوە پڕەکە و پاککردنەوەی لە هەموو خڵتە و خەوشەکان و پڕکردنەوەی نیوە بەتاڵەکەیەتی ... واتا ژنێک گەر وابزانێت فمینیست واتای لەخۆ گرتنی هەموو جۆرەکانی ژنانە بەوانەشەوە کە بە هەڵە چەمکی ژن و مەسەلەی ژنان بەکار دەهێنن ئەوە ڕاست نی‌یە ، چونکە ئەو کات دەچێتە خانەی ژنچێتی‌یەوە، وەکو یەکێک لە هەموو بزووتنەوە لە سروشت دەرچووەکانی ئیسلامی‌و تیرۆریستی و چەپێتی و...هتد لێ دێت ، ئەوانەی کە ئایدیولۆژیایەک دەپەرستن بە بێ ئەوەی بیر لە هەڵەکانیان کەنەوە ، ئەوانە فیکرێک هەڵدەگرن و تەتەڕۆفی تێدا دەکەن . هەموو تەتەڕوفێک لە هەر ئایدیولۆجیایەک ، فیکر و بڕوایەک دا دواکەتوویەتی‌یە. ئایا ژنانێک هەندە دواکەوتوو بن تەتەڕروف بکەن لە مەسەلەی ژنێتی‌دا، تا ڕادەیەک ژنانی هەڵە لە بۆ چوون و ژنانی پارێزەری فیکری پاتریاکی پێ پەسەند بێت و بهێنێتە نێو ئەو خاڵەی دەیەوێت ببێت بە خاڵی دەسپێکی فمینیستی ، ئەو ژنە فمینیستی‌یە؟!
بێ‌گومان نەخێر ، لەبەر ئەو هۆیانەی دەستنیشانمان کرد جگە لەوەی گورزیش لە بزووتنەوەی فمینیستی دەدەات بە وەی بۆ ژنانێک کە ئۆمیدیان بە بزووتنەوەی فمینیستی بێت بۆ گۆڕینی بارودۆخی چەق بەستووی ئەوان، بێ‌ئۆمێد دەبن. بزووتنەوەی فمینیستیش بە هەمان نواندنی ڕابردوو ژنانی پراکتیکاری عەقڵی پاتریارکی سیاسی کۆمەلایەتی دەبینن. ئەرکی فیمنست لێرەدا ئەوەیە کە بۆ ژنانی بش مەینەتی پیشان بدات ئەگەر هەڵەی ژنە دروستکراوەکان ئەمانە بن ، ئەوا هەڵوێست و ڕیگەی ئێمە پێچەوانەیە ، ئەم ئاکارە زانستی و مرۆیی و ڕاستگۆیانەیە کە پیشانتان دەدەین .

٨) ئەو ژنەی وا دەزانێت مافەکانی ژن و سەربەخۆیی و ئازادی ژن ئەوەیە لاسایی پیاو بکاتەوە یاخود بە هەڵاواردنی ڕوخسارو شێوەی خۆی بەرجەستە دەبێت ئەوە نە خاوەنی گوتاری ژنانەیە و نە فمینیستی و گوتاری ژنانە دەتوانێت پەسەندی بکات، چونکە لە بنەمادا فمینیست و گوتاری ژنانە واتە پاراستنی مێیەتیی ئافرەت. ئازادی واتای پۆشینی جلی پیاوانەو ستایلی قژبڕینی پیاوانەو کردەی پیاوانە و زەبر و زەنگی زمانی پاتریاکی پیاوانەو.... تادوایی نی‌یە. ئازادی واتا گەشە کردنی هوشیاری تا ئەو ڕادەیەی کە نە مەڕ بێت بخورێت و نە گورگیش بێت بخۆیت .

٩) ئەو ژنانەی لە قسەکردن و توانای دەربڕیندا بەرامبەر ناچیزەکان بێدەنگی هەڵدەبژێرن بە واتای خۆ جێگەکردنەوە ، سەنگینی ، دیپلوماسیەت ، بەرژەوەندی بیانووی دی نارەوا ، ئەو ژنە نە داکۆکیکاری مافی ژنە و نە دەتوانێت فمینیست بێت چونکە لە ڕووی دەروونی‌یەوە خاوەنی جورئەتی ناسینی خۆی نیە هەتا بەرامبەرەکەی بناسێت. لێرەدا دەتوانم بە نمونەیەکی ڕاستەقینە مەبەستەکەم زیاتر ڕوون کەمەوە.

(جارێک ڕۆژنامەیەک ، ریپورتاژێک لەسەر کچێکی بواری ڕووناکبیری دەکات دەچێتە پرسیار لە دوو ژنی نزیک لە کچەکە دەکات کە یەکێکیان لە ڕۆژنامەیەکی گەورەی حیزبیدا کار دەکات و لاپەڕەیەکی ژنانیشی پێ سپێردراوە، یەکێکیشیان شاعیرەو خۆ بەسەربەخۆ دەزانێت بەڵام وەلامی ڕۆژنامەکە نادەنەوە و ئەڵێن ڕاستە ئەو خانمە شایانی ئەوەیە شتی باشی لەسەر بووترێ، بەڵام ئێمە نامانەوێت هیچ بڵێین چونکە لەگەل فلانە دەسەڵات ناکۆکی هەیە جا ئێمە نامانەوێت بە هۆی ئەوەوە دڵی ئەو دەسەڵاتە بەرامبەرمان گەرد بگرێت). رێپۆرتاژەکە تەنیا بە ڕای پیاوان کۆتای دێت نەک ڕای ژنان ئەوانیش بڵاوی ناکەنەوە چونکە شەرم دەکە ئاستی ژن لەو ئاستەدا بێت ، بە هۆی دڵی دەسەڵات ، ترسنۆکی ، ئیرەیی و ... هتد. ئەوە ئەو لەعنەتەیە ئەمرۆ ناوچاوانی ژنی کوردی گرتووە ، پیویستە بزووتنەوەیەکی فمینستی ئەم جۆرە ژنانە تەنها بخاتە بۆتێکی پیاوانی پاتریارکی دەسەڵاتەوە بۆ ئەوەی سەما بۆ دڵی ژەنگاوی‌یان کەن . چۆن مرۆڤێک فمنیست بێت دەتوانێت خاوەنی بزووتنەوەو فیکر و دەرکەوتەی فمینیست بێت بە کۆنتاک کردنی و متمانە خستنەسەر ئەو جۆرە ژنانە ئەگەر خۆی خاوەنی ئەو هۆش و ئیرادەیە نەبێت.

١٠) ئەو ژنانەی کە لە گەل دەسەلاتدارەکاندا بەشداری پرۆژەی ئەتک کردن و ڕووشاندنی کەرامەت و لە ناو بردنی ژن دەکات[١٨] خۆیان لە ڕێکخراو سەنتەر و کۆمەڵە جیاوازیەکان ژناندا خۆی توند کردووە ، بەڵێ ئێمە ئەو جۆرە ژنەمان هەیە کە پلانی کوشتنی ژن دادەنێت ، کە دەستی سیخوری لە گەڵ دەزگا سیخورەکانی دراوسێ تێکەڵ دەکات ، کە شار بە شار دەکات بە ناوی خەلکانی تر و تەنانەت خۆی دەهێنێتە ئاستێک بە ناوی سکرتێرەیٚ ژنانێکەوە کە هەرگیز حسابی بۆ نەکردووە دەچێتە وڵاتان و داوای دیدار دەکات ،بەڵێ ژنانی خۆ بە فیمنست زان ئێمە ژنی لەم جۆرەمان هەیە

تۆ ئەگەر دێیت ئەم تاوانانەی وەکو بانگەشەی حزبەکەی بە چالاکی و ئازایەتی و کاری ژنانە بۆ دەژمێریت ئەوا تۆش وەکو ئەو تاوانبارێت ، ئەرکی تۆ سڕینەوە ئەم جۆرە سیخوڕە حزبیە پاتریاکییە لە ناو بزوتنەوەی ژناندا ، چونکە ئەو جۆرە ژنانە غەدر لە ووشەی ژنێتی و مرۆڤایەتی و هەموو شتێکی پیرۆز دەکەن. ئەو جۆرە تازە گەشتوون بە قۆناغێک لە تاوانکاری کە ناتوانن چارەسەری خۆیان بکەن ، بەڵکو پێویستە ئەو ژنانەی خۆیان بە فمینیست دەزانن ١-ئاگایان لەوە بێت نەکەونە ژێر کارگەری بیرو بۆچوونی لە بنەمادا تیروریستی و پاتریاکی ئەم جۆرە ژنانە لە ڕووکەشدا بە چالاکی و مەزنی بۆ تۆمار کراو ٢- پوولی نێو دەستەکانیان بخەنە ڕوو بۆ ئەوەی بۆ هاوکردارەکانیان ببن بە نموونەیەکی قێزەوەن کە لەو جۆرە ژنە لە نێو کورددا تەشەنە نەکات. بنبڕ کردنی ئەو جۆرە کرداره دیکتاتۆریە کە لە لووتکەی تاوان و نەخوشیە دەروونیەکانی سیستەمی پاتریاکی و دڕندەیی مرۆڤ لە ئەستۆی ژنی فمینیست و مرۆڤی مرۆڤخواز و ڕاستیخواز دایە.

١١) ئەو ژنەی کە ڕەخنە لە خۆی و حیزب و ڕێکخراوەکەی بگریت پێی شێتگیر دەبێت و دەکەوێتە سەرزەنشتی ڕەخنەگرتوو پێی وایە ئەو کارانەی کە کراوە زۆرە و زۆر گەورەن ئەو ژنە فمینیست نیە، چونکە فمینیست بەردەوام لە ڕەخنە لە خۆ گرتن دایە بۆ ئەوەی بگات بە حەقیقەت ، بەردەوام لە خوێندنەوەی خۆیدایە بۆ ئەوەی هەڵەکان بدۆزێتەوە ، هەمیشە ڕەخنە بەختەوەری دەکات بۆ ئەوەی هۆی بەتاڵی نیوەبەتاڵی پەرداخەکە بزانێت بۆیە ئەو جۆرە مرۆڤانە چاکتر وایە لەوە خۆیان دوور بخانەوە کە بانگەشەی فمینیستی بکەن.

١٢) ئەو ژنەی باسی مافی ژن دەکات و خۆی بە سمبولی فیمنستی پیشاندەدات بۆ ئازادی ژنان و خۆی ئازادی ژنانی دیب پێشێل دەکات بە شێوە جیاوازەکان کە دەکرێت هاوسەرکردن بێت لە گەڵ کەسێکی ژندار ، یان پەیوەندی خۆشەویستی لە گەڵ پیاوێکی ژنداردا دەبەستێت نە داکۆکیکاری مافی ژنە و نە فیمنستیشە

بە داخی گرانەوە کە ئێمە پاش ١٣ ساڵ سەربەخۆی هێشتا ئەو جۆرە کێشە شەرمەزارکەرەمان هەیە کە دەبوو ئێستا لە بری ئەوەی باسی کیشەی ژنانی خۆ بە بەرگریکاری بە هەموو بگەشتینایە بە چارەسەری کیشەی ژنانی بەش مەینەتی نەتەوەکەمان نەک بڵێین تۆی داکۆکیکار سەرەتا خۆت لە گوناهەکان پاکژ کەرەوە بۆ ئەوەی خەباتەکەت سوود بەخش بێت .

ژن پێویستە لە خۆی بپرسێت ئایە خۆشی تاوانبار نیە لە چەوساندنەوەی خۆی و هاوڕەگەزەکەی ؟ کە ئەو خۆرە ئاکارە واتای چەوساندنەوەی دەروونی خۆی و ژنانی دی دەکات ، لە خۆی بپرسێت بۆ پیاوانێک لە پێشمەرگایەتی و عەسکەری و هەڵویستەکانی دیشدا خۆی کردووە ودەکات بۆ قوربانی بۆ هاورێکەی ، ژن بۆ ناتوانێت ئەو قوربانیەی تێدا بێت بۆ هاوڕەگەز و هاوڕێ ژنەکەی لە کاتێکدا گەورەترین قوربانی بۆ پیاو دەدات ؟

ئەوانەی سەرەوە کورتکراوەترین دەبڕینن لەو دیاردانەی ئەمڕۆ لە ناو زۆرێک لە ژنان / ئافرەتان / خانمان ی بە ناو فمینیست یاخو داکۆکیکاری مافی ژن یان ڕۆشنبیر دەردەکەوێت. ئەگەر لە ناوەرۆکی ئەو خالانە وورد بینەوە هێندە ساویلکەو ساکار و نەشیاون مرۆڤ شەرم لە خوێندنەوەی دەکات، بەڵام ئەگەر لە ڕووی زانستی دەروونی وکۆمەلایەتیەوە ، سەیری بکەین هەر یەک لە وانە جۆرەها نەخۆشی دەروونی گرێی خۆ بەکەم زانین و لە هەمان کاتدا منی باڵاو ئەوی کەم و سادیەت و دروست بوونی کارتوونی بە بێ توانای خۆی و جۆرەها نەخۆشی دەروونی دی تێدا دەردەکەوێت ئیتر چۆن مرۆڤگەلێک شەرم لە هەبوونی ناکات لە نێو ئاکار و کردار و تێڕوانینیدا بێت بۆ خەباتی ژیان و مێژووی خۆی هەر یەک لە کەسانی ئەنجامدەری ئەو تەوەرانەش جۆرەها ناتەواوی ڕۆشنبیری و مەعریفی و کۆمەڵایەتی و سیاسی و هوشیاری و بارودۆخی دەروونی هەیە کە پاڵنەرە بۆ ئەوەی بیکات بە خۆراکی ئەو جۆرە فایروسانە.بۆیە پێویستە کاتێک باس لەمانە دەکرێت لە لایەن هەر کەسێکەوە شەرم بکات بە فیمنست ناوی بهێنێت و بیانخاتە خانەی فیمنستی و تەنانەت داکۆکیکاری مافی ژنیشەوە .

وەکو سەرەتا گووتمان پێویستە ژن – ئافرەت خۆی بخاتە نێو تاقیگەی هۆشیاری و دەروونی خۆیەوە، خۆی تاقی بکاتەوە و بزانێت ئەو کێیە؟ ئایا هیچ کام لەو سیفاتانەی تێدا بوو کە ئاماژەمان پێکرد ؟! ئەگەر تێدایە تا چەند دەتوانێت خۆی چارەسەر بکات و ئەو سیفەتەش وەکو یەکێک لە نەخۆشی‌یە کو شندەکان بزانێت کە پێویستی بە چارەسەر کردن لە بنەوە هەڵکێشان هەیە. ئەگەر ڕاست بوو لە گەل خودی خۆیدا ، لە گەل ناخی خۆیدا گفتوگۆی دروست کرد و گەشت بە دەرئەنجامی ڕاستەقینە دەتوانێت چارەسەریشی بکات و بەڵام ئەگەر بە پەنجەی غرور بەر چاوی خۆی سڕی و وایزانی هەموو ئەوانەی کردوویەتی و دەکات خەباتێکی ڕاستە ، ناتوانێت بگات بە دەرئەنجامی ئۆمێدبەخش.

کاتێک ژن لەو تاقیگەدا پەڕاوەکانی خودی خۆی دەردەهێنێت ، ئەو کات دەتوانێت ئامانجەکانی دی دەستنیشان بکات ، لەوێوە هەوڵ بدات پڕچەکی هۆشیاری و مەعریفی بکات لە ڕووە جیاوازیەکانی ژیانەوە بۆ ئەوەی بەرەو بزووتنەوەیەکی فمینیستی گووتارێکی ژنانە بچێت.

سەرەتای پڕچەک کردنیش بەوە دەست پێدەکات کە چۆن هەنگاوەکانی دەستنیشان بکات بەرەو فمینیزم. ئەو فمینیستیەی کە بۆ جیهانی کوردی پێویستمان پێیەتی ،کە بۆ دەردو مەینەتی ژنانی کورد ئەوانەی هەمیشە دەنگیان خراوەتە نێو سندوقێکی بە ڕووکەش مۆدێرن و بە ناوەڕۆک پاتریاکی و دواکەوتوو.... هەنگاوەکانی ژنانی هۆشیار و فمینیست لە میکانیزمە سیاسی‌یەکاندا سەرجەم دەرگا مەعریفی‌یەکان دەبڕێت و ڕازی نابێت ئامێری بەڵێ کار و جێ بە جێ کار بێت بە بێ ئەوەی لە زانستی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیری تێ بگاتبە بەستنی پەیمانی کۆمەلایەتی نوێ .

پەیمانی کۆمەلایەتی .

کاتێک ژنانێک دەتوانن ئەو خاڵە ڤێزەونانە بە ئامانج بگرن بۆ گەشتن بە ئامانج و مەبەستە خودیەکانی خۆیان و بەرژەوەندی خۆیان دەخەنە سەروو بەرژەوەندی مرۆیی و هەقیقەتەوە ، جگە لەوەی ئەو پرۆسەیە خەونی ژنانی تێدا بەرهەم ناهێنرێتن جگە لە خەونی نەزۆکی ئەو کەسانەی بە ووتەکەی مکیافیلی سەرسامن "هەموو 'ڕێگەیەک ڕەوایە بۆ گەشتن بە ئامانجەکان'" وەکو ئاماژەشمان پێکرد ئەو ووتەیەدا واتای نووچ دانی هەردوو فاکتەری مۆڕاڵ و شارستانیەت بەرەو نەوی بوون و لەناو چوون دەچێت ، ئەو نووچدانەشی واتای لێکترازانی پەیمانی کۆمەڵایەتی دەکات لە پێناوی بەدیهێنانی خود (الذات)دا، جگەلەوەی کاتێک شارستانیەت و مۆڕاڵ نوچ دەدەن ئیتر هیچ پانتایەک بۆ مەبەستی باڵای بوونی مافی مرۆڤ و ژن و پنتە سیڤیلیەکان نامێنێتەوە، کەواتە مرۆڤێک کە دەبێت بە هۆی نوچدانی شارستانیەت چاکتر وایە خۆی لەبانگەشەی ژیانی سیڤلی و مافی ژن و بزووتنەوەی فمینیستی بە دوور بگرێت. چونکە ئاستی پێشکەوتن و شارستانیەت ، ڕێسا سیڤیلیەکان لە هۆشیاریەوە سەرچاوە دەگرێت کە متمانە دەخاتەسەر ڕەخنەگرتن لە خودپاشان لە دیاردەکان لەسەر ئاستی تاک و کارلێکەرەکانی، دەنا لە دەرەوەی ئەو بازنەیە پەیمانی کۆمەڵایەتی دەکەوێتە مەترسی دۆڕانەوە.

بۆ نەدۆڕانی پەیمانی کۆمەڵایەتی زۆربەی بیریاران لە نێو فەلسەفەدا پەیمانی کۆمەڵایەتییان وەکو شێوەیەکی گرنگ و سەربەخۆ و کاریگەر بە سەرجەم چڵەکانی دی فەلسەفەوە خستووەتە ڕوو، بە تایبەت تۆماس هوبز زیاتر لە بیریارانی دی خۆی سەرڤاڵی ڕاڤەکردنی کردووە بە ڕادەیەک بەسەر چەمکی دیموکراسیشدا بازی پێداوە ، لای هوبز پەرەپێدانی ئەو بیرۆکەیە بوو بە هۆی وروژاندنی بیرۆکەی ئازادی سیاسی ، کە واتە بە بێ هەبوونی پەیمانی کۆمەڵایەتی چەمکەکانی ئازادی سیاسی و دیموکراسیش بێواتاو ناوەرۆک دەمێنێتەوە ، چونکە لە بنەمادا ئازادی و دیموکراسی لەسەر بنەمای موڕاڵی و شارستانیەتی بونیاد نراوە، ئەو چەمکە ئەخلاقیيە مرۆڤ کاتێک هەڵیمژی بەرگێکی نوێ بە بەر دەبڕێت، لەبەر ئەوەی کە سەدە کۆنەکان خواحافیزیان لێکردووە و دەروونە پیسەکانیش نزگەرەی ئاسوودەیان تێدا نەداوە، ئەگەر ئازادی واتای هۆشیاری درک کردنی مرۆڤ بێت بە مافی بەرامبەر و ئەرکی خۆی ، یاخود ماف و ئەرکی (من) بۆ ماف و ڕێزگرتنی سەروەیەکانی (ئەو) ئەوی ئازاد نەک کوێلە، ئەوا کاتێک مرۆڤ درک بەو ڕاستیە دەکات کە شیرازەی پەیمانی کۆمەڵایەتی نەشێواو بێت و لە خانەی بایەخەکانیدا نەخرابنە پەراوێزەوە.

ئەگەر دیموکراسیش ئەو کەش وهەواو ئازادیە بێت کە مافەکان و ئازادیەکانی (من) و (ئەو)ی کەنار نەکەتووی تێدا بەرجەستە بێت ،ئەوەشیان دیسان لەو کۆمەڵانەدا ڕوو دەدەن کە هۆبز ئاسا پەیمانی کۆمەڵایەتیان هەندە پیرۆز ڕاگرتووە کردویانە بە ئایکۆنەی ڕووناکیەکانی دی. کە دیارە جگە لە هوبز

زۆربەی بیریارەکانی چەرخی ١٨ – ١٩ مێتودەکانی خۆیان لە سەر بیری پەیمانی کۆمەڵایەتی تەژی کردووە. لەوانەش (ژان ژاک رۆسۆ ، کانت ، ستیوارت مل...تاد).

ئێستای مرۆڤایەتی هێندە ئاڵۆز و لێکترازاوە مەگەر جارێکی دی مرۆڤ خوێندنەوەی بۆ بوون هەبێت بە شێوەیەکی نوێ بگەڕێتەوە بۆ سەرەتای سەرهەڵدانی فەلسەفە جارێکی دی لەچوارچێوەی فەلسەفەو تیوریەکاندا دایبرژێتەوە بەدەر لەو ترسەی پێی بڵێن مرۆڤێکی نموونەییە ، چونکە ئەگەر مرۆڤی نموونەیی ئەو مرۆڤە بێت لە چوارچێوەر ڕاست و دروست تێهەڵکێش کردنی پەیمانە کۆمەڵایەتیەکاندا فەلسەفەی ژیان دابرژێت ، ئەو مرۆڤە براوەیەو ناوناتۆرە جیاوازەکانیش لای خەڵک واتای هەر چێ بێت ئەو ڕاناچەنێنێت، لەبەر ئەوەی ئەو پەیوەندیەیانە لەسەر بنەمای زاڵم و زۆرلێکراو ، باڵاو نەوی ، پەردەپۆش کردنی درۆ زەقەکان لە ئاستی مرۆڤایەتیدا دامەزراوە، واتا لەسەر جەدەلیەتی غەم و زوڵم دامەزراوە ، لەسەر بنەمای یەکەی جیاوازی وفرەیی و بەربەرەکانی دامەزراوە، ژنیش بە بەربەرەکانی مەسەلەکانی ناباتەوە، بەربەرەکانی شەرعیەتی جیهانی پاتریارکیە، نەک جیهانی بەدیهێنەری خەونە بەرهەمهێنەرەکان ، بۆیە ژن پێویستی بە هاوپەیمانی کۆمەڵایەتی نوێ هەیە لەم قۆناغەدا بە شێوەیەک کە بونیادی کومەڵێکی نوێی لێوە لەدایک بێت، ئەو بڕیارەش بە بێ هەبوونی هوشیاری سەرچاوە ناگرێت.

هوشیاری لای فمینیست

مرۆڤ هەتا درک بەوە نەکات تەنها بە هوشیاری دەتوانێت خەونی ڕەوا بخاتە نێو شەرعیەتی مرۆییەوە ، هەتا دڵنیا نەبێت هوشیاریەکی دروستی هەیە بۆ خوێندنەوەی ڕاستیەکان هەتا شەپۆلی هوشیاری نەگەینێت بە کەنارەکانی منالی و لەوێوە ڕەخنە لە زەردەخەنە کە والیسدارەکانی گەورەیی ناگات بە ڕاستی هوشیاری. مرۆڤی فمینیست خاوەنی ئەو هوشیاریە ڕاستەیە، ئەدی مرۆڤی خاوەنی خوێندنەوەی زانستی ،ویژدانی زیندوو ، ئایدیای فەلسەفی ، خەونی بەرهەمهێنەر ، دنیای یەکسان و دادوەر و هۆشی ئاشتی بێت چۆن دەتوانێت بە بێ میتودەکانی هوشیاری بگات بەو چەمکە دەگمەنانەی کە لەجیهانی ئەمڕۆ دا لە گەڵ گازو ئەتۆمدا توێنرانەوە.

ژن ئەگەر بیەوێت فمینیست بێت ئەو فمینیستەی کە پێکەنینی بە هەڵەکانی فمینیستەکانی جیهان دێت، جیهانبینی نوێی خۆی دەبێت بۆ جڤاتی کوردی ، ڕەگەزەکانی ئایدیای پاتریاکی دەنێرێتە مۆزەخانەی شتە لەبیرکراوەکان. خۆی لەو ڕاستیە لا نادات کە لە جۆرەکانی هوشیاری تێبگات لە لە دوو ئاستدا بەرجەستە بوون، ئەوانیش بریتین لە هوشیاری ئاستی ڕەمەکی (العفوی) لەگەڵ هوشیاری ئاستی قووڵ(ئایدۆلۆژی).

ئاستی ڕەمەکی کە دەتوانرێت پێشی بگووترێت ئاستی سایکۆلۆژی کۆمەڵایەتی کە هوشیاری مرۆڤ و خوێندنەوەی دەگرێتەوە بۆ ڕووداو و دیاردە رووکەشەکان. بەرجەستە کردنی ئەو خوویەی کە لە داب و نەریتە کۆمەڵایەتیەکان و توێژە کۆمەڵایەتیەکان پەیڕەوی دەکەن ، ئەو ئاستەش گوزارەشت لە

پەیوەندی کۆمەڵایەتی‌و بەرژەوەندیە خودی‌یەکان و ژیانی ڕۆژانەو دوورونزیکی لە خەڵک دەکات بە ڕەچاوی پەیوەندی ڕەهەندە کەلتووری و جوگرافی و چین و توێژە کۆمەڵایەتی‌یەکانە .

دووەم ئاستی قووڵە(ئایدۆلۆژی) هەندێکیش بە نوێخواز ناوزەدی دەکەن. ئەو هوشیاری‌یە کە لە ڕووداوەکان و دیاردە سیاسی و کۆمەڵایەتی و کەلتووری و ڕۆشنبیری‌یەکان قووڵ دەبێتەوەو خاوەنی بیر و بۆچوون و ڕاڤە کردنی تایبەتی خۆی دەبێت بەرامبەریان بە بێ ڕەچاو کردنی فاکتەرە تەقلیدیەکان کە لە باری هوشیاری ڕەمەکی‌دا هەیە.

مرۆڤی خاوەن بیر و ڕای جیاوازیش واتا مرۆڤی خاوەن تایبەتمەندی ، مرۆڤی خاوەن تایبەتمەندیش ئەو مرۆڤەیە کۆدی لایەنە شاراوەکانی ژیان و یاساو ڕێسا کۆمەڵایەتی‌یەکان و چونێتی پێشکەوتنی هەیە ، هەبوونی هوشیاری ئایدیولۆژی واتا زەن کردنی میکانیزمی سەرجەم بیر و چەمک و تیور و باوەڕەکان دەتوانێت ئەم جۆرە مرۆڤانەش ناویان بنرێت نوێنەری کۆمەڵ چونکە زێتر توانای بەرهەمهێنانی خەون و داهێنانیان هەیە ، دەتوانرێت ئۆمێدی دواڕۆژی فەرمی و کۆمەلی نوی‌یان لێ بکرێت چونکە ئەمانە فەلسەفەیەکیان هەیە بۆ ژیان جیاواز لە باو .

لە ئەمڕۆدا کە ڕۆژی بەخودا بوونی شۆڕشی زانیاری و تەکنۆلۆجی یە ، ئایدۆلۆژیا و هوشیاری ساکارەکان هەڵگری وەڵامی پرسیارەکانی ئەم سەردەمە نین، بۆیە گەڕانەوە بۆ هوشیاری فەلسەفی یەکێکە لە خواستەکانی ئەم سەردەمە، لە نێو فەلسەفەش دا زیندوو کردنەوەی بەشە مردووەکانی پرسی فەلسەفی ، چونکە ئەمڕۆ جیهان گۆڕاوە بە جیهانی فیکر و چەمک و بیرو باوەڕەکانیشەوە.

لەگەل ئەم هەموو چەمکە نوی‌یەدا ژنی کورد زۆرێک لەوانەش کە خۆیان بە ڕابەری مەسەلەکانی ژنان دەبینن هێشتا هوشیاری‌یان لە ئاستی یەکەمە کە دەستنیشانمان کردووە واتا خاوەنی هوشیاریەکی ڕەمەکی‌یە و خوێندنەوەی ڕووکەشانەی هەیە بۆ دیاردەو ڕووداوەکان ناتوانێت لەو چوارچێوەیە دەرچێت کە عەقڵە تەقلیدیەکان بۆیان داڕشتووە ، کارەستاتیش لەوەدایە هۆکارەکانی دەگەڕێتەوە بۆ ئازادی لە کاتێکدا هوشیاری ئازادی دروست دەکات و دەگەیەنێت بەو ئاستەی کە پێویستە هەبێت و گونجاو بێت لەگەل ژیانی مرۆڤێکی ئاسایی کە بیەوێت بە کەرامەتەوە بژی. ئەو کارەساتانەی ئەمڕۆ ژنانی ڕۆژئاوای تێکەوتوون، ئەو ئازادیە لە ناکاوە بوو کە دەرئەنجامی شەڕەکان بەر لە هەبوونی هوشیاری تەواو بە مرۆڤیان بەخشی بۆیە ژن کاتێک هوشیاری گرێ دەدات بە هەبوونی ئازادی و یاساوە لە ناو هوشیاری دائەو بۆچوونەی هەیە ، چونکە عەقل ئامرازی مەعریفەیە وەک زانراویشە ئەوەی خاوەنی توانای بەکار هێنانی مەعریفەکانی نەبێت ناتوانێت ببێ بە لایەنێک لە بەرهەمهێنانیدا. مەعریفەش شێوازی هەبوونی هوشیاری دەگرێتەوە کە مەعریفە فەلسەفی‌یەکان هوشیاری دەکەن بە پێنج بەشەوە، ئەوانیش لایەنی :

١ – هوشیاری خود

٢- هوشیاری ئەندیشە

٣- هوشیاری ئیرادە

٤- هوشیاری مەعریفە

٥- هوشیاری هەڵچوونەکانی مرۆڤ [١٩]

وەکو دەبینین یەکێک لایەنەکانی هوشیاری عەقڵە و عەقلیش ئامرازی فیکرە کە واتە فیکریش دەرک کردنە ، دەرک کردنیش واتە زانینی شوناسی دەوروبەر، لەسەرەتاوە هەتا مرۆڤ شوناسی خۆی دەستنیشان نەکات ناتوانێت لە واتای شوناس تێبگات تا متمانەیٚ بخرێتە سەر بۆ دەستنیشانکردنی شوناسی شتەکانی دەوربەری. ژنی کورد پێویستە لە ڕووی هوشیاری و فیکرییەو بگات بە ئاستێک شوناسێک بۆ خۆی دەستنیشان بکات ، ئەنجا شوناسی دەوروبەری و شوناسێک بۆ مەسەلە پڕەنجاڵییەکەی بدۆزێتەوە، کە من لای خۆم ئەو شوناسەم ناو ناوە فمینیست یان ژنناسی ، ژنناس و فمینیستی کوردیش پێویستە سەرجەم ئەو لایەنانەی هوشیاری تێدا بەرجەستە بێت لە هۆشیاری سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و لایەنە دەروونیە پەیوەندیدارەکانیش بەو تەوەرانە ، دەنا ناتوانێت بگات بە ئامانجەکانی. هەوڵەکانی دەبێت بە جوینەوەی بنێشتی ژنانی ڕۆژئاوای سەدەکانی ناوەڕاست.

سیاسەت و زانستە جیاوازەکان

مرۆڤێکی سیاسی ئەگەر ئاگاداری زانستەکان نەبێت کە ڕاستەوخۆ پەیوەستی زانستی سیاسین ، وەکو مرۆڤێکی دیندارە کە نوێژ دەکات تەنها لەبەر ئەوەی دایک و باوک وایان ڕاهێناوە نوێژ بکات، ئەویش پەیڕەوی دەکات بەڵام نازانێت قیبلەی لە کوێوەیە یاخود بۆچی نوێژ دەکات . ئەوە ئەو کارەساتەیە زۆرێک لە سیاسەتمەدارانی کوردی تێدایە کە ژنیش پاشکۆیانە. کە هەر زۆرێک لەوانە بە هۆی بارودۆخێکی تایبەتەوە ، شەڕی عەشایەرگەری ، نەگەشتن بە خواستی خۆی بەرامبەر بەو کچەی کە خۆشی ویستووە، ویستی ژنهێنان و ڕەتکردنەوەی لای دایک و باوک ، ڕاکردن لە سەربازی کردن و چەندین نسکۆی کۆمەڵایەتی دی زۆرینەی سیاسەتمەدارانی ئەمڕۆی جیهانی دەستەڵاتی کورد و سیاسی گەیاندووە بە شاخ و بە بێخواستی خۆیان کە بیریان چوویێت بۆ لای ئازادی ڕۆژێ لە ڕۆژان ، ئەمڕۆ هاتوونەتە سەر عەرشی دەسەڵات ، هەر لەسەر ئاستی شاخ و کەلتوورەکانی شاخ و سیاسەتی شاخ مامەڵەیان لەگەل شارستانیەت و سیاسەتی نۆیی شاریشدا کرد.

ئەو دیاردەیە لە دەرەوەی پلە و پایەی ژنیش نەبووە، ژنانێک کە بە هۆی لێپرسراوێتیە کۆمەڵایەتییەکەیان و ئەو داب و نەریتەی کە هەیە (پیاو لە هەر کوێ بێت پیویستە ژنیش دوای کەوێت) لەو ڕووانگەوە کۆمەڵێک ژنی زۆر گەشتن بە شاخ و ئەرکی کۆمەڵایەتی باوی خۆیان بە جێ هێنا. ئیتر لەوێ سیاسەتیان کردبێت یان نە قسە لەسەر ئەوانە نییە، چونکە دەکرێ کاری باش و هەڵوێستی گەورەیان هەبوویێت ، بەلام هەڵبژاردنی ئەوان بۆ ئەو خەبات و سیاسەتە هەڵبژاردنێکی خۆویستانەو زانیستییانە نەبووە بۆیە کاتێک گەڕانەوە بۆ شار و ئازادی و سیاسەتی نوێ (کە دڵنیام زۆربەیان مافیان خورا) ، بەڵام ئەوانەیان کەبە هۆی کەس و کار و مێرد وبرایان لە شاردا لە پۆستی بەرزدا بوون ، پۆستەکان و ئەرکی سیاسی‌یان پێ بەخشرا. ئەوانیش بارودۆخیان لە پیاوەکان باشتر نەبوو و نابێت، هەر

بەو شێوە باوە چوونە سەر کورسی دەسەڵاتیش بۆیە ئاکار و مامەڵەیان بەهەردوو لازۆر دوور بوو لە مامەڵەی زانستیيانە و ژنانیش بە هەمان شێوەی هەڵەکانی ئەوان شەڕی دەسەڵات و شەڕی حیزب و شەری تەکەتول و ناوخۆیان کرد. ئەو ئاکارەش دوورە لە مامەڵەی خەڵکانێکی کامڵی سیاسی یاخود هوشیار دەربارەی زانستە سیاسیيەکان و گرێدرواى بە زانستەکانیترەوە، ڕاڤە کردنی ئاکاری هەر یەک لەوانەش لە ناو زانستە جیاوازەکان نەنگی دەروونی کۆمەلایەتی گەورە بەرهەم دەهێنێت بۆ مێژوویان ، بەلام ئەوان سیاسەتیان تەنها بە ئامانجی گەشتن بە دەسەڵات گرتووە ، بێ ئاگان لە پەیوەندی سیاسەت بەو زانستانەوە .

سیاسەت و زانسیتی سۆسیولۆژی

ئەوانەی بە شێوە تەقلیدیەکە لە زانستی سیاسی گەشتوون پێیان وایە زانستی سۆسیولۆژی (کۆمەڵایەتی) لەو سۆنگەیەوە نزیکە لە زانستی سیاسیوە چونکە هونەرێکە لە هونەرەکانی رێکخستنی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیيەکان. تیوریەکانی (ئۆگۆست کۆنت) کە بنەمای زانستی سۆسیولۆژین وای نیشان دەدەن کە زانستی کۆمەڵایەتی وا هاتە پێشەوە وەکو ئەوەی بیەوێ زانستی سیاسی بسڕێتەوە و سۆسیولۆژی وەکو زانستێکی بونیادنەری بەهێز جێگەی بگرێتەوە بەتایبەت کە شیتەڵکردنی ڕوحی حەقیقەتی لە خۆ گرتووە کە پابەندی هەستی کۆمەڵایەتیيە.

لەدەرەوەی پێناسەکانی کۆنت ئەگەر بڵێین زانستی سۆسیولۆژی چۆنێتی ژیانی مرۆڤە لە ڕووی کۆمەڵایەتیيەوە ئەوا ئامرازەکانی زانستی کۆمەڵایەتی بچووک کراوەی ئەو مەسەلەیەن وەکو ئەوەی پۆلێنی بکات بۆ کۆمەڵایەتی پێشکەوتوو و دواکەتوو ، زانیار و نەخوێندەوار ، دەوڵەمەند و هەژار و ...هتد.

لە میانەی ئەو جیاوازیانەوە ئەو زانستە هەوڵی داوە یاسا کۆمەڵایەتیکان ئاشکرا بکات کە دەکرێن بە دوو بەشەوە. ئەوانیش:

١- یاسای کۆمەڵایەتی گشتی .

٢- یاسای کۆمەڵایەتی تایبەتیيە.

پێم وایە ئەو جیاکردنەوەش و زانینی ڕاست و هەلەکان و بەرەو پێش بردنی زیاتری بەشە پێشکەوتووەکە پێشخستنی بەشە نائەکتیڤەکەیەتی. لێرەوەیە زانایان زانستی کۆمەڵایەتی بۆ ئەو کۆمەڵە یاسا فەرمانڕەوا ناوزەد دەکەن کە کۆنترۆلی ژیان مرۆڤ دەکەن لە ڕووی کۆمەڵایەتيیەوە.

بە گەڕانەوە بۆ (کۆنت) پێویستە چەقی بایەخدان لە دەوڵەتەوە بگوێزرێتەوە بۆ مرۆڤایەتی کە کۆنت بە کۆمەڵە مرۆڤێکی ڕابردوو و داهاتوو و ئێستا ناوزەدی دەکات. کۆنت پیرۆزیەکانی ڕابردووی مرۆڤایەتی ناخاتە پەراوێزی هیچەوە و پێی وایە پەیوەندی لە میانەی نەوەکانەوە هەیە وای دەبینێت کە ڕێژەی ئەو

مردووانەی کە هەتا ئێستا کارگەریان لەسەر نەوەکان هەیە وەکو ئەوەی زیندوو بن هەمیشە لە زیادبووندایە.

ئەو بۆچوونەی کۆنت بۆ کۆمەڵگا ڕۆژهەلاتی‌یەکان بە تایبەت ئەو کۆمەلانەی کە هێشتا دوورن لە زانستە تەکنۆلۆجیەکان بە تەواوی ڕاستن، بە تایبەت لە داب و نەریت و مەسەلە نەتەوەیی و دینی‌یەکاندا هەروەها بۆ ماوە زانستی و فەلسەفی‌یەکان کە ئەمەش هەندێ جار شۆڕشێک لە نێو نەوەکان دا هەڵدەگیرسێنێت.

ئەو حالەتە لە جیهانی کوردیش بەدەر نی‌یە بەلام کێشەی ئێمەش جیاوازە لە گەل نەتەوەیەکی ڕۆژئاوایی‌دا کە دەکرێت ژمارەیەکی زۆری مردووەکانی خاوەنی سەرجەم بیر و باوەڕو چەمکە فەلسەفی‌یە ژیاری‌کانن ، ئێمەی کوردیش سەرجەم ئەو چەمکانەمان لە مردووەکانی ئەوانەوە بۆ ماوەتەوە چونکە لە بنەمادا ئێمەی کورد کەلتووری مردوو و زیندوومان کەلتورێکی داڕزاو بە داب و نەریتی دواکەوتوو نەخوێندەوار باوەش کردن بە چەمکە ئایینی‌کان بەر لە تێ‌گەشتن و بە شێوەیەکی کوێرانە ، شۆڕشی دۆڕان ، هەموو ئەو چەمکانەی کە لە ڕۆژئاوا دەچنە پەراوێزەوە لە پۆلێنەکەی (کۆنت) جێگەی نابێتەوە.

ئەمڕۆی جیهانی نوێ و تەکنۆلۆجی نەک نەمری مردووەکانی کوشتووە ، بەڵکو ئێستا و داهاتووی زیندووەکانیش لە زۆر ڕووەوە بێ‌ئومێد کردووە. تەکنۆلۆجی بە شێوەیەک تێکەلاوی ژیانی کۆمەلایەتی مرۆڤی ڕۆژئاوایی بووە، زۆر ڕووی ژیانی لێ شێواندووە و ئەو شیرازانەش لێک نەترازا بوو ، زانستی تەکنۆلۆجیا لێکی ترازاندن و بەرامبەر چارەسەرکردنی هەندێ کێشەی دی ، واتە شۆڕشی زانیاری و تەکنولۆجی تێکەلاوی هەندێ زانستی کۆمەلایەتی بوو بە ئاستێک هەندێ کێشەی بۆ چارەسەر کردن و هەر بۆ ئەو چارەسەر کردنە کۆمەڵی کێشەی گەورەی بۆ درووست کردن و کاریگەری نگەتیڤ کردەسەر ڕیسا و یاساکانی ڕێکخستنی کۆمەلایەتی‌یان وەکو ئەوەی بە هۆی هەندێ تەکنیکی نوێ بۆ ئاژەڵ جێگەی بە مرۆڤ لێژ کردووە لە نەشتەرگەری پزیشکی‌دا کە ڕووی داوە ئەندامی ئاژەلێک بۆ مرۆڤ دابنێن، یاخود کەسێک تەنیا ئاژەلێک لە ماڵەوە ڕاگرێت چ ژن بێت یاخود پیاو لە بری هاوسەر پرۆسەی سکسی لە گەڵ ئەو ئاژەڵە ئەنجام بدات بە هۆی ئەو هەموو وێنە سێکسیانە لە گەڵ ئاژەڵدا بلاو دەکرێنەوە جگە لە کاریگەرییە کۆمەلایەتیەکانی دی ، یاخود پەراوێز خستنی ڕەگەزی ژن لای پیاو و پیاویش لای ژن بە هۆی ئەو هەموو ئەندامە سێکسیێ دروستکراوەی کە جێگەی ژن بۆ پیاو و پیاو بۆ ژن گەگرێتەوەو بە کاری دەێنێت و پێویستیان بە یەک نابێت ، یاخود نەشتەرگەری گۆڕینی ڕەگەزی مرۆڤ لە نێرە بۆ مێ و پێچەوانەکەی، مەسەلەی دروست کردنی مرۆئامێر و کۆپی کردنی مرۆڤ و منالی بۆڕی یان کڕینی سپێرم(لە بانکی سپێرم[٢٠*]، ئەو چاودێری‌یانەی کە لە ڕێگەی تەکنۆلۆجیاو ئەنتەرنێتەوە چاودێری مرۆڤی پێ‌دەکەن و کاریگەری نگەتیڤی کۆمەلایەتی لێدەکەوێتەوە .

بۆیە ژنی کورد پێویستە زۆر بە ووریایی‌یەوە مامەڵە بکات و بەو وشیاری لە ئازادی تێبگات ، وانەزانێت ژنانی ئەوروپا گەشتوون بە سەرجەم مافەکانیان و کێشە کۆمەلایەتی‌یەکانیان لە کێشە کۆمەلایەتی ژنی کورد زیاتر نین. هەر لەسەرەتای مێژووی فمینیستی ڕۆژئاواشەوە هەتا ئەمڕۆ دەیان ژنی لێهاتوو خۆیان

بۆ چارەسەر کردنی کێشە کۆمەڵایەتی‌یەکان تەرخان کردووە هێشتا بە هەزاران کێشە یەخەی گرتوون و ڕۆژ بە ڕۆژیش کێشەکانیش ڕوو لە زیاد بوون دەکەن ، لەوانەش ،(margaret Sanger) مارگرێت سەنگەر[٢١] (١٨٧٩- ١٩٦٦ سیستەرێکی ئەمریکی‌یە، یەکێک بوو لەو ژنانەی وازی لە کارەکەی خۆی هێنا بۆ ئەوە پزیشکەکان بدوێنێ و بگات بە چارەسەری بنەڕەتی بۆ کۆنترۆلکردنی مناڵبوون ، خەڵکانی هەژاری نیویورک لەمیانەی هەوڵەکانی ئەم خاتوونە لە کۆنترۆلکردنی سک پڕی تێگەشتن ، هەر ئەویش یەکەم ئافرەتە کە (عیادە) ی کۆنترۆلکرندی مناڵبوونی کردۆتەوە پاش ئەوەی ڕەزامەندی کۆنگریسی ئەمریکی بەدەست هێناوە ، جگە لەوەی لە ساڵی ١٩٢١ سەندیکای کۆنترۆڵکردنی مناڵبوونی دامەزراندووە گۆڤارێکیشی بە هەمان ناو بۆ هەمان مەبەست لە ساڵی ١٩٢٩ دا دەرکردووە،

، زۆربەی زانیاری‌یەکانی مناڵبوون و کۆنترۆلکردن و لەبار بردن لە میانەی ئەو سەندیکایە و گۆڤارەوە هاتنە ئاراوە. سانگەر یەکێک بوو لەو ژنانەی کە خزمەتی کۆمەڵایەتی گەورەی بە مرۆڤایەتی و ژنی ئەمریکی کرد ، بە تایبەت چینی هەژاران. هەر لەو کارە مرۆیی‌یەش بەردەوام بوو تا سێپتەمبەری ١٩٦٦ کە گیانی بە مەرگ سپارد.

هەربە هۆی ئەو خزمەتگوزاریە گەورانەی سانگەر و ئارامگرتنی لە بەر زیندانی و مەینەتی‌یەکانی بۆ گەیاندنی ئامانجەکانی ، ئەمڕۆ لە ئەمریکا دا سەنتەری جیهانی "مارگرێت سانگەر" دامەزراوە M.S.C.I.

لەو سەنتەرەدا بایەخ بە پلانی باوکایەتی و نەخۆشیە زایەندیەکان و هەڵبژاردنی توخمی زاوزێ و یەکسانی ژێندەری لە هەموو جیهاندا دەدرێت.

جگە لە سانگەر لە کۆندا ئیزابێل کادی و ئەلیس پادل دیسان بە خەباتگێڕی گەورەی لایەنی ژنان ناسراون. لە ئێستاش دا بە دەیان ژنی بە توانا و ئاکادیمی خۆیان بۆ ئەو بوارە تەرخان کردووە بە شێوەیەکی زانستی‌یانە لە کێشە کۆمەڵایەتی‌یەکانی کۆمەڵگەکەیان دەکۆڵنەوە.

بەڵام ئەگەر سەیری کوردستان بکەین پرۆفشنالی نی‌یەو ژنێک بەو هەموو کەم و کوڕیەی پێشتر باسمان کرد دێتە نێو مەیدانی سیاسی بە ناوی ژنانەوە دەم لە هەموو مەسەلەکان و کێشەکان وەردەدات ، لە ڕێگەی چەند دێڕێکی خوازراوەوە باس لە سەرجەم کەم و کوڕی‌یەکان دەکات، ئەو جۆرە خەباتەش دەکات بە منەت بە سەر ژنانی بەش مەینەتیەوە .

ئەو بۆشایی‌یەی کە باسمان کرد ئەمڕۆ بە هاتنە ئارای ژنانێک فمینیست خۆ کۆنترۆلکەر بە هەموو بە هەموو زانستە کۆمەڵایەتی و مرۆیی‌یەکان و پرۆفشنال لەو بوارەدا پڕدەبێتەوە، ئەو ژنانەی کە تەنیا خۆی بۆ ئەو مەبەستە تەرخان بکات نەک سەرجەم تەوەری کێشەکان و بە شێوەیەکی زانستی بگات بە دەرئەنجامی :

١- سەرجەم کەم و کوڕیەکانی ژنانی کورد، هۆ و چارەسەر و دەرئەنجامە زانستی‌یەکانی.

٢- ڕاڤەکردن و نیشاندانی مەترسی‌یە نوێکانی ڕۆژئاواو کاریگەری لەسەر ژیانی ژن و ڕێگەچارە بۆ کۆنترۆلکردنی لایەنە نگەتیڤیەکان و دزە نەکردنی بۆ نێو جیهانی پڕ جەنجاڵ و مەینەتی ژنی کورد و

لای ژن ڕوون بێت کە بە بێ ڕێگە گرتنی زانستی سەرجەم هەوڵەکانی دەچێتە بازنەی بانگەشە نەک چارەسەری بابەتی.

سیاسەت و زانستی سایکۆلۆژی

پەیوەندی سایکۆلۆژی و سیاسەت دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتاکانی فیکری مرۆڤ ، واتە کەوتووەتە پێش دەرکەوتنی لایەنی تیوری سەبارەت بە هەر دوو چەمک. بە گەڕانەوە بۆ ئەرستۆ بۆمان دەردەکەوێت پۆلێنی سایکۆلۆجیا و ڕامیاری و ئابووری وەکو زانستە پراکتیەکان دەکات. لەو پۆلینەوە دەگەینە پۆلینی پێناسەی بۆ فاکتەرەکانی دی کە هاوکاری زانستی دەروونی دەکەن بۆ لێکۆڵینەوە ، لەوانە ئەرستۆ پێی وایە (ئەخلاق) زانستی لێکۆڵینەوەی کردە کەسییەکانە ، (ئابوری) زانستی بژێوی ژیانە سیاسەتیش زانستی فەراهەمهێنانی دەوڵەتە، بەڵام دەرئەنجامی ئۆرگانی ئەو پەیوەندیە دەگەڕێتەوە بۆ پێویستی زۆر سیاسەت بە هەر فاکتەرێک و هەر کارێک کە ئاسانکاری پەیوەندی بۆ بکات کە زانیاری بۆ وەدەست بهێنێت لەو جۆرە زانیارییانەی پاڵپشتی چالاکیەکان و ئامانجەکان دەکات.
هەوڵەکانی یونگ و پاشانیش فرۆید ، زۆریان سەبارەت بە زانستە سیاسی و زانستە دەرونیەکان بە گەلانی جیهان گەیاند. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا توێژینەوەی زانستی ڕاستەقینە لە بواری سایکۆلۆژی سیاسیدا، لە وولاتە یەکگرتووەکانەوە سەری هەڵدا ئەو کاتەی پاش شەڕی جیهانی دووەم بیریارانی بواری زانستی لە ئەوروپاوە هەڵهاتن بەرەو وولاتە یەکگرتووەکان و لە وێ نیشتەجێ بوون. لەوێ دەستیان کرد بە لێکۆڵینەوەی سایکۆلۆژی و سیاسی سەبارەت بە فاکتەرە جیاوازەکانی سایکۆلۆژیا و سەرەتا دەربارەی (ناهوشیاری) کۆمەڵایەتی و لە میانەی هۆش و دەرەوەی هۆشیش و پۆزیتڤ و نیگەتیڤەکانی ناهوشیاری گەشتن بە دەستنیشانکردنی دۆست و دوژمنەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان ، لە پێناوی بەرجەستە کردنی زانستی دەروونی وەکو زانستێک میتودی پزیشکی خۆی هەیە ، لێرەوە بوو جۆرەها دەرمانی دەروونی دۆزرایەوە، لە میانەی ئەو داهێنانەوە زانستی دەروونی هەوڵی ڕێکخستنی ئەخلاقی بۆ نێو بەشەکانی بدوزرێتەوە بە تایبەت بۆ زانستی سیاسی، وە یەکەم پرەنسیپی ئەخلاقی ئەو زانایانە دەربارەی زانستی سیاسی ئەوە بوو کە ڕێگە لە کۆمەڵ و نەتەوەکان بگیرێت کە ئازادی خۆیان لەسەر بنەمای ئازادی تاک و کۆمەڵ و نەتەوەکانی دی بەدی بهێنن.
لێرەوە واز لە ووتە تیوری زانایانی جیهان دەهێنین و ڕوو دەکەینە جیهانی کوردی چونکە هەموو تیورەکانی جیهان بەرامبەر بە جیهانی کوردی لە وێدا کۆتایی پێدێت کە زۆربەی تاک و کۆمەڵ و گروپەکان دەیانەوێ ئازادی خۆیان لە سەر بنەمای ئازادی کەسانیدی بەدی بهێنن. لێرەدا چرکە ڕووناکەکانی کورد دەگۆڕێت بۆ تاریک و تێڕوانینێکی چاکسازی تێدا دەرناکەوێت، لە ماڵی کوردی هەر

دەسەڵاتی کوردی هەمیشە مایەی داگیرکاری ئازادی و هوش و بیر و باوەڕی تاک و کۆمەڵی کوردی ، نانەوەی ئاژاوەو دووبەرەکی و بانگەشەی دووفاقی بووە لە ناو کورددا، هەمیشە لێپرسراوی یەکەم ئازادیەکان و مافەکانی لێپرسراوی دووەمی داگیر کردووە و دووەمیش هی فەرمانبەرەکان و فەرمانبەرەکانیش مافی هاووڵاتیان و ئەوانەی دەچنە لایان بۆ جێبەجێ کردنی کارەکانیان لە داب و نەریتی کوردا بە خواستی گەورە ئازادی بچووک دەستنیشان دەکرێت. هەمیشە بچووک جێبەجێکاری خواست گەورەیە، ئەوی بچوکیش هەمان پرۆسەی ئەنجام دەدا بەسەر لە خۆی بچووکتردا لە هەمووشیان زەقتر ئەگەر ئەو بچووکە نێر بێت ئەوا بۆی هەیە ئەو پرۆسەیە بۆ سەر مێینەکانی ناو خێزانەکەیدا ئەنجام بدات چەندە لە خۆشی گەورەتر بن.. چونکە هەمیشە حسابی ناتەواو بچووک بەڵێ کار بۆ ژن دەکرێت.

ئەم پرۆسەیە دایکیش دەردە دەرونیەکانی خۆی کە مێرد و کۆمەڵ و باوک بە سەریاندا سەپاندووە و پراکتیزە کردووە، پراکتیکی دەکات بەسەر کچەکەیدا و کچەکەشی بەسەر لەخۆی بچووکتر دا و بەو شێوەیە ئەم بازنەیە هەمیشە بەردەوامە و هیچ جۆرێ ئازادی خواست و مانێک لەنێو خێزانی کوردیدا بەدەر بابێت لە خواستی داگیرکاری تاکتیکی لەخۆ گەورەتر وەکو تەمەن یاخود وەکو ئەو رمز ، ئەو رەمزەی داب و نەریت باوەڕی پێیەتی ، ڕۆژ بە ڕۆژیش ئەو دەردە کۆمەڵایەتی و دەروونی و سیاسیەش لە تەشەنەدایە.. چۆنکە ئاوێک لەسەرچاوە ئەسلیەکەوە بێتە خوارێ لە هاویندا ووشک ناکات. ئەو پیاوەی لای لێپرسراوەکەی ئازادی و مافی پێشێل کراوە و دێتە ماڵەوە هەمان کردە لە گەڵ خێزانەکەی دووبارە دەکاتەوە.

ئەم شێوەیە جیهانی کوردی لە تاقیگەی تیوری زانستی دەروونی و پابەندبوونی بە زانستی سیاسی و دەسەڵات هیچ بەدەست دەهێنێت و زانستی دەروونی تەنهابۆ نگەتیڤەکانی وەکو سیخوری دەرگا داپلۆسێنەرەکانی بەکار دەهێنن.

.بە هەموو پێوەرەکانیش زانستی دەروونیش مرۆڤە دکتاتۆرەکان هێندە کاریگەرییان بۆ سەر قوربانیان هەیە کە هەموویان دەگۆڕن بۆ دکتاتۆری بچووک ،بەم شێوەیە جیهانی کوردی پڕ کراوە لە دکتاتۆری گەورە و بچووک .

ئۆمێدی دووەمان کە ژنانێکی ئازادیخواز و ئەوانەی خۆیان تەرخان کردووە بۆ کێشەکانی ژنان ئەوانیش لە (١١) خاڵی ڕابردوو کە هەر یەکەیان بوونیان هەیەو سەرکردایەتی بانگەشەکانی ژنیان هەڵبژاردووە و خۆشیان لەو نائارامیەوە دەروونیە سەختەدا دەژین کە نەیانتوانیوە خۆیان چارەسەر بکەن... ئەو سیاسەتە ناتەواو ڤایرۆساوی دژە وای کردووە سیاسەتێکی نەخۆشی کە خۆی توانای چارەسەر کردنی خۆی نیە بەرجەستە ببێت ، هەر سیستم و پەیڕەو پرۆگرامیش توانای خۆ چارەسەر کردن و خۆ نوێ کردنەوەی نەمێنێت ناتوانێت بەرەو پێشەوە بڕوات و کۆمەڵ بگۆڕێت و ببێت بە هێمای ڕێکخەری ئەقڵانی کۆمەڵایەتی درووست نەک هەڵگرانەوەی کۆمەڵ بۆ کۆمەڵێک نەخۆشی پڕگرێ .

بۆیە دڵنیام کە تەنها ئایدیایەکی فمینیستانە دەتوانێت تیوری ئێمە و کۆمەڵە نەخۆشەکە ژن ڕزگار بکات، چونکە وەکوو ئاماژەمان پێکرد ئەو فمینیستەی ئێمە باوەڕمان پێی هەیە ئەو مرۆڤەیە لە بە شێوەیەکی زانستی لە دیاردەکان دەنواڕێن و دەرئەنجامەکانیشی دەست نیشان دەکات ، مرۆڤێکیش بە شێوەی زانستی جولایەوە واتا ڕەچاوی ماف و ئازادی دەکات ، واتە ویژدانی لە سەرو هەستیوەیەتی واتا هوشیاری کە عەقل بووە بە هۆکارێک بۆی فیکر و خواستی کۆنترۆل کردووە ، تەنها ئەم جۆرە مرۆڤەش کە فمینیستە ، فمینیست ناس یاخود دەتوانێت ژنناس بێت ،کۆمەڵناس ، دەروون ناس بێت لە چوارچێوەی خواستی مرۆڤەکاندا بەرهەمێکی دروست بچێنێت ، چونکە بە هەبوونی فیکری مەعریفی و خواستی مرۆڤدۆستانە ئەو خواستە دەگوێزرێتەوە بۆ چالاکی و چالاکیش دەبێت بە بنەمای چاکسازی ، ژنی فمینیست ئەگەر سیاسەتیش نەکات بۆ خۆی خاوەنی دەسەڵاتێکی لە سیاسەت گەورەترە، چونکە بە پێی ئەو هەنگاوە زانستیانە بۆ ئەو فمینیستەی لە خۆیدا بەرجەستەی دەکات دەزانێت فمینیزم بۆ خۆی ئایدیالۆژیایەکی گەورەیە، کە هەول دەدات کەم و کوڕیەکان ، کۆمەل و سیاسەت و کولتور ڕێکخاتەوە و ببێ بە ڕێکخکەرەکی ئەخلاقی دروست بۆ چینی ژنان چۆنکە دەزانێت چێنێکە کاریگەری گەورەی لەسەر چینەکانیتر و سەرجەم میکانیزمە ڕێکخراوەکانیتری کۆمەڵ هەیە، دەبێت بە چاودێری ڕاستکردنەوەی هەڵەکان، چونکە ژنی فمینیزم ئەو ژنەیە دەزانێت و هەنگاوەنانی سیاسی هەنگاوێکە لە بۆشاییدا دەمێنێتەوە ئەگەر لەسەر بنەمایەکی فکری ، زانستی، و ڕۆشنبیری ، ئەخلاقی فیمینیستی دانەمەزرابێت، ئازادی فیکر و ئازادی توێژینەوەی زانستیش ئالیەتی کارکردنیەتی..

کاریگەری ئابووری و ژنانی فیمنست.

ژیان بە شیوەیەکی گشتی بە پێی یاسا سروشتیەکان دەگوزەرێنن ، بەڵام هەمیشە مرۆڤ هەوڵ و کۆششەکانی لە چوارچیوەی یاسا کومەلایەتی و سیاسی و ئابوریەکاندا چڕ دەکاتەوە ، بە هەموو پیوەرەکانیش هیچ جوڵەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی ناچێتە پێشەوە بە بێ جوڵەی ئابووری بە هێز یان لانی کەم گونجاو ،کەواتە هەر چالاکیەک جوڵەیٚ ئابووری نەبێت بە پاڵپشتی ئیفلیجە ، هەر بواری ئابووریش دەست نیشانی دەکات کە ئابووری نەتەوەیی واتە یەکەی کۆمەڵایەتی یان کومەڵ بە گشتی کە دەبێت بە تەواوکەری کەسایەتی نەتەوە و لەویوە کۆمەڵ بە سەرجەم لاشەکەی و تاکیش بە خوێنبەرەکانی ...بەو پێییە ئەگەر تاکێکێی کۆمەڵ لە رووی ئابوریەوە بێ توانا بوو خوێنبەرێکی ئەو لەشە کە نوێنەری سەروەری و قەوارەیی نەتەوەییە نەخۆشە ، ئەگەر گروپێکی بێ دەرامەت بوو واتە ئەندامێکی لەشی ئەو جەستەییە نەخۆشە ، ئەی ئەگەر نیوەی کۆمەڵەکەی کە ژنە هەژار و بێ دەرامەت و نیوەکەی تریشی کە پیاوە لە سێ بەش دوو بەشێ هەژار بێت چ لەو جەستە کلۆڵە دەقەومێت ، کە دیارە ئەو کارەساتەی لێ دەکەوێتەوە کە ببێت بە خاوەنی لەشێکی داڕزاو و نەخۆش کە ئومێدی لەش ساغی لێ نەکرێت .
وەکو هەمیشەش دەگووترێت ئەقڵی ساغ لە لەشی ساغەوە سەرچاوە دەگرێ ، لەم هاوکێشەدا ئەگەر ژن نیوەی هەر نەتەوەو کۆمەڵێک بێت ئەوا بە پێی ئامارەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕێژەیٚ ژنانی

کورد چوار بە پیاوانە ، جگە لەوەی ڕێژەی قەیرەیی و بێوەژنی لە ناو کوردا هەمان ڕاستی دەسەلمێنێت ، بەو پێ یە ئەگەر ئەو بەشەی کورد کە پێک هاتووە لە پیاو هەمووشیان ئاستی ئابوریان لە لوتکەدا بێت ، ناتوانێت ئەو تەرازووە لاسەنگەی کۆمەڵی کوردی ڕاست بکاتەوە ، و تەنانەت ئەو ئامارەش بە هەڵە بژمێرین و نەڵی سێ بەش ئەوا لە باشترین حاڵدا دوو بەشی کۆمەڵی کوردی کە ژنە لە لوتکەی هەژاریدا دەژین بەوانەشەوە کە خاوەنی مووچە و باخەڵی خۆیانن دیسان گیرۆدەی دەردی هەژارین ، چونکە لە ئاستی مووچەی فەرمانبەری کە خواستی هیچ مرۆڤێک ناهێنێتە دی جگە لە هەندێ پێداویستی زۆر سەرەکی لە کاتێکدا زۆربەی ژنان بەو برە پارە کەمە ئەرکی بژێوی ژیان و خێزانی کەوتووەتە سەر شان ، هێچ قازانجێک لەو پارەیە ناکات بۆ خواستە تایبەتیەکانی خۆی یاخود قازانجێکی زۆر ڕێژەیی و کەمی لێ دەکات چونکە ئەرک و نەبوونی لە بەڕ تر هەیە لە خواستی خۆی . ئەگەر سەبووری خەڵکیش بەوە بدرێتەوە کە مووچە هەندێک زیاد کراوە ، ئەوە هیچ کات دادی خەڵکی کورد و ژنی کوردی نەداوە ، چونکە لە گەلیدا نرخی شمەک بە تایبەت کرێ خانوو بووە بە ئاگر دەستی هەژارانی کوردستانی پێدا چزاوە ، کە ئەڵێم خانوو ئاشکرایە زۆربەی خێزانە بێوەژن و هەژارەکانی کوردستان کرێ چین و هیچ کاتێک لە کاتی گۆڕینی دراو و بەرزبونەوە و پێچەوانەکەی هیچ حسابێک بۆ خەڵکی هەژاری کورد نەکراوە ،بە پێی خواست و بەرژەوەندی سیاسی کۆمپانیا و کارە بێگانەکان هێنراوەتە ناو شارەکانەوە و لە ناو جەرگەی شاردا ساختمان و خانووە گەورەکانە بە پارەیەکی خەیاڵی دەگرن و ئیتر ئەو مامەڵەو سەودای ئەوان دەەبێت بە ژیانی خەڵکی کوردستان و سیستمی بە کرێ دان ، بە بێ یەوەی ئەو دەسەڵاتە و حکومەتە هیچ حسابێک بۆ ڕادەێ هەژاری و خەڵکی هەژار لە کوردستاندا بکات ......

لە ڕووی بازرگانی ئازادیشەوە تەنها نەتەوەیەک کە ژنی بازرگانی نیە و تا ئیستا ژنێکی تێدا نیە بە مۆڵە پارەی زۆر مامەڵە بکات و قازانج بکات کوردە ، ژنی کورد لەم ڕووە پەرداخەکەی بە تەواوی بەتاڵە نەک نیوە بەتاڵ ، سەیر لەوەدایە تەنها نەتەوەیەکە شەرم دەکات هەوڵی نیوە کردنی بدات نەک پڕ کردنی . تەنانەت وڵاتێکی وەکو سعودیەی عەرەبی کە هەتا ئێستا شۆفێری بۆ ژن یاساغە ، بەڵام ژووری بازرگانی ژنانیان و ڕێژەی ژنانی بازرگانیان لە هی ووڵاتانی دی گەورەتر و زیاتر ، هەر ئەو ژنانەش هاوکاری مادی چەندین ماڵپەڕی ژنانە و سەنتەری ژنانە دەدەن لە کاتێکدا حکومەتەکەیان هاوکاری کردن و هەبوونیان ڕەت دەکاتەوە ، بەڵام هیچ حکومەتێک ناتوانێت دژی پرۆژەیەک بوەستێ کە کۆمەڵی بازرگان و خەڵکی خاوەن پارەێ لە پشت بێت . بەڵام لە ناو کوردا ئەو بە کارێکی نەشیاو دوور لە داب و نەرێت دەژمێردرێت ، ڕاستە لە ناو کوردا هەژار بە هەژاری و هەژارتر دەمێنێتەوە ، تەنانەت ژنانی پیاوانی خاوەن پارە و ژنانی ئەو لێپرسراوانەش کە پیاوەکانیان بە ناوی کەس کار و خەڵکی نادیارەوە زۆربەی پروژەکانی کوردستانیان قۆرخ کردوەتەوە بۆ خۆیان تا ئێستاش ژنی کەسیان لە یەکێک لەو پرۆژانە نزیک نەبووەتەوە وەکو ژنێکی وریا و زیرەک بێتە پێشەوە ببێت بە(بزنس وەمن) ، لایەنی کەم ئەوانی خێزانی پارەداران ببن بە هاندەرێک بۆ ژنانی دیش کە بێ سڵ کردن بینە بواری کاری ئازاد لە دەرەوەی مووچە ڕەمزێکەی حکومەت ، لە هەموو جیهاندا نیوەی دوکان و سۆپەر مارکێت و بازارەکان

ژنان دەیبەن بە ڕێوە ، هەتا ئێستاش کاری ناو بازاڕ بۆ ژنی کورد عەیب و بڤەو قەدەغەیە ،(لێرەوە ناقیشیان ناگرم چونکە ئەو حکومەتە بە ناو سیڤلێ یاسایەک و بەڕێوەبردنێکی ئاسایشی متمانە پێکراوی وای بۆ شارەکان نیە کە هەر گەشت بە تاریکی ژنانی دوکاندار بە دەردی منالە بێ سەرپەرشتیارەکانی سەرشەقامەکانی کوردستان نەبەن ، یان شمەکەکانیان تالان نەکەن)، تەنانەت ژنان بە عەیبی دەزانن باسی مادە بکەن و باسی کاری ئازاد بکەن و گوایە پێیان دەڵێن خەڵکانی مادی و ئەوەش شەرمەزار ی بۆ ئەوی ژن ، ئەو ووشەیە تەنها بۆ پیاوە ، لە کاتێکدا پێچەوانەکەی ڕاستە ,شەرمە زاری ڕاستەقینە ئەوەیە کە ژن هەمیشە چاوەڕوانی فریاد ڕەسێک بێت بۆ ئەوەی لە کێشەکان ڕزگاری بکات و خەونی سەرمایەدارێکیش بکات بە ئامانج بۆ ئەوەی بیگەیێنێت بە خەونەکانی ، ئەو جۆرە پرۆسەیەش هەندێ جار ڕێگە نامەشروع یان نادروست دەگرێتە خۆ کە عەیبەکەی زۆر لەوە زیاتر کە ئەو پێی شەرمە بیکات و بچێتە نێو بازاڕی ئازاد و کارکردن و بەڕێوەبردنی فرۆشگا و ئۆفیسی بازرگانی و ...تاد .

بەڵام لەو هەست کردنەشدا دیسان تاوانی ژن نیە و تاوانی ئەو کۆمەڵەیە کە هەمیشە ئەوی وەکو سمبولی چاو لە دەشتی پیاو وێنە کێشاوە ، تاوانی ئەو ڕێکخراوانەیە کە هۆشیاریان نەگەشتووە بە ئاستێک ڕەچ شکێن بن و ئەوانیش لە بەزمی پارە خواردن بێنە دەرەوە بۆ دروستکردنی پارە دروستکردن و هاندەری ژنان بن و خولی هۆشیارکردنەوەی ئەو لایەنانەیان هەبێت ، تاوانی ئەو حکومەتەیە کە تا ئێستا بۆ بەڕێوەبردنی لایەنە ئابوریەکان بە هیچ شێوەیێک ژنی نزیک نەکردوەتەوە و بە کەمی زانیوە بۆ ئەو بوارە ، ئەو دەردی ژن دوور گرتنەش لە مەسەلەی بەڕێوەبردنی ئابوریدا تەنها دەسەلاتی کوردی پێ عەیبدار نەبووە ، بەڵکو ڕێژەی کار کردنی ژنان لە پۆستە ئابوریەکاندا لە جیهاندا بەم شێوەیە .

،هەتا ئێستا ڕێژەی ١% سەرمایەگوزەرانی جیهان بە ناوی ژنەوەیە ژن خاوەنداری دەکات، لە کاتێکدا تواناى پیاوانی تەنها وڵاتانی عەرەبی بۆ کرین ٣،٥ % ، بە پێی ئاماری نەتەوە یەکگرتووەکان ٧٠% ئەو کەسانەێ لە هەژارێکی کوشەندەدا دەژین ژنن وبە ڕادەیەک ڕۆژانە یەکی لە یەک دۆلار کەمتر دەژین ، لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکادا زیاتر لە ٣١،١% ئەو خێزانانەی ژن بەڕێوەی دەبەن لە هەژاری کوشندەدا دەژین .

هەتا ئێستا ژنان هەبوونیان لە کاری بەڕێوەبردن و جێبەجێ کردنی ئابووریدا تەواو کەمە لە وڵاتە پێشکەوتوەکانی وەکو فەڕەنسادا ٩% ئەو جێگە باڵانەیان گرتووە ، لە هۆڵەنداش ٢٠% ژنان سەنتەرەکانی جێبەجێ کردن و بریاردانی خراوەتە دەست .

لە سەرجەم وڵاتە تازە پێگەشتوەکاندا تەنها ڕێژەی ٣٣% ی ژن پۆستە بەڕێوەبردنی بەرزی ئابوریان گرتووە .

بە گشتی ڕێژەی ژن لەو پۆستانەدا لە وڵاتە پێشکەوتوەکان ٣٣% لە ئەفریقیا ١٥% ە و لە ئاسیا و پاسیفیکیش ١٣% .

له کۆی (٥٠٠) کۆمپانیای زلهێزیش له وولاته یەکگرتووەکاندا تەنها ٥ پێنج ژن کاری جێ بەجێ کردن و بەڕێوەبردنی پێ سپێردراوە ئەوانیش ئەمانەن : سفیرون ، باکارد ، هویلت ، جولدن ویست فایننشاڵ و ئافۆن برۆدکتس ، کسیرۆکس .

له سیلیکۆن فالیش (١٠٠) سەد پشک پیاو خاوەنداریتی بەرانبەر یەک پشکی ژنان .ئەو کەم نرخاندن و نەخەملاندنەشە ئەمڕۆ ژنانی بەرەو کەنارەکانی جۆرەها کاری نەشیاو بردووە . مەترسیەکانی ئەو هەژاریش ڕۆژ بە ڕۆژ له زیاد بووندایە.

ئەوەی ئەمڕۆ پێویستە بێتە ئاراوە بۆ چارەسەر کردنی ئەو قەیرانە ئابوریانە هەندێک بەرەو سڕینەوە بەرێت ، هەبوونی بزوتنەوەیەکی فیمنستیە کە پرۆژەی جیاوازی بۆ بەرەو پێش بردنی بژێوی ژیان و فکری ئابووری لای ژنان ، ئەویش بە :

- کردنەوەی سەنتەری بازرگانی و کردنەوەی کۆلیج بزنس یاخۆد خولی فێربوونی کاری بازرگانی و رۆشنبیری بازرگانی بە شێوەی پراکتیکی . کە دیارە لە مانەدا مەبەستم پەیمانگا و زانکۆکان نیە کە سالانێک خەڵکێک دەچیتە دەخۆینیت و سودێکی ئەوتۆی بازرگانیشی نیە ، مەبەستم ئەو خولە خێرانەیە له هەموو وولاتاندا هەیە ، بەلام لە هەمان کاتدا کۆرسی چەند مانگی هەیە سەرجەم بزنس کارەکان وەری دەگرن و لە کاتێکی زۆر کەمدا کە تەنها سێ مانگدا سوودی چوار ساڵی زانکو وەردەگرن .
- پێداگرتن و داواکردن لە حکومەت بۆ دابین کردنی مووچە بۆ هەموو بێوەژنێک هەرجێک بێت هۆی بێوەژنێکەی .
- بە هاوکاری حکومەت (نەک حزب) لە گەڵ رێکخراوە خێریەکانی جیهاندا بۆ کردنەوەی کۆمەڵێک شوقە بە کرێ دانی بە نرخێکی رەمزی بەو ژنانەێ کە پاشماوەی ئەنفال ، هەڵبجە کارەساتەکانی دی کورد و بێوەژنەکان و ئەو ژنانەی لێپرسراویتی خێزانیان لە ئەستۆدایە و هەژارن .
- ئەو پارە رەمزیەی کە وەردەگیرێت بکرێت بە پرۆژەی بازرگانی بۆ ئەوەێ ئەو بزوتنەوەیە ببێت بە خاوەن ئابورییەکی سەربەخۆ
- هەبوونی پرۆژەی هۆشیار کردنەوەێ ژن بۆ خۆیندنەوە ، پەروەردە مناڵ و بایەخ دان بە خۆی کاتی سک پڕی .
- هەبوونی پرۆژەی پرۆگرامی ئەدەب و رۆشنبیری منالان .
- دابین کردنی سەرجەم دەرمان و کەرەستەکانی مناڵ نەبوونی کۆنترۆڵ کردنی مناڵ بوون و لە باربردن بە خۆڕایی ، لە میانەی بنکەیەکی تایبەت بە نەخۆشیەکانی ژنان .
- لە میانەی ئەو سەنتەرە گەورەیەدا کردنەوەی بەشی کۆمەلایەتی و دەروونی بۆ تەمەنە جیاوازەکان و دابین کردنی کەسانی پسپۆڕ بۆ کە سانی ئالودە بووی دەردە دەروونی کۆمەلایەتیەکان و چارەسەر کردنیان ، بۆ نموونە کاتێک کچێکی هەرزەکار پرۆسەیی سێکسی

ناسرۆشتی (وەکو کەسێک ئێجگار منداڵ ، یان نزیک لە خۆی ، یان گەورتر ، یان کچێکی دی و ...تاد) ئەنجام دەدات ئەو کچە بەر لە دادگا و بەر لەوەی بخرێتە بەر ساتۆری کۆمەڵی بێ رەحم و خێزان پێویستە ببرێتە سەنتەرە کۆمەلایەتی و دەروونیە پسپۆڕەکان ، چونکە هیچ دیاردەیەکی ناسروشتی لە مرۆڤی سروشتی ناوەشێتەوە بەر لە ئالودە بوونی بە یەکێک لەو دەردانە ، ئەمە بۆ تەمەنەکانی دیش هەر وایە . بەڵام کە بە شێوەیەکی دی مامەڵە لە گەڵ ئەو رووداوانەدا کراوە لە بەر ئەوەیە لایەنێک پاڵپشتێک دڵسۆزێک نەبووە بۆ ژنان کە بە شێوەیەکی زانستی لە کێشەکانی بکۆڵێتەوە .

- **کردنەوەی بەشی داد لەو سەنتەرەدا بۆ بەرگری کردن لە کێشەکانی ژنان لە ناو دادگادا .**
- **هەبوونی کۆرسی خۆیندن بۆ سەرجەم پیشە و زانستە جیاوازەکان .**
- **هەبوونی فێرکردنی خۆێندەواری و کارەکانی دەست بۆ ژنانێکی ئاست نەوی لە رۆشنبیری و خۆیندەواریدا .**
- **دامەزراندنی تەلەڤزیونێکی تایبەت بە ژنان ،کە سەرجەم کارەکانی لە خزمەت ژن و هوشیار کردنەوەی کۆمەل بێت بەرامبەر ژن و منداڵ .**
- **هەبوونی شوێنگەی حەسانەوە بۆ ئەو ژنانەی شار بە شار دەکەن لە پێناوی خزمەت کردن بە ژنان و هاوکاری کردنی مادی یان و بۆ هاتوو چۆ ، لە هەمان کاتدا هەبوونی شوێنی حەسانەوەی شەو.**
- **هەبوونی شوێنگە بۆ ئەو ژنانەی بە تۆمەتی کۆمەڵایەتی ژیانیان دەکەوێتە مەترسیەوە .**
- **هەبوونی تیمێک بۆ بە دواداچوونی ئەو تاوانانەی بەرانبەر بە ژن دەکرێن و بە مەسەلەی ناموس پەرستی پەردە پۆشدەکرێت .**

ئەمرۆ ژنانی کورد هێندەی پێویستی بە پرۆژەیەکی جدی لەو جۆرە هەیە پێویستی بە جۆرە پرۆژەکانی دی نیە کە تەنها بۆ بانگەشە دەکرێن ، هێندەی پێویستی بە پرۆژە کۆمەڵایەتیەکان هەیە کە لە ڕیشەوە لێی بکۆڵرێتەوە هێندە پێویستی بە پرۆژەی مۆدرێن نیە ، چونکە ژنێکی نامۆدرین ناچێتە پرۆژە مۆدرێنەکانەوە ، ، ژنێکی ئالوودە بە هەژاری و راکردن بە دوای ناندا ناچێت بۆ مەلەو ڤاوە خواردنەوە لە دەرەوە ، لەوانەیە بگوترێت هیچ لایەنێک هاوکاری پرۆژەی لەو جۆرە نادەن ، ئەڵێم ئێوەی ژن سەرەتا وەکو بزوتنەوەیەکی فیمنستی ڕێک بخەن و دوای وەکو حزبێکی فیمنستی خۆتان رابگەیەنن کە هەموو ئەندامەکانتان ژن بێت و سەرجەم کارەکانیشتان بخەنە جوارجێوەیَ ئەو ئامانجانە کە باسکراون ، ئەو کات کام دەسەلات هێندەی یەکێک لەو حزبە تیرۆرستانە لە کوردستاندا دەکرانەوەو بە ناوی فرە حزبیەوە مانگانە دوو ملیون دیناریان وەردەگرت ناداتێ ، گەر ژنان ئەو کۆبونەوەو یەک دەنگیەیان هەبێت و خۆیان بەو عەقڵیەتە لە چوار جێوەی رێکخراو بێت یان حزب یان هەر بیانوویەکی دی کە بتوانن ژنی کورد لە نەهامەتیەوە بگوێزنەوە بۆ ژیانێکی باشتر هەر دەکرێت هێندەی حزبە تیرۆرستەکان هاوکاریان

بکرێت !. لەوانەیە بگوترێت هەندێک لەو بنکانە لە کوردستاندا هەیە ، بەڵێ بە بانگەشە هەیە بۆ ئەوەیٚ بگوترێت فلاَن سەنتەر و فلاَن رێکخراو خزمەت دەکەن بەلاَم ئایە بە ڕاستی خزمەتیان کردووە و توانیویان بگەن بە ئاستی پێویست و خواستی ژنان و کۆمەڵێکی مەدەنی . جگە لەوەش بە دڵنیاییەوە هەتا کاری ژنان لە دەستی گروپ و ژنانی حزب و حزب دەرنەهێنرێت بۆ دەستی کەسانێکی زانست خواز و خاوەن ئیرادە و خاوەن جیهانبینی و گووتاری ژنانە کە من ئەوە لە فیمینزمدا دەبینمەوە هەرگیز کێشە ی ژنی کورد بەرەو پێشەوە ناڕوات و ناتوانین بگەین بە چارەسەری بابەتی بۆ کیشەکانی جگە لە مەترسی دووبارە کردنەوەی ئەونەهامەتیانە لە رۆژئاوادا ڕوو دەدەن ،کیشەیٚ ژنی کورد هێندەیٚ ئەمرۆ کیشەیەکی رۆشنبیری ، فەلسەفی ، فکریە هێندە پەیوەدی بە سێکوچکەکانی دیبەوە نیە ، چونکە کیشەی ژنی کورد ئەمرۆ لە لایەن کۆمەڵێکەوە دەبرێت بەرێوە کە خۆیان کیشەی فکریان هەیە لە تێگەشتن لە کیشەیٚ ژنان ، خۆیان کیشەی فەلسەفیان هەیە لە تێگەستن لە چەمکەکان ، خۆیان کێشەی رۆشنبیریان هەیە لە خۆ پاکردنەوە لە گوناهەکان بەرانبەر بە ژن ، خۆیان خاوەنی گوتاری ژنانە نین ،کەواتە کیشەی ژنی کورد تەنها بە یەک پێوەر دەچێتە پێشەوە ئەویش لە رەگەوە دامەزراندنی دەزگایەکی تەواو جیاوازی تایبەت بە ژن ، فکرێک تەواو جیاواز لەوەی هەیە ، کە ئەوەش متمانە دەخاتە سەر ئابووریەکی پەرەسەندوو بەلاَم لە ڕاستیدا کورد چەندیش هەژار بێت هێندەی پارە لە پرۆژەکانی بە ناو ژنانەوە بە هەدەر دەدرێت ، ئەگەر دڵسۆزانێکی دوور لەو گوناهانەی کە باس کراون ، ئەگەر بزوتنەوەیەکی فیمینزمی دروست ببێت دەتوانێت هەموو ئەو ئامانجانە بهێنێتە دی کە باسکراون بە بێ ئەوەی جاوەڕوانی فریاد ڕەس و ئەسپەکەی تەرواده بکات بیباتە بۆ خەونە خۆشەکان .

ئامانجی سیاسی فمینیست .

مرۆڤی فمینیست ئامانجی ڕێکخستنی ژیانە بەباشترین شێوە چونکە تەنها ووشەی ڕێکخستن واتای ئەوەی نیە ئێمە خاوەنی کۆمەڵێکی ڕێکخراوین بە هەبوونی ڕێکخراوێکی زۆریش واتای ئەوە نیە ژنان رێکخراون و رێکخراوەکان لە لایەنی ژنان و گوتاری ژنانەوە مۆنۆپۆلە کرا بێت.

بۆیە ئایدیای فمینیستی هەوڵ دەدات بۆ دەستەبەر کردنی گوتارێکی ژنانە کە لە میانەی جیهانبینی و مەعریفەی ژنەوە گەلاَڵە بووبێت، لە پێناوی یەک دەنگی بۆ یەکگرتنی ژندا کار بکات و بزانێت دەسەلاَت و سیاسەت ئاوازی لە ناو بردن نیە بەڵکو ئاوازی بونیادنان و ڕێکخستن و ئاسانکاری ژیان و بەرجەستە کردنی تەبایی و ئاسایش وئاشتی و مەعریفەیە بۆ مرۆڤ ، چونکە ژنی فمینیست دەزانێت

بەرلەوەی باس لەدەسەڵاتی ژن بکات ، دەسەڵات خۆشی و ژنیش پابەندی ئاستی کۆمەڵایەتی و هەل و مەرجی گۆڕینەیەتی کە ئەمەش دیسان پابەندی ریسا ئابوری و ڕۆشنبیری و هۆشیاریەکان دەبێت.

شەرعیەتی فمینیستی سیاسی

هەر سیستمێک لە سیستمەکانی سیاسەت بەوجۆرەی کە هەیە سیاسەتی خۆی دادەڕێژێت و شەرعیەت دەدات بە خۆی، هەندێ وەکو بۆ ماوەیی خەڵاتی دەسەڵاتیان وە دەست دەکەوێت، ئەوەش لە دەرەوەی خێزانەکەیان بێتە دی بێنێتە ناو دەسەڵات و بە نامەشروع دێتە ژماردن ، هەشە بانگەشەی دیموکراسی و لیبرالی و سەرجەم چەمکە قورسەکانی جیهانی خۆرئاوا دەکات بەڵام لە ناوەرۆکدا بە هەمان شێوە و خراپتریش دەسەڵات قۆرخ دەکەنەوە لە دەستی خەڵکانی بنەماڵەو دەوروبەری خۆیان گەرچی بەناوی نیشتمانی و گشتگیریەشەوە کار بکەن ئەوا دیسان دەسەڵات بۆ ئەو کەسانەیە کە پەرە بەو ڕێباز و بیر و باوەڕەکەی دەدەن نەک بۆ بەرژەوەندی خۆیان کار دەکەن نەک کەسانێک بۆ بەرژەوەندی گشت کار دەکەن. لە ڕۆژهەڵاتدا بە تایبەت لە ناو کورددا من باوەڕ بەو هەلبژاردنانەش ناکەم کە بە حساب بە شێوەیەکی دیموکراسی دەچێتە بەڕێوە، چونکە هیچ کام لە هەڵبژاردنەکان دوور نیە لە دەستی تەزویر و فێڵ کردن لە جەماوەر.

بۆیە پێویستە بزووتنەوەی فمینیستی خۆی بە خەونی دەسەڵاتەوە لە گەڵ ئەو دەسەلاتانەی ئەمرۆ لە مەیداندان خۆی خەریک نەکات ، چونکە وەکو لە تەوەرەکانی پێشودا روونمان کردەوە ئەو دەسەلاتانە رێگە خەون بینینی بە مرۆڤ نادەن لە دەرەوەی خەونەکانی خۆیان . بەڵکو پێویستە لە ڕێگەی بالا کردنی ئایدی فیمینزم لە ناو کۆمەڵدا بیر و باوەری ببێت بە دەسەڵاتێکی گەورە، هەر بیر و باوەڕێکیش توانی بیر و قەناعەتی خەلکێک زۆر داگیر بکات، توانی جیهانی کوردی لە خورافەی فریادڕەس و ڕەمز و دروستکردنی وهمیەوە دەربهێنێت بۆ جیهانی واقیع بەرفراوانترین دەسەڵاتی بە خۆی بەخشیوەو و پەسەنترین سیاسەتی کردووە ، چونکە جیهانی کورد لە خەونی هاتنی فریادرەسێک بۆ ڕزگار بوون . بۆ گەشتن بە سەنتەر بۆ سارێژ کردنی برینەکان؛ بۆ بەرهەم هێنانی خەونەکانی ڕزگاری نابێت. ژنی کوردیش بە هەمان شێوەی خەونی فریادڕەس بۆ دەستەبەر کردنی مافەکانی درێژەی بە خەونی ئەو فریادڕەسە داوە لە هەرزەکاریدا دێتە خەوی بەسەر پشتی ئەسپێکی سپیەوە دەیباتە کەنارەکانی ئاوابوون و ژووانی عیشقی لەگەڵ دەبەستێت. ئەرکی فمینیزم ئەوەیە مرۆڤ لە خەون دەربهێنێت بۆ واقع، لە واقعیشدا زانستیانە لە خەونە نەهاتووە دییەکان بکۆڵێتەوە. چونکە فمینیزم جیاوازی نێوان بەهاو سیاسەت ناکات . بۆیە لە سیاسەت و ئایدەلۆژیای بێ بەها نزیک نابێتەوە

. فمینیزم ئەو ئایدیالۆژیایە فمینیست ئەومرۆڤەیە کە هەول دەدات بەها مۆرالیەکان لە میانەی ئەوەی لە واقیع و لە بونیادی کۆمەڵدا هەیە بەرجەستە بکات ، ئەو کۆمەڵەش کەسێک هەڵدەبژێردرێت

هاوكاری بەڕێوەبردنی بكات ، ئەو مرۆڤەش پێویستە سیفەتەكانی مۆرالی عەقلی ، كۆمەلایەتی و ڕۆشنبیری و مرۆیی و لەخۆ بووردیی تێدا بێت. كۆمەڵ ڕازی بێت بەو پۆستەی كە وەری دەگرێت ئیتر بە ڕەچاو نەكرندی ئەوەی ئەو كۆمەڵە بچووكە یان گەورە.

مەسەلەی ژن بانگەشە نیە هەندە پابەندی مەعریفە ، مۆڕاڵ ، فەلسەفە و ڕەنگدانەوەی تیوریییە گشتگیرییەكانن بۆ كۆمەڵ ، قەناعەتی قوولی مرۆڤە كە بە بێ پراكتیزە بێ ناوەرۆک و پێناس دەمێنێتەوە.

كاتێک باس لە مانشێتی باسەكان دەكرێت، بە تایبەت ئەوانەی پابەندی مەسەلەی ئازادی ژنان و یەكسانییانن لەگەل ژناندا لە ڕووی سیاسی و كۆمەلایەتی و ڕۆشنبیری و گەشەسەندنەوە...هتد، هەر زانیارییەک پێوەندی بە ژندەرەوە هەبێت داوامان لێدەكات بگەڕێینەوە بۆ بنەماكان ، لەوێیەوەدا دەتوانین یەكەی كار و جوداوازی و هەڵوێستەكان و پرۆسەیەكی زانستی بدۆزینەوە.

لێرەوە ئەگەر ئەوانەی خۆیان بە مەسەلەی ژنان خەریک كردووە ، یاخود خۆیان بە بەرگریكاری ژن دەزانن ئەگەر لەو ڕووانگەیە پەلاماری مەسەلەی ژنان بدەن ، ئەو كات تەنانەت ئەگەر بەكگراوندێكی عەلمانی یان ئایینی و زانستی و پارێزگاریشی هەبێت دواجار دەگەن بە هەندێ بیر و ڕای گشتگیر و یەكدەنگی یاخود یەكئامانجی كار لە زۆر ڕووەوە ، كە دەكرێ لە هەندێ باوەڕیتر دا جیاوازیان هەبێت یاخود جیاوازیان لە ئالیەتی جێ بە جێ كردن دا هەبێت. ئەمەیە ئەو باوەڕەیە كە ژنی فمینیست لە خۆی دەگرێت و كورد لێی بێبەشە، تەنانەت هەندێ وولاتی دواكەوتووی عەرەبی كە هیچ ئاگایان لە فیكری فمینیزم نیە گەشتوون بەو ئاستە لە ئامانج و كاركردندا، بۆ نموونە وولاتێكی وەكو مەغریبی عەرەبی كە تەنیا چەند ساڵێكە مافی خۆ هەڵبژاردنیان بە ژن بەخشیوە بۆ پەرلەمان ،(منتدى الزهرا) كە (سميه بن خلدون) سەرپەرشتی دەكات (٣٠)سی ڕێكخراوی عەلمانی و ئایینی و لیبرال و سەرجەم بیرو راكانی تری لە خۆی گرتووە ، سەرجەمیان بە یەک دەنگ بۆ وەدیهێنانی مافەكانی ژنی مەغریبی كار دەكەن ئەگەر لە هەندێ بیر و باوەڕیش دا جیاواز بن.

ئەمە ئەو دەردەیە كە ژنان لە جیهاندا ئالوودەی بووە ، دەردی جیاوازی و یەكنەگرتن ، تەنانەت ژنانی ڕۆژئاوا ئەمرۆ تووشی بێئۆمێدی بوون لەبەر ئەوەی نەیانتوانیوە تا ئێستا خاوەنی ئەو یەكدەنگی و یەكدەستییە بن كە خواستی ئەوانە. بە خوێندنی ئامانجەكانیان هەر یەک لەسەر ئاوازێک ،كێشەكانیان ئەوەندە ئاڵۆزبووە كە زانایانیشیان زۆر جار سەری لەبەر دەرناكەن و هەندێكیان پێیان وایە پێویستە ژنی ئەورووپی جارێكی دی بگەڕێنەوە بۆ ناو ماڵ و بە خێو كردنی منداڵ بۆ ئەوەی ڕیسا و پەنتی نوێ بۆ مەسەلە دابڕێژنن و لە میانەی ئەو پنت و میكانیزمەوە بتوانێت مافەكانی كۆنترۆل بكات .

هەر ئەو بێسەر و بەرەیەی ڕێكخراوەكانی ڕۆژئاوا وەكو ئێستا لای ئێمەش باوە وای لە ژنە نووسەری بریتانی (دووریس لیسەنگ) كە ساڵی ١٩١٩ لە زیمبابوی ئێستا لە دایک بووە یەكێک بوو لە بەرگریكارە سەرسەختەكانی ژنان و ڕوخێنەری بیری كۆنەپارێزی و دامەزرێنەری سەندیكای (netCr Dor)كە بۆ هەمان مەبەست دایمەزراندووە ، یەكێكە لە پاڵەوانانەكانی دژەكاری زوڵم و زۆرداری داگیر كردن و

ڕەگەزپەرستی ، ئەمڕۆ لیسەنگ کە لە تەمەنی ٨٥ ساڵیدا دەژی بە هیچ شێوەیەل ڕای خۆی دەربارەی مەسەلەی ژنان دەرنابڕێت بە هۆی ئەو بێئۆمیدیەی ڕێکخراوکانی ژنان تووشیان کردووە.
بۆیە کاتێک دەڵێم فمینیزم مەبەست ڕێکخستنی هەموو دەنگ و ڕەنگەکانی ژنە هونەرێکی پەسەندە وەکو پرۆژەیەکی زانستی، مرۆیی، مەعریفی و دیموکراسی ببینن.

سەرچاوەکان :

⁕ feminis family values plainview pr .1996… **Gloria Steinem**

1- Feminist Theory…..Josephine Donovan

2 - -*الجمهورية ..افلاطون ..ترجمة محمد حسن لطفي*

3 - هەمان سەرچاوە

4- (ئەم مەسەلەیەم لە کتێبی ژنی کورد لە دەروازەی هەزارەی سێهەمدا بە درێژی باسم لێوە کردووە).

5 - ژنی کورد لە دەروازەی هەزارەیٚ سێهەمدا ...کازیوە ساڵح

6 - تقرير مركز الاقليمي للامن الانساني في معهد الدبلوماسي الاردني

7- Rationalism ……..
العقلانية

8- Feminist Theory…..Josephine Donovan

9- www.encyclopedia.com

10- ***Susan B. Anthony***http://www.susanbanthonyhouse.org/biography.html…

11- **Pankhurst, Emmeline Goulden….**http://www.encyclopedia.com/html/P/Pankhurs.

12- www.nyu.edu

13- EMMA GOLDMAN…. http://sunsite.berkeley.edu/Goldman

14- **Janet RANKEN….**http://www.johngriley.com

15- **Sherley Chisholm … http://www.usroots.com**

16- Gloria Steinem….http://www.nwhp.org

17- **هزری مێنەی کورد لە نێوان بەرهەم هێنانی خەون و ئەگەری بڕیارداندا ...کازیوە ساڵح نقاری ژمارە ٢**

18 -- **لە وانەیە هەندێک و بزانێت ئەو جۆرە ژنە لە ناو کۆمەڵی ئێمەدا نیەو ئەوەی دەیلێم چەند ووشەیەکی خەیاڵیە بەڵام بە داخەوە ئەوە حەقیقەتەو نموونەو بەڵگەم لە لایە (.........)...نامەوێت لە بەهای نووسینەکەم کەم بکەمەوەو لێرەدا بیخەمە ڕوو بەڵام بە دڵنیاییەوە خستنەڕووشی کاتی خۆی دێت**

19- politologie ….http://damoo.csun.edu

..20- **تایبەتی خۆی کە بە بانکی سپێرم ناوزەت دەکرێت و لە رۆژئاواد اژمارەیان زۆرە کە خەڵکانێک دەچن سپێرمی خۆیان دەفرۆشن بەو بانکانە و ژنانێکیش کە مناڵیان نابێت دەیکڕێن و لە مناڵدانی خۆیان دا دەچێنن بۆ دروست کردنی مناڵ)**

/ 21- **Margaret Sanger…**http://www.nyu.edu